

Beste Nederlanders

Een persoonlijke brief over het geheime
Stay Behind project in de Koude Oorlog.

Geschreven door "Pelt".
Bewerkt en toegelicht door René G.A. Ros.

Openbare versie.

*De meest recente versie kunt u downloaden via:
<http://doccentrum.stelling-amsterdam.nl/beste-nederlanders/>
Onderstreepte paragrafen zijn gewijzigd sinds de vorige versie.*

Heeft u vragen of aanvullende informatie? Stuur dan een e-mail aan info@forteninfo.nl of post naar Postbus 5104, 1380 GC Weesp. Eventuele opmerkingen aub. o.v.v. het paragraafnummer.

Dit document is gegenereerd met een, door de samensteller gemaakte, database voor tekst- en bronnenbeheer. Om technische redenen kunnen webadressen die meer dan één regel beslaan, ten onrechte een of meer spaties bevatten. De codes die beginnen met NL-WpDStvA verwijzen naar een exemplaar of (digitale) kopie van de bewuste bron in de collectie van de samensteller.

Hoofdstuk 1. Voorwoord

- 1.1 In Nederland ontstonden kort na de Tweede Wereldoorlog, geheel los van elkaar, twee Stay Behind-organisaties (S.B.) die in het geheim voorbereidingen troffen voor verzet en inlichtingen bij een volgende bezetting. Zij waren beide voortgekomen uit tijdens de oorlog door de Nederlandse Regering in Engeland opgerichte organisaties. (PIVOT 166 p.13-14)
- 1.2 Ter voorbereiding van het verzet middels illegale pers en sabotage ontstond Operaties (O), dat viel onder het Ministerie van Algemene Zaken. De organisatie was ontstaan uit een initiatief van G.M.H. Veeneklaas. Hij was tijdens de Tweede Wereldoorlog agent geworden voor het Bureau Bijzondere Opdrachten (B.B.O.). De leiding kwam bij L. Einthoven, tevens hoofd Bureau voor Nationale Veiligheid (B.N.V.), te liggen. (PIVOT 166 p.13,25-31)
- 1.3 Voor het verzamelen van inlichtingen, ten behoeve van een Nederlandse Regering in het buitenland, ontstond Sectie G7. Die viel onder de minister van Defensie en wel als onderdeel van de Generale Staf. De organisatie was ontstaan uit het Bureau Inlichtingen (B.I.) onder leiding van dr. Jan Marginus Somer (1899-1979) en zijn plaatsvervanger kapitein Cornelis Laurens Willem Fock (1905-1999). Somer was al voor de Tweede Wereldoorlog betrokken bij de militaire inlichtingendienst GS III A.
Bij gebrek aan een officiële schriftelijke goedkeuring, wordt de datum van het voorstel van Somer aangehouden als oprichtingsdatum, 13 mei 1946. In 1948 werd J.J.L. baron van Lynden hoofd van Sectie G7. Deze sectie werd later hernoemd tot Sectie Algemene Zaken maar zou vooral Inlichtingen genoemd worden. (PIVOT 166 p.15-24; SAZ h.2 p.5)
'Aanvankelijk had het merendeel van het personeel een militaire status, maar vanaf november 1949 gingen de reserve-officieren in burgerdienst en bleven er drie beroepsofficieren. (SAZ h.4 p.22)
- 1.4 Pas in 1949 wist Inlichtingen van het bestaan van Operaties en kort daarna kwamen beide te vallen onder de Chef van de Generale Staf, die daarmee een coördinerende rol kreeg. Bovendien viel Operaties daarmee niet meer onder de Binnenlandse Veiligheidsdienst (B.V.D.) van Einthoven en het Ministerie van Binnenlandse Zaken, welke geen militaire voorbereidingen wilde financieren.
Door een competentiestrijd tussen Einthoven en Somer en verschil van mening over het samenvoegen van beide organisaties, verliep de samenwerking slecht. In april 1962 werd een coördinator aangesteld waarna in 1967 werd besloten dat het Hoofd Operaties ook belast werd met de coördinatie tussen Operaties en Inlichtingen (O&I). (PIVOT 166 p.32,50-53; SAZ h.4 p.17; SAZ h.4 p.25; SAZ h.4 p.26)
- 1.5 De beide Nederlandse Stay Behind-organisaties werden in 1992 opgeheven. Het bestaan van een andersoortige, vooral op guerrilla gerichte, Stay Behind-organisatie 'Gladio' in Italië was eind 1990 openbaar geworden. (PIVOT 166 p.11,13,67)
- 1.6 Sinds de onthulling van 'Gladio' in 1990, worden ook de Nederlandse organisaties ten onrechte met die naam aangeduid. In deze publicatie wordt de naam daarom alleen gebruikt als dat onvermijdelijk is.
- 1.7 Deze publicatie is gebaseerd op een brief van het hoofd van de sectie Sabotage van Operaties, werkend onder de dienstnaam 'Pelt'. Als jonge rechtenstudent in Nijmegen raakte hij betrokken bij het verzet en zag de dodelijke gevolgen van een slechte voorbereiding. Na de Tweede Wereldoorlog werd hij benaderd voor de functie van instructeur veiligheid voor Operaties, maar hij werd hoofd Sabotage. Dat deed hij naast zijn normale werk als advocaat en later rechter.
'Pelt' schreef tussen 2000 en 2006 drie documenten over zijn werk voor Operaties. Vervolgens schreef hij in 2007 een brief die bedoeld was voor zijn collega's van zijn normale werkring als rechter in Alkmaar. Die brief is echter nooit verzonden.

- 1.8 De hoofdtekst van deze publicatie is een door de samensteller herschreven samenvoeging van de, door zijn kinderen aangeleverde, digitale tekst (12.500 woorden, circa 28 A4-pagina's) van de getypte versie van de documenten en de brief. Het origineel is daarbij zo goed mogelijk gevolgd. Enkele bijzondere zinnen zijn letterlijk geciteerd en staan nadrukkelijk tussen aanhalingstekens.
Er is ook een oudere handgeschreven versie waarvan enkele pagina's door de samensteller zijn opgevraagd, ter bevestiging en controle van specifieke informatie.

De titel, indeling in hoofdstukken, een deel van de hoofdstuktitels, het voorwoord, het nawoord, alle annotaties en de bijlagen zijn door de samensteller toegevoegd. Het doel daarvan is om toelichting en duiding op de tekst van 'Pelt' te geven. De linker kolom bevat de herschreven tekst van 'Pelt', de rechter kolom bevat de annotaties van de samensteller.

De informatie voor de annotaties is afkomstig van diverse openbare bronnen. Er zijn geen geheime bronnen gebruikt. De bronnen worden in de bronvermelding aan het eind van deze publicatie gespecificeerd. Met de verkorte naam, zoals vermeldt onder een paragraaf of annotatie, is in de bronvermelding meer informatie over die bron te vinden. Het wordt aanbevolen om eerst het PIVOT-rapport nr.166 'De Nederlandse stay behind-organisatie in de koude oorlog 1945 - 1992' te lezen.

- 1.9 Er is voor gekozen om zo veel mogelijk de dienstnamen (schuilnamen, aliassen) van betrokkenen te gebruiken. Dit is minder verwarrend voor de lezer. De werkelijke naam wordt alleen genoemd bij enkele beschrijvingen als die werkelijke naam bij 'Pelt' bekend werd. In de annotaties wordt een werkelijke naam genoemd als deze al bekend was uit andere publicaties, of door de samensteller achterhaald is en de persoon overleden is.

Dit is de handgeschreven versie van de brief van 'Pelt' aan zijn collega's van zijn normale werkring als rechter in Alkmaar. De brief is echter nooit verzonden.

Dit is de handgeschreven versie van de brief van 'Pelt' aan zijn collega's van zijn normale werkring als rechter in Alkmaar. De brief is echter nooit verzonden.

Een pagina van de handgeschreven versie van de herinneringen van 'Pelt'. (Coll. Jansen op de Haar)

Beste Nederlanders

- 1.10 Dit is niet dé geschiedenis van Operaties. Het zijn de persoonlijke herinneringen van één van de stafmedewerkers. Bovendien van een organisatie waar op basis van compartimentering (need-to-know) werd gewerkt, en waarvan 'Pelt' zelfs aanvankelijk de naam niet werd meegedeeld. Hij heeft vrijwel zeker selectief informatie vermeld en niet al zijn werkzaamheden genoemd. In de officiële geschiedschrijving en andere publicaties ligt vooral de nadruk op de leiding en het beleid. Dit verhaal is persoonlijker en daardoor uniek. Het is bijzonder door de praktische inzichten die het ook geeft. Daarmee is het een aanvulling op andere bronnen en een mogelijke bron voor toekomstige publicaties.
- 1.11 De informatie mocht van 'Pelt' zelf pas na zijn overlijden bekend worden gemaakt, wat met deze uitgave wordt gerealiseerd. Zijn verhaal, oorspronkelijk deels bedoeld voor zijn collega's, is door de samensteller ook als brief vormgegeven maar gericht aan alle Nederlanders. Bij deze is 'de brief' bij u bezorgd en volgt hieronder. Waant u zich de collega waaraan 'Pelt' wilde getuigen van zijn beweegredenen en werkzaamheden.

- 1.12 Beste Nederlanders,

Deze rechter kolom bevat toelichtingen, informatie en foto's ter aanvulling op de oorspronkelijke tekst in de linker kolom.

Ik heb aan mijn kinderen documenten nagelaten, om na mijn dood inzicht te geven over mijn geheime werkzaamheden die ik in opdracht van de Nederlandse Regering heb verricht. Samen met een groot aantal beste Vaderlandslievende Nederlanders hebben wij ons met hart en ziel ingezet voor een project waarbij we hoopten nooit nodig te zijn. Mijn herinneringen heb ik opgetekend om zo meer openheid te geven, over wat zich in het geheim in de jaren 1953 tot 1984 heeft afgespeeld. (Hadewych Jansen op de Haar)

Hoofdstuk 2. Verzet

- 2.1 Ik was eerstejaars student rechten en nauwelijks 20 jaar oud, toen ik in het voorjaar van 1941 aanwezig was bij een vergadering waar in kerkelijk verband jongeren aanwezig waren. Ik heb deze vergadering toegesproken omdat de spreker het af liet weten en heb toen de bedoeling van de bezetter uiteengezet. De filosofie-professor Sassen¹ behandelde dit onderwerp in beperkte kring in Nijmegen en ik had zijn colleges gevolgd. In mijn eigen woorden kon ik dit navertellen en beschreef het doel om "ons over te halen tot het nazisme, dat ik omschreef als materialisme op biologische grondslagen".
- 2.2 Ik verbond er echter twee opmerkingen aan, die niet uit de koker van Sassen kwamen. De eerste was dat men nimmer vrijwillig in Duitsland moest gaan werken omdat dit bijdroeg aan de Duitse oorlogseconomie en de nazificering van ons land. De tweede opmerking was, dat wij in geweten niet verplicht waren bevelen of verboden van de bezetter op te volgen. Onze wettige Regering zat in Londen. Men kon alleen aan de bezetter gehoor geven als zijn bevelen of verboden in het belang waren van onze bevolking. Dit leidde tot instemming en applaus van het publiek en natuurlijk tot napraten. Het gevolg was dat ik dezelfde week gevraagd werd mijn voordracht op twee andere locaties in Nijmegen te houden, hetgeen ik deed.
- 2.3 Ook heb ik toen ervaren, dat je verrader nooit slaapt. Op een zaterdag in september 1941 werd ik in de kraag gegrepen door de Sicherheits Dienst (S.D.) en opgesloten in het Huis van Bewaring in Arnhem¹, onder nummer L.752. In een cel voor drie personen was ik de vijfde gevangene en het gezelschap was zoals te verwachten. Over de leraar Engels werd mij verteld, dat hij verdacht werd van spionage. De marechaussee wilde wel laten weten dat hij wapens had verborgen voor betere tijden. Zowel de marechaussee als de leraar Engels zijn later afgevoerd naar Duitsland en zijn nooit meer teruggekomen. De twee anderen, van beroep "restaurateur"², kwamen na een paar maanden vrij.
- 2.4 Zelf zat ik er drie weken en ben tweemaal door een fatsoenlijke "Sachbearbeiter" verhoord, waarvan ik nu vermoed dat hij een ervaren politieman was. Aan hem heb ik uitgelegd wat ik tegen de bezetter had, maar ik zweeg over wat later "burgerlijke ongehoorzaamheid" is genoemd. Aan het eind van het tweede verhoor kreeg ik de vermaning "Gedanke sind frei" (een gedachte is vrij) en werd vrijgelaten. Als ik mijn mond er maar over hield, anders werd ik voor langere tijd opgepakt.
- 2.5 Door de korte detentie had ik het gevoel mijn straf te pakken te hebben gehad. Ik voelde mij op een bepaalde wijze onschendbaar. Rationeel wist ik dat dit niet klopte en heb ijlings voor twee goede onderduikadressen gezorgd. Een ander gevolg was dat ik ineens een zekere bekendheid had in Nijmegen en mensen wilden bijvoorbeeld over mijn ervaring met de S.D. horen. Daardoor kreeg ik ook contact met het inmiddels begonnen prille verzet.
- 2.6 De mij allang bekende gemeente-ambtenaar Ton Muskens³ vertelde me dat hij werkte voor een Amsterdamse spionagegroep die informatie verzamelde en op microfilm naar Londen stuurde. Elke drie maanden werd er per koerier een vragenlijst over het maatschappelijke leven onder de bezetting opgehaald. Daarnaast kon men losse berichten insturen, met name bedoeld voor militaire gegevens. Het geheel maakte op mij een serieuze indruk en ik heb mijn medewerking toegezegd. Ik zat ruim in mijn tijd en kon 'losse' berichten verzamelen.

¹ Ferdinand Léon Rudolphe Sassen (1894-1971). (Hl Sassen)

¹ 'Pelt' was in opdracht van de Sicherheits-polizei, drie weken in het Huis van Bewaring te Arnhem opgesloten. Hij werd ingeschreven op zaterdag 20 september 12.30 uur en uitgeschreven op vrijdag 10 oktober 1941 15.00 uur. (Gev. Arnhem)

² Vermoedelijk in de betekenis van restauranthouder.

³ Waarschijnlijk was dit Anton Lodewijk Marie Muskens (1917-1973).

Beste Nederlanders

- 2.7 Daarnaast kreeg ik ook contact met Marius van Beek¹ die werkte voor de voedselvoorziening. Uit dien hoofde had hij een nachtvergunning, zodat hij tussen middernacht en vier uur 's nachts buitenshuis mocht zijn. Op een nacht trof hij een groep mannen en vrouwen met veel bagage, die door de "Grüne Polizei" begeleid werden. Hun antwoord op zijn vraag wat dit voorstelde, was dat het "verdampte Joden" waren. Hij was heftig verontwaardigd en uitte dat ook waarna hij, onder dreiging van opgepakt te worden, gemaand werd weg te gaan.
- 2.8 's Morgens waren er huizen onbewoond die leeggehaald werden. Elke Nederlander wist dat Joodse landgenoten 's nachts werden opgehaald, maar je zag het nooit. Dit was voor Marius de aanleiding om zich te bezinnen op een protestactie en met name een werkstaking. Toon Fredericks¹, André en Willem van der Veer ("drukkers")², Victor Roothaan³, Jos van Hövell⁴ en ikzelf maakten deel uit van deze groep⁵ om het plan uit te werken en in daden om te zetten. Het leidde tot de april-mei staking van 1943⁶ waarbij het economische leven van Nijmegen en omgeving toen, gelijk zulks heet, "plat" is gegaan. De reactie van de bezetter was verschrikkelijk.
- 2.9 De bezetter arresteerde André en Willem van der Veer en Toon Fredericks. Marius van Beek en Victor Roothaan waren niet thuis en wisten arrestatie te ontlopen. Alle vijf werden berecht, ter dood veroordeeld en de drie gearresteerden werden op 3 mei 1943 gefusilleerd⁷. De twee voortvluchtigen waren bij verstek veroordeeld. Victor Roothaan dook onder in Brabant. Marius van Beek dook onder in Amsterdam en was daar actief in het verzet. Na de Tweede Wereldoorlog vond hij zijn roeping als beeldhouwer en werd later kunstredacteur van het dagblad "De Tijd".
- 2.10 Natuurlijk heb ik mij afgevraagd of de prijs voor deze staking niet veel te hoog was. Maar ik realiseerde me dat die vraag onterecht is. Belangenafweging achteraf was niet ter zake. Wij deden wat we moesten doen en dat vonden ook de talloze arbeiders die zich spontaan achter onze oproep schaalden. Een andere vraag die ik mezelf stelde was of deze executies te voorkomen waren geweest. Ja, die waren te voorkomen geweest als Fredericks en de gebroeders Van der Veer tijdig van huis weg waren geweest. We hadden meer op onze quivive moeten zijn. Mijn conclusie was dan ook te zorgen dat wij in de toekomst beter voorbereid zijn.
- 2.11 En die toekomst kwam, maar dan anders dan ik mij in 1943 voorstelde. Toen de Stay Behind-organisatie zich voordeed, voelde ik mij verplicht daar in te stappen. En dit was dan mijn antwoord op de vraag hoe ik mij heb laten strikken.
- ¹ *Marinus Johannes Maria (Marius) van Beek (1921-2003).*
- ² *Antonius Lambertus (Toon) Fredericks (1920-1943). (ON Staking)*
- ³ *Andreas Emanuel (André) van der Veer (1921-1943) en Wilhelmus Andreas (Willem) van der Veer (1919-1943). (ON Staking)*
- ⁴ *Victor Roothaan (1921-2015).*
- ⁵ *Jozef Felix Henri Marie (Jos) baron van Hövell van Wezeveld en Westerflier (1919-1945). (Oorlogsdoden Nijmegen)*
- ⁶ *'groep Fredericks' genoemd.*
- ⁷ *De indruk kan ontstaan dat de April-meistaking van 1943 zijn oorsprong bij deze groep en in Nijmegen had. De acties waren spontaan en onverwacht, waarbij Hengelo vaak genoemd wordt als beginpunt. De aanleiding was de Duitse aankondiging dat voormalige Nederlandse militairen alsnog in krijgsgevangenschap moesten en hun gedwongen arbeidsinzet in Duitsland. Bij standrechtelijke executies en beschietingen vielen in het gehele land bijna 200 dodelijke slachtoffers. (VM Staking)*
- ⁸ *Hun graven zijn onbekend. Als plaats van overlijden is Hengelo (Overijssel) genoteerd. (OGS)*
- ⁹ *'Pelt' noemt niet specifiek het Englandspiel, maar wel het beter voorbereid zijn in het algemeen als een belangrijke motivatie om bij Operaties te werken. De "kapitale blunders" van de Special Operations Executive (S.O.E.) tijdens het Englandspiel hadden ernstige gevolgen voor op Nederland gerichte operaties voor inlichtingen en sabotage.*
- ¹⁰ *De 57 door S.O.E. naar Nederland uitgezonden geheime agenten zijn allen in Duitse handen beland, en uiteindelijk zijn er 54 om het leven gekomen. Als indirect gevolg zijn tenminste 122 doden gevallen en ongeveer 200 mensen in gevangenschap geraakt. Er zijn vier verzetsgroepen en het Nationaal Comité opgerold. Tevens zijn twaalf Engelse bommenwerpers neergeschoten, waarbij ongeveer 50 bemanningsleden om het leven kwamen. (KdN WO2 deel 9, 2e helft, p.1072-1080)*

Hoofdstuk 3. Oorsprong

- 3.1 Oorlog en spionage zijn vanaf het begin nauw aan elkaar verwant. Spioneren is per definitie een geheime activiteit omdat de vijand, die zelf ook spioneert, spionnen van de wederpartij probeert te ontmaskeren middels contraspionage. Geheimhouding is daarom een absolute noodzaak.

Die geheimhouding laat zich moeilijk verenigen met de ministeriële verantwoordelijkheid aan de Tweede Kamer. Het werk valt onder de verantwoordelijkheid van een of meer ministers, die eigenlijk niets meer mogen weten dan de grote lijn.

Om dat op te lossen werd voor Operations gekozen voor een extern hoofd die de algehele leiding van de geheime organisatie én het vertrouwen van de Minister had. Het externe hoofd was verantwoordelijk tegenover de Regering en had dus de eindbeslissing in alle gewichtige zaken. Hij besliste ook over het aantrekken van mensen¹ en was derhalve met hun identiteit bekend. Maar hij was niet verplicht namen bekend te maken, om te vermijden dat deze in een te grote kring bekend zouden worden. De Minister-President, als eerst verantwoordelijke voor de dienst Operations, was bekend met het aantal medewerkers, materialen, de kosten en globaal wat de dienst deed. Hij kon echter niet vragen naar persoonsgegevens, opslagplaatsen van materialen en aangetrokken agenten.

Geheel ondergeschikt aan het externe hoofd was er een intern hoofd, die als een bedrijfsleider van de geheime organisatie fungeerde en met de uitvoering was belast.

Controlerende instanties, zoals de Minister en de Kamer², moesten geheel vertrouwen op het externe hoofd die eindverantwoordelijk was en in alles de eindbeslissing had. Daarmee was volledige controle uitgesloten maar ook niet noodzakelijk.

- 3.2 De taken van een Stay Behind-organisatie zijn duidelijk te omschrijven als:
- inlichtingen verzamelen op militair, economisch en moreel gebied;
 - verzorgen van clandestiene pers en radio;
 - afbreuk doen aan de vijand door sabotage.

Daarbij zal ook duidelijk zijn dat dit niet in details voor te bereiden valt. Op voorhand is niet bekend hoe een bezetting zal uitpakken en welke mogelijkheden er zijn voor clandestiene activiteiten. Zodoende was er voor gekozen om bepaalde mensen op te leiden en van de benodigde materialen te voorzien, zoals kennis over coderen en decoderen en zorgen dat radioverbindingen mogelijk zijn. Het opzetten van de organisatie zou dan tijdens de bezetting plaatsvinden.

- 3.3 De Nederlandse Regering richtte een Stay Behind-organisatie op, waarbij de drie taken werden verdeeld over twee volledig van elkaar gescheiden delen. Deze twee delen werden aangeduid als "I en O", staande voor "Intelligence en Operations".

In andere publicaties, waaronder het PIVOT-rapport, wordt het externe hoofd de gedelegeerde genoemd, en het interne hoofd de directeur. De gedelegeerde was vanaf 1967 tevens de coördinator van O&I. (PIVOT 166 p.51)

Vermoedelijk was Vice-Admiraal b.d. Frederik Jentje Kist (1899-1982) de eerste coördinator. In ieder geval was hij dat op 25 augustus 1964. (NL-HaNA 2.03.01 inv.12431)

In 1951 deed Dr. W.K.H. Feuilletau de Bruyn (1886-1972, lt. kol. KNIL b.d., publicist, Volksraad) de Minister van Oorlog en (Kabinet der) Koningin een voorstel voor de verdediging van Europa en met name gebruik van guerrilla. Niet wetende dat een dergelijke organisatie al bestond. Het ontwerp-antwoord van Ministerie van Oorlog bevat deze tekst: "De zeer grote krachtsinspanning welke Nederland zich thans tezamen met de andere Mogendheden van het Noord Atlantisch Pact moet getroosten om tot een versnelde opbouw van een geallieerde defensie te komen laat voorshands niet toe tegelijkertijd een organisatie, zoals door U wordt bedoeld, op korte termijn te verwezenlijken." (Hl Feuilletau de Bruyn; NA FdB)

¹ Vermoedelijk alleen stafmedewerkers en niet agenten.

² De Tweede Kamer was in werkelijkheid niet op de hoogte van het bestaan van O&I, totdat het op 13 november 1990 door minister-president R. Lubbers werd meegedeeld. (PIVOT 166 p.68)

'Pelt' gebruikt de Engelse namen en soms andere termen zoals afdeling i.p.v. sectie. Mogelijk omdat hij enkele namen in Engeland voor het eerst hoorde. In deze annotaties worden de meer gangbare namen en termen gebruikt.

De gangbare namen van beide organisaties zijn tegenwoordig Operaties en Inlichtingen, met de afkorting O&I. De naam 'Inlichtingen' is echter een initiatief van de medewerkers van Operaties, na het eerste contact tussen beide organisaties in 1949. Inlichtingen droeg, als onderdeel van de Generale Staf, de openbare naam Sectie G7 en vanaf 1 juli 1949 Sectie Algemene Zaken (S.A.Z.). 'Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken' noemt Operaties vrijwel altijd 'O-Dienst' en gebruikt consequent de afkorting I&O. Afhankelijk van de bron wordt daarom zowel Inlichtingen als S.A.Z. gebruikt. In 1985 werden beide organisaties hernoemd tot respectievelijk A-Dienst en B-Dienst. Vanwege die volgorde, wordt in deze publicatie O&I aangehouden. (PIVOT 166 p.11,13; SAZ h.4 p.27; SAZ h.4 p.18)

Beste Nederlanders

3.4 Voor Inlichtingen was al een basis aanwezig met het in 1943 in Londen opgerichte Bureau Inlichtingen (B.I.). Ik was bij Koninklijk Besluit nr. 33 van 24 februari 1945 benoemd tot Tweede Luitenant bij de B.I. vanwege mijn eerdere inlichtingenwerk tijdens de bezetting. Op 13 mei 1945 werd ik op eigen verzoek eervol ontslagen en heb ik niets meer met B.I. te maken gehad.

3.5 Voor Operations bleek dankzij prof. Veeneklaas¹ uit Leiden een kader aanwezig te zijn. Zijn groep is na de bevrijding niet ontbonden, omdat hij duidelijk inzag dat er ook na de bevrijding werk aan de winkel zou blijven. De Regering was hiervan op de hoogte en heeft hem gevraagd om intern hoofd van Operations te worden². Daarmee ging hij akkoord en 'Van Eyck' werd zijn dienstnaam³.

¹ prof. dr. Gerrit Menne Hendrik (Henk) Veeneklaas (1909-1991).

² In werkelijkheid nam prof. Veeneklaas het initiatief. In de zomer van 1945 ging hij met zijn groep, in totaal vijf personen, op vakantie naar Engeland. Hun conclusie was, dat de opgedane kennis en ervaring niet verloren mochten gaan en een oorlog met de Sovjet-Unie zeer waarschijnlijk leek. Na terugkomst in Nederland zocht Veeneklaas contact met prins Bernhard (1911-2004), die hem in contact bracht met mr. Louis Einthoven (1896-1979). Die laatste was op dat moment bezig het Bureau voor Nationale Veiligheid (B.N.V., latere C.V.D., B.V.D. en A.I.V.D.) op te zetten. Einthoven sprak er met minister-president Schermerhorn over, die hem opdroeg een Stay Behind-organisatie op te zetten. Einthoven en Veeneklaas waren feitelijk de eerste gedelegeerde en de eerste directeur van Operaties. (PIVOT 166 p.25-28)

Twee radiotelegrafisten van de groep van Veeneklaas waren De Vos en Peters. Zij gingen ook voor Operaties werken en vormden met hem de basis ervan. Sinds september 1944 kenden zij elkaar van het gewapend verzet in en rond Amsterdam. (MS Beginfase 'O' p.376,379,385)

Op 22 augustus 1947 keerden Peters en De Vos terug naar Londen, waar ze "onder andere een training security van de Britse geheime dienst" kregen. In oktober was Peters terug in Amsterdam. (Bio Peters)

De Vos betreft ir. Piet de Vos (1924-2009). Hij werd indirect door Schoemaker genoemd als oprichter en de persoon die hem betrok bij Operaties. Door de omschrijving als "zoon van de lokale huisarts" is vastgesteld wie hij was en dit werd bevestigd in het artikel "Beginfase 'O'". (Gesprek Schoemaker; MS Beginfase 'O' p.374)

Mogelijk was 'Bram' een in de bezetting aan De Vos toegewezen schuilnaam. (NA Achterblijvers h.Index van personeel p.3)

3.6 Operations zou niet alleen voorlichting (pers en radio) maar ook sabotage omvatten. "Het zal niemand, die ons land enigszins kent, verwonderen dat Voorlichting binnen de kortste keren in handen was van de 'gereformeerde Mannenbroeders'." Voor de afdeling Sabotage moest daarom een katholiek aangetrokken worden en de keus viel op mij. Naar het hoe en waarom kan ik wel gissen; het doet er overigens weinig toe. Ik werd benaderd en had een gesprek met een drietal heren, die zich bekend maakten als 'Van Eyck', Van Randwijk¹ en 'De Vries'².

¹ Zie annotatie 6.2.3.

² 'De Vries' moet in werkelijkheid Paul Polak (1924-2003) zijn. Als BBO-agent kreeg hij tijdens de Tweede Wereldoorlog de achternaam Peters en hij nam deze op 11 augustus 1948 officieel als achternaam aan. (NA Achterblijvers h.Dienst O p.1; Bio Peters; MS Beginfase 'O' p.374)

Hoofdstuk 4. Start betrekking

- 4.1 Het was voorjaar 1953, toen ik gebeld werd door De Vreeze. Ik kende hem onder zijn echte naam, omdat ik lid was van de Katholieke Verkenner waar hij penningmeester was. Hij was destijds ook secretaris van de Afdeling Den Haag van het Nederlandse Rode Kruis, dat een kantoor had op het Lange Voorhout te Den Haag. De Vreeze wilde mij spreken, zonder overigens het onderwerp van het gesprek te vermelden. Dat gesprek vond plaats op het kantoor van mr. A.P.C. Peters, aan de Fluwelenvaart in Den Haag, waar ik werkzaam was.

- 4.2 De inhoud van het gesprek verbaasde mij. Hij begon met te controleren of niemand ons kon af luisteren en vroeg mij uitdrukkelijk met niemand over de inhoud van het gesprek te praten. Ik heb hierop geantwoord, dat ik als advocaat tot geheimhouding verplicht was en dat hij hierop kon rekenen. Hij vertelde hierop, dat de Regering bezig was een clandestiene organisatie op te zetten om bij een eventuele nieuwe bezetting binnenslands leiding te kunnen blijven geven aan de oorlogvoering. Daar vroeg hij mijn medewerking bij, waarop ik beloofde hierover na te zullen denken. Nadat ik Faber later liet weten op zijn verzoek in te willen gaan, vond een gesprek plaats met ene 'Van Eyck'. Hij liet in dat gesprek weten dat het niet zijn echte naam was, maar zijn dienstnaam.

- 4.3 Ik ben, na overleg met mijn vrouw¹, op het verzoek ingegaan, omdat het gesprek met 'Van Eyck' prettig verliep en hij een serieuze indruk maakte. "Mijn dienstnaam werd 'Pelt', een naam die mij net zo vertrouwd is geworden als mijn familienaam." "Ik heb mij wel vermaakt met deze naam. Het getuigde van humor om voor iemand met een lange naam een zeer korte dienstnaam te kiezen."

Begonnen werd met het volgen van de cursus Security. In mijn vrije tijd, dus vooral 's avonds, kreeg ik deze van Faber. De cursus was logisch en degelijk van opzet. Ik leerde er technieken die wij in het verzet graag hadden willen kennen. Faber gebruikte voor de cursus een instructieboek² met onderwerpen zoals zwijgzaamheid, gedrag passend in het normale leefpatroon, opbergen van materialen, beveiliging van plaatsen, volgen en gevolgd worden en clandestiene contacten. Volg-oefeningen waren een onderdeel van de cursus waarbij agenten van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (B.V.D.) waren betrokken, maar ook de vrouw van Faber³.

Als afsluiting van de cursus werd me gevraagd als instructeur de cursus aan een jonge vrouw te geven. Achteraf bleek zij de vrouw van 'De Vries'⁴ te zijn.

Blijkbaar was mijn inzet overtuigend, omdat 'Van Eyck' mij vroeg om bij de organisatie in dienst te treden en wel als instructeur voor Security. Daarvoor zou ik een financiële vergoeding ontvangen, die passend was bij mijn status als advocaat. Ik zei daarover na te zullen denken.

- 4.4 Een wijziging in de personele bezetting maakte dat het anders liep. Het hoofd van de afdeling Sabotage, 'De Lange', die ik nooit ontmoet heb, zou vanwege een functie in het buitenland niet langer voor de Firma kunnen werken. Zodoende vroeg 'Van Eyck' of ik het nieuwe hoofd Sabotage wilde worden. Het was een min of meer geregelde baan, die ook als zodanig werd gehonoreerd. Na overleg met mijn vrouw heb ik deze baan geaccepteerd, vooral omdat zij goed te combineren was met mijn vestiging als zelfstandig advocaat.

¹ 'Pelt' noemt hem vooral bij zijn werkelijke achternaam De Vreeze, maar ook zijn dienstnaam 'Faber'. Waarschijnlijk betreft het Ludovicus Marinus Maria (Louis) de Vreeze (1911-1996). Dit is door de samensteller afgeleid via de later genoemde broer met een functie bij het Wit-Gele Kruis. Gezien de rouwadvertenties van zijn schoonvader (1957), zus (1970) en moeder (1971) was hij de enige van het gezin De Vreeze, die in de omgeving van Den Haag woonde, namelijk achtereenvolgens in Den Haag, Voorburg en Wassenaar.

² 'Pelt' noemt geen enkele keer Einthoven. Hij zal hem daarom niet als directeur hebben gekend of meegemaakt. De dagelijkse leiding lag in zijn beginperiode in handen van Veeneklaas ('Van Eyck'), De Vos en Peters ('De Vries'). (NA Achterblijvers h.Leiding p.3)

³ Johanna Jacoba Maria (Joop) van Beek (1922-2014). Hun huwelijk werd op 6 juli 1948 in Nijmegen ingezegend. Zij was een zus van de eerder genoemde Marius van Beek. Hun zus Lidie trouwde in december 1948 met de ook eerder genoemde Victor Roothaan. (Hadewych Jansen op de Haar)

⁴ Vermoedelijk is dit instructieboek door De Vries geschreven. (Interview P. p.3)

⁵ Leonora Maria Bernardina (Noor) Donders (1907-1989).

⁶ Nellie Marijke (Marijke) Hofland (1926).

4.5

Ondertussen was Veeneklaas alias van Eyck hoogleraar kindergeneeskunde in Leiden geworden. Deze foto van 2 mei 1952 toont hem met familie en bekenden na terugkeer op het station van zijn woonplaats Utrecht. Linksachter hem zijn vrouw L. W. Gouverne. Links van hem zijn dochters v.l.n.r. Lous en Juul en achter Lous zijn moeder G.F. Glas. Links van Veeneklaas Tine Wester, directrice van het Wilhelmina Kinderziekenhuis in Utrecht en rechts v.l.n.r. zijn opleider hoogleraar prof. A. Ten Bokkel Huinink en kinderarts W. van Zeben. (NL-UtUA 816868, F.F. van der Werf, 1952; Koen de Jager, 14-10-2021)

4.6 Ik was op dat moment advocaat in associatie met mr. G.P.W. M. Remmen met een kantoor aan het Nassauplein in Den Haag. Remmen was zelf ook een half-time-advocaat en daarnaast secretaris van een paar middenstandsbonden. Mijn half-time functie zou daar bij passen en zo geschiedde. Wel heb ik Remmen beknopt over mijn andere werk geïnformeerd.

4.7 In 1961 werd ik rechter in Alkmaar en daar was ik geheel vrij om mijn tijd in te delen. Het enige vereiste was dat ik op tijd op de zittingen was en het huiswerk op tijd af was. Geen van de medewerkers heb ik in vertrouwen hoeven nemen en nog steeds weet geen van mijn oud-collegae van mijn werk voor de Firma'. *Zie tekst 5.5.*

4.8 De afdeling Sabotage ging een onzekere toekomst tegemoet met mij als hoofd. Ik was van opleiding jurist, wel met gymnasium B en een grote technische belangstelling. Ik begon alles te lezen over sabotage, waar ik mijn hand op kon leggen. De bibliotheek van de Technische Hogeschool Delft heeft hier meer over dan men zou verwachten.

4.9 Een jurist als hoofd Sabotage klinkt misschien wat vreemd. Doch een academische studie is voor veel richtingen geschikt en ik had Gymnasium B. Het rechtersambt is bij uitstek geschikt om op te leiden tot het zich verdiepen in andermans problematiek, om de kennis op een rijtje te zetten en daarover een oordeel te geven. Sabotage heeft tot doel om door middel van brand- en springstof het economisch potentieel in bezet gebied onbruikbaar te maken. Maar wel zodanig dat na een bevrijding een maximum aan dat potentieel nog aanwezig is. Een bombardement heeft hetzelfde doel maar veroorzaakt veel meer schade.

Beste Nederlanders

4.10 De opleiding die ik voor mijn nieuwe, betaalde functie als hoofd Sabotage in Engeland moest volgen was degelijk, met goed doordachte lesstof en vond ik alleszins bevredigend. De training vond plaats in oktober 1954. De leraren waren allemaal capabele mensen en een deel van hen was tijdens de Tweede Wereldoorlog achter de linies gedropt geweest.

4.11 De opleiding werd door de Engelse zuster-organisatie¹ verzorgd op Fort Monckton bij Portsmouth, aan de zuidkust van Engeland. Ik heb het later nog eens bezocht. Voor buitenlandse reizen, zoals ook deze, gebruikte ik een paspoort met mijn foto maar met een andere naam. Zodoende bleef ik ook voor de Engelse zuster-organisatie een onbekende². Mijn paspoort stond op naam van 'Jan Jacob Smit', geboren op 10 mei 1918 te Den Haag, aldaar wonende en directie-secretaris van beroep. Het paspoort werd verstrekt door Buitenlandse Zaken, waar ik het direct na een reis weer moest inleveren.

¹ Dit was waarschijnlijk de Special Operations Executive (S.O.E.), dat in januari 1946 als Directorate of War Planning onderdeel werd van MI6; tegenwoordig Secret Intelligence Service (S.I.S.). (PIVOT 166 p.25)

In 1946 was er al contact tussen Operaties en het Amerikaanse Office of Strategic Services (O.S.S.), vanaf 1947 Central Intelligence Agency (CIA). De Vries en De Vos bezochten het Europese hoofdkwartier van O.S.S. in Heidelberg, Duitsland. (Interview P. p.2)

In 1949 was er een formele samenwerkingsovereenkomst tussen Inlichtingen en de CIA bereikt. Rond 1950 was er een gezamenlijk overleg tussen Nederland, Engeland en de Verenigde Staten ontstaan, het Tripartite Committee Holland (T.C.H.). (Ned. I&V Diensten p.310)

² Veeneklaas alias Van Eyck was bij de Engelsen bekend als major Reerink. Deze naam gebruikte hij al tijdens of kort na de Tweede Wereldoorlog. (MS Beginfase 'O' p.375)

4.12 De lessen duurden van maandagochtend 8 uur tot vrijdagmiddag 18 uur, gedurende vier weken. De weekeinden waren de leerlingen vrij en kon er naar huis gebeld worden. De leraren waren deskundig maar de vele praktische oefeningen maakten het ook zwaar. Zo waren er schietoefeningen, gegeven door een onderofficier die in 1942 had deelgenomen aan de aanval op Dieppe. Ook was er een oefening waarbij ik, met lichtsignalen vanaf de grond, een vliegtuig-dropping moest leiden.

4.13 Teruggekomen van de training in Engeland schreef ik in de winter van 1955-1956 een cursus Sabotage. Daarbij heb ik gebruik gemaakt van lectuur die in de bibliotheek van de Technische Hogeschool Delft aanwezig was. De cursus heb ik aan 'Van Eyck' voorgelegd en deze werd door hem akkoord bevonden.

4.14 Voor de cursus waren drie exemplaren van het cursusboek beschikbaar, met ongeveer 300 getypte bladzijden. Eén ervan was bij mij in gebruik en een tweede werd op kantoor bewaard. Het derde exemplaar lag in een bankkluis in de Verenigde Staten. Bij mijn afscheid heb ik mijn exemplaar ingeleverd. Het was toen nog Koude Oorlog en het in bezit hebben van een dergelijk cursusboek kon gevaar betekenen.

In oorlogsomstandigheden zouden de staven van O&I samengevoegd worden tot de National Clandestine Service (N.C.S.) en zich, met soortgelijke diensten van andere N.A.V.O.-landen, vestigen op de Allied Clandestine Base (A.C.B.). Voor onderling overleg tussen de diensten bestond vanaf 1958 de Allied Clandestine Committee (A.C.C.). Aanvankelijk zou de A.C.B. in Engeland gevestigd worden. In de jaren zeventig was een vestiging in de Verenigde Staten de enige serieuze optie. Vermoedelijk zou het A.C.B. in ondergrondse bunkers in de omgeving van Washington gevestigd worden. De medewerkers zouden de locatie pas op het laatste moment vernemen en dat is nooit gebeurd. (PIVOT 166 p.44, p.59)

In de beginperiode, toen de A.C.B. nog in Engeland zou komen, had Operaties een eigen kluis met codes e.d. in de werkkamer van de schoonvader van Peters (De Vries). Deze schoonvader was Arnold Hofland (1901-1971) die werkzaam was bij Shell in Londen waar hij algemeen directeur zou worden. (Interview P. p.8)

Aanvankelijk was ook een basis in Frans-Algerije gepland. Voor zowel Algerije, Engeland als de Verenigde Staten zou Spanje als tussenstop fungeren. Spanje werd overigens pas in 1982 lid van de N.A.V.O. (Ned. I&V Diensten p.308)

Hoofdstuk 5. Operations

- 5.1 Door mijn nieuwe functie kreeg ik uiteraard meer inzicht in de Stay Behind-organisatie die de Regering moest opzetten ingevolge het N.A.V.O.-verdrag om tijdens een bezetting de oorlogvoering voort te kunnen zetten. In Nederland hadden we die taak in de twee organisaties Intelligence en Operations ondergebracht, en afgekort tot I en O. Ze stonden geheel los van elkaar.
- 5.2 Dit project kwam voort uit een geheime clause van het N.A.V.O. verdrag waarmee de aangesloten landen zich hadden verplicht om op hun grondgebied een Stay Behind-organisatie op te richten. Deze organisatie is een verband, dat in werking moet treden als het bondgenootschap met een derde staat in oorlog is gekomen, die derde staat het grondgebied van in casu Nederland heeft bezet en de Regering naar elders is uitgeweken.
- 5.3 De bedoeling was dat in het bezette land, inlichtingen, illegale pers en sabotage netwerken van de grond konden komen. Niet te voorzien was hoe de oorlog en de bezetting zou verlopen, wat er aan infra-structuur overbleef en welke vrijheden de burger werden gelaten.
- 5.4 Niet alleen wij, maar ook de vijand had geleerd van de ervaringen opgedaan tijdens de Duitse bezetting van '40-'45. Het enige mogelijke dat gedaan kon worden, was burgers van middelen te voorzien en een officiële opdracht te verstrekken om zelfstandig een ondergrondse organisatie op te zetten. Van een organisatie was dus eigenlijk geen sprake. Er bestonden individuele burgers, die geen onderling contact hadden. Zij moesten ieder voor zich een groep formeren. Vandaar dat ik begonnen ben te spreken over een project en niet over een organisatie.
- 5.5 De organisatie werd intern "De Firma" genoemd, maar later hoorde ik dat deze 'Operations' heette en afgekort werd tot 'O'. Het bleek mij alras dat de organisatie nog in opbouw was. De leiding was in handen van 'Van Eyck', die binnen het driemanschap als leider onder zijn gelijken functioneerde. In de eerste jaren wist ik niet beter dan dat het driemanschap 'Van Eyck', De Vos en 'De Vries' de leiding had. Maar boven 'Van Eyck' stond het externe hoofd, de vertegenwoordiger van de Firma naar de Regering. Wie dat was, werd nooit gezegd.
- 5.6 Uit mijn contact met een terreineigenaar bij Lunteren, leidde ik af dat zijn zwager Ir. C. Staf wel eens ons externe hoofd zou kunnen zijn. Al spoedig kwam in de gesprekken met 'Van Eyck' een ander extern hoofd naar voren, met de dienstnaam 'Hofman'. Wie dit was, werd nooit meegedeeld. Integendeel, 'Van Eyck' was er nogal geheimzinnig over.
- 'Pelt' laat echter in zijn verhaal zien, dat de ervaringen van de Tweede Wereldoorlog voor hem en de organisatie een belangrijke aanleiding waren. En dat er niet plots, zonder aanleiding, een verdrag was. Het was een Nederlands initiatief, waarbij later binnen de N.A.V.O. met zusterorganisaties werd samengewerkt.*
- 'Dit sluit aan bij een omschrijving uit 1952 dat er een 'dienst O' was (de staf), en een 'organisatie O' (het veld). (PIVOT 166 p.40)*
- 'Cornelis (Kees) Staf (1904-1973) was van 15 maart 1951 tot 19 mei 1959 minister van Oorlog en van Marine, en na samenvoeging in 1956 minister van Defensie. (PDC Staf)*

Beste Nederlanders

- 5.7 Zijn werkelijke identiteit werd me duidelijk na een receptie in het begin van de jaren zeventig; waar ik als voorzitter van de Nederlandse Gezinsraad aanwezig was. Er kwam toen een vriendelijke, maar mij onbekende, man op mij af. Hij sprak mij echter aan met mijn naam en informeerde naar mijn gezin en naar mijn werk in Alkmaar. Hij gedroeg zich als iemand die mij goed kende en ik heb het gesprek verder normaal met hem gevoerd. Maar ik bleef denken waar ik hem toch van moest kennen en begon ondertussen aan mezelf te twijfelen. Het gesprek was op andere aanwezigen kennelijk als amicaal overgekomen en zij vroegen waar ik "de onderkoning van Nederland" zo goed van kende. Op weg naar huis bedacht ik mij dat die vriendelijke man 'Hofman' moest zijn. De Staatsalmanak leerde mij de naam van de vice-voorzitter van de Raad van State: dr. M. Ruppert'.

"Het was van zijn kant een groot gebaar van vertrouwen om zich op deze manier kenbaar te maken. Ik heb er tegenover derden altijd over gezwegen."

'Op 1 maart 1967 werd Marinus Ruppert (1911-1992) gedelegeerde van Operaties en coördinator O&I. Zijn dienstnaam was 'Hofman'. (PIVOT 166 p.55)

Hij was een van de eerste recruten van Operaties geweest, die door Peters (De Vries) opgeleid was. Deze training duurde een half jaar met wekelijks een uur. (MS Beginfase 'O' p.379; Interview P. p.3)

Ruppert was lid van de Raad van State van 1 oktober 1959 tot 1 september 1973, en aansluitend vice-president tot 1 oktober 1980. (PDC Ruppert)

Per 1 januari 1974 werd Ruppert opgevolgd door reserve-eerste luitenant mr. Th.J.A.M. (Theo) van Lier. Hij droeg zijn functies op 29 april 1988 over aan Max van der Stoel. (NA Achterblijvers h.Index van personeel p.3)

Van Lier was van 15 juli 1952 tot 1 september 1973 lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, en van 1 september 1973 tot 1 juni 1986 lid van de Raad van State. (PDC Van Lier)

Max van der Stoel bevestigde in 2007 zelf, dat hij coördinator O&I was geweest en derhalve ook gedelegeerde van Operaties. Zijn dienstnaam was 'Noordam'. (KRO Gladio; NA Achterblijvers h.Leiding p.6; dr. Dick Engelen d.d. 30-4-2020)

Beste Nederlanders

- 5.8 Intelligence was als onderdeel van de Generale Staf van het leger bekend, maar niet haar medewerkers en werkwijzen. Ze was gevestigd in Huize Maarheeze¹ aan de Rijksstraatweg te Wassenaar². Ik was goed bekend met het adres, omdat ik er na de bevrijding in 1945 gewerkt heb bij het Bureau Inlichtingen (B.I.). En mijn oude dienst B.I. was in zekere zin de voorloper van Intelligence. Toen ik dit aan 'Van Eyck' vertelde, werd me benadrukt dat uiterste discretie nodig was en ik moest elk contact met Intelligence vermijden. Zo kreeg ik de indruk dat er tussen Intelligence en Operations problemen bestonden³.

¹ Hoofdgebruiker van het terrein was de Buitenlandse Inlichtingendienst (B.I.D.), vanaf 1971 Inlichtingendienst Buitenland (I.D.B.), die daarmee fungeerde als dekmantel van Inlichtingen. Naast het landhuis waren er ook twee losstaande bijgebouwen. (SAZ h.7 p.103)

² Per 1 januari 1992 verhuisd naar een nieuw gebouw op de Marechaussee-kazerne op Fort Bilt-Zuid, Biltstraat 216 (nu Biltsestraatweg 225) te Utrecht. (NA Achterblijvers h. Adressen p.1)

Gelijktijdig werd de externe naam 'Sectie Algemene Zaken' vervangen door 'Communicatie Detachement BLS'. (NA Achterblijvers h. Opheffing p.1)

³ Aanvankelijk kwam dat door autoritair gedrag van voormalig Hoofd B.I.D. Fock waardoor wrijvingen ontstonden met name met Hoofd Operaties Eindhoven. Fock bleef na zijn vertrek een rol spelen vanwege zijn goede Engelse contacten. In het buitenland wekte hij de indruk de supervisie over de Nederlandse Stay Behind-organisaties te hebben. (SAZ h.4 p.23)

Later was er vooral een meningsverschil omdat de militairen van Inlichtingen en de Generale Staf voor een samensmelting van Operaties en Inlichtingen waren, vooral omdat het ook in oorlogsomstandigheden zou plaatsvinden. (PIVOT 166 p.51)

Operaties was tegen samensmelting omdat, volgens Veeneklaas ('Van Eyck'), beide organisaties vanwege de veiligheid gescheiden moesten blijven. Bovendien had Inlichtingen codemateriaal met de Amerikanen en Engelsen gedeeld. Operaties wilde dat niet vanwege de ervaringen met het Englandspiel en de KGB-mollen bij de Engelsen. (PIVOT 166 p.46)

Na aantreden van De Boer (Bax) als hoofd O in 1963, ontstonden er problemen met de medewerkers over onder andere samensmelting. In juni 1964 werd de commissie-Ruppert ingesteld en de opdracht aan Bax voor samenwerking of samenvoeging ingetrokken. De commissie adviseerde om de organisaties apart van elkaar te laten voortbestaan. (PIVOT 166 p.49-52; NA Cie O&I)

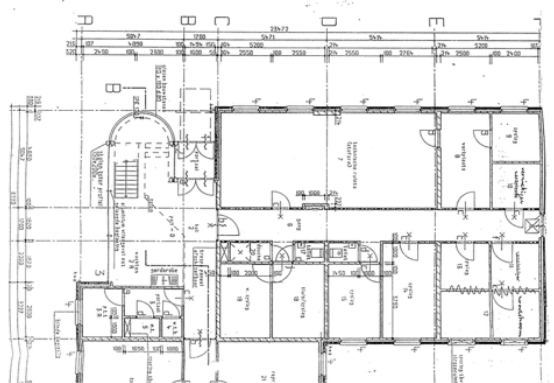
De commissie werd op 9 juni 1964 ingesteld en bestond naast voorzitter Ruppert en lid Fock, ook uit lid Luitenant-Admiraal b.d. Henri Herman Laurens Pröpper (1906-1995) en secretaris Raadsadviseur AZ Mr. Jan Marius Kielstra (1915-1972). Deze laatste was in 1949 onderscheiden met de Bronzen Leeuw vanwege "tot aan de bevrijding met grote voortvarendheid de militaire berichtgeving verzorgd", vermoedelijk als agent B.I. onder Fock. (NA Cie O&I)

Hoofd SAZ schreef "Met het in 1967 aanvaarden van de adviezen van de commissie-Ruppert en de benoeming van Ruppert tot coördinator I&O, was de samenvoeging van de baan. Na een laatste pleidooi in oktober 1969 zijn vanuit Inlichtingen geen pogingen meer gedaan en werd gestreefd naar verbetering van de samenwerking." (SAZ h.6 p.79)

5.9

Toegang en trappenhuis van het gebouw T, het stafkantoor van Inlichtingen/Communicatie Detachement BLS op de Marechaussee-kazerne te Utrecht. (René Ros, 2020)

Plattegrond van een vleugel van gebouw T. (Jos Slats NL-WpDStvA-C8992, 1991)

Beste Nederlanders

- 5.10 De andere organisatie was Operations, dat op haar beurt weer twee onderdelen kende: Voorlichting en Sabotage. Voorlichting hield zich vooral bezig met het opzetten van een clandestiene pers in oorlogstijd. Zelf heb ik nooit iets met Voorlichting te maken gehad, uitgezonderd twee werkzaamheden in de zeventiger jaren. Ik had blijkbaar de naam dat ik gemakkelijk iets op papier kon zetten en werd gevraagd een discussiestuk over massabeïnvloeding te schrijven. Het ging over de voorwaarden waar een vertrouwenwekkende voorlichting in oorlogstijd aan moest voldoen. Wellicht ligt het nog ergens in een archief. Ik zou het graag nog eens lezen omdat ik er zelf erg tevreden over was en nooit kritiek op heb gekregen. Daarnaast hebben we, vanwege onze ervaring, Voorlichting eenmaal geholpen met het cacheren van een kleine hoeveelheid wapens.
- 5.11 In 1955 maakte ik via de dienst kennis met confrère mr. Venema, een advocaat in Amsterdam met een kantoor aan de Keizersgracht. Hij werd mij voorgesteld als het nieuwe interne hoofd, belast met de dagelijkse gang van zaken, met de dienstnaam 'Snijder'. Op zijn kantoor werd het kantoor van Operations gevestigd, ik kreeg er een kamer op de derde verdieping.

** Voorlichting wordt in andere bronnen meestal met 'Psychologische oorlogsvoering (pov)', Psychological warfare (PW) en 'Geestelijk Verzet' aangeduid. (PIVOT 166 p.63; SAZ h.4 p.27)*

De derde verdieping van het pand Keizersgracht 729 te Amsterdam. (René Ros, 2020)

Het is de samensteller niet gelukt om te achterhalen wie mr. Venema was en met name waar hij kantoor hield. Gezien de omschrijving dat hij wethouder in Amsterdam is geweest, is dat opmerkelijk. De conclusie is dat 'Pelt' de echte naam van mr. Venema niet correct had onthouden, omdat die werkelijke naam niet werd gebruikt.

In het Wikipedia-lemma over 'Gladio' werd, zonder bron, een andere naam met een Friese oorsprong genoemd, namelijk Bootsma. En dat hij ook ruimte op zijn advocatenkantoor in de binnenstad van Amsterdam beschikbaar had gesteld. Een wethouderschap werd er niet bij genoemd. (WP Gladio)

- 5.12 Op het kantoor was een, volgens mijn schatting veertigjarige, secretaresse werkzaam. Haar werkelijke naam ken ik niet, maar ze had als dienstnaam 'Zwaantje' en/of 'Swane'. Ik mocht haar niet en die antipathie was wederkerig. In de zeventiger jaren heeft ze afscheid genomen. Als afscheid zijn we met een aantal personen uit eten geweest, ergens in Het Gooi.

*Mogelijk was zij de secretaresse mejuffrouw Prins die eerder bij het C.N.V. voor Ruppert werkte. Zij heeft op Kanaleneiland te Utrecht gewoond, waar een zoon van Ruppert wel eens stukken bezorgde. Een adresonderzoek bij de gemeente Utrecht in 2020 leverde helaas geen resultaat op. Na 1973 woonde de vrouw van Dor ook op Kanaleneiland en heeft zij 'Zwaantje' een paar keer op straat ontmoet. (Anoniem; Hanneke Dor; Hanneke Dor, 07-03 -2024)
Zie tekst D.19.*

Begin 2023 werd mejuffrouw Prins geïdentificeerd, ook als bewoner van Kanaleneiland. Op bijzondere wijze werd ruim een half jaar later contact gelegd met de familie. Zij hebben geen aanwijzingen dat Prins voor een Stay Behind-organisatie heeft gewerkt, paste bij de functie van 'Zwaantje' of voldoet aan de beschrijvingen door 'Pelt'. Zo komen haar geschatte leeftijd (en pensionering) niet overeen.

Beste Nederlanders

- 5.13 Het gebruik van Snijder's kantoor in Amsterdam heeft geduurd tot de tweede helft van de zestiger jaren¹. Het moet zijn geweest tot kort nadat Piet de Jong minister-president² werd. Vanuit zijn functie werd hij uiteraard in kennis gesteld over Operations.

Volgens het verhaal van Snijder zou de oud-marineman De Jong nogal geschrokken zijn van de hoeveelheid wapens en explosieven in handen van een paar burgers, wier namen hem niet werden meegedeeld.

Wat er precies is gebeurd, is me niet duidelijk maar 'Snijder' verbrak alle contacten met de Firma. Tegenover mij noemde hij zijn benoeming als wethouder van Amsterdam als reden, en hij werd inderdaad wethouder. Ook 'Van Eyck' verdween van het toneel zonder dat, althans aan mij, iets daaromtrent werd meegedeeld.

¹ De naam Bootsma werd als aanwijzing gebruikt en naar de mening van de samensteller is mr. Johannes Bootsma (1916-1999) de werkelijke naam van 'Snijder'. Hij was advocaat, met een kantoor aan de Keizersgracht, en wethouder in Amsterdam.

In 1942 slaagde Mr. Bootsma voor het doctoraal examen in de rechten aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. (TwN Geslaagd)

Hij was actief in het verzet en ontving daarvoor in 1950 het Bronzen Kruis. (NIMH Onderscheidingen 2850 Bootsma, mr. J.)

Vanaf 1946 was hij advocaat en procureur in Amsterdam. (AH Aftreden wethouder)

Mr. Bootsma had vermoedelijk aanvankelijk een kantoor aan huis op Weteringschans 235. Tussen 1955 en 1969 stond Mr. Bootsma in de Telefoongids en Beroepengids met zowel een privéadres in Amsterdam-West als het kantooradres Keizersgracht 729. (SAA Telefoongidsen)

Vanaf 1961 was hij tevens gemeenteraadslid in Amsterdam en in 1968 fractieleider van de AR/CHU fractie. In 1968 volgde hij tussentijds de wethouder Sociale Zaken en Personeels- en Pensioenzaken op. (AH Aftreden wethouder p.1,11)

Mr. Bootsma werd op 30 juni 1969 geschrapt van het advocaten-tableau. Hij was op 8 januari 1946 beëdigd als advocaat. (Tableau Amsterdam)

Later werd hij wethouder van Economische zaken. In 1977 werd bekend dat hij zich niet herkiesbaar zou stellen. (NRC Twee Wethouders)

Vanaf eind 1986 woonde hij in Diemen, waar hij in 1999 overleed. (NL-HaCBG NRO)

² Petrus Jozef Sietse (Piet) de Jong (1915-2016) was minister-president en Minister van Algemene Zaken, van 5 april 1967 tot 6 juli 1971. Hij had van 1931 tot 1959 als officier bij de marine gediend waarna hij staatssecretaris van Defensie werd. (PDC De Jong)

- 5.14 De leiding van de dienst kwam bij twee opeenvolgende tussenfiguren. Van de eerste weet ik niets, behalve dat ik vermoed dat hij in Maarssen woonde, omdat hij graag op dat station met me afsprak.

De tweede was een landmachtofficier waarvan een andere medewerker, een sergeant van de mijnopruimingsdienst¹, zei dat hij een generaal was. Hij² woonde aan de tweede helft van de Laan van Meerdervoort in Den Haag. Ik heb nooit moeite gedaan om achter zijn werkelijke naam te komen. Ik had goede contacten met hem en ik vond hem een vriendelijke man. Hij wilde weten wat hij van zijn agenten vroeg en wilde alle belangrijke plaatsen bezoeken. Samen zijn we veertien dagen naar Fort Monckton geweest.

In 1961 is een brief aan de medewerkers verzonden die de samensteller nog niet goed in het verhaal van 'Pelt' kan plaatsen. De brief beschrijft de geschiedenis van de dienst en benoemt het belang en de moeilijkheden van geheimhouding. Internationale verplichtingen worden genoemd als reden van hogere eisen en een strengere discipline. Deels is de brief ter motivatie en ter versterking van een groepsgevoel, maar ook een waarschuwing met de zinsnede "zwakkere elementen te verwijderen". (NA De Dienst)

¹ Dienstvaam 'Peelen'?
Zie tekst 7.6.

² Waarschijnlijk betreft dit generaal-majoor b.d. Michiel de Boer (1904-1982). Hij trad op 1 april 1963 aan en werd eervol ontslagen per 28 februari 1967. Zijn dienstvaam was 'Bax'. (NA Achterblijvers h.Leiding p.4-5)

Hij woonde in de genoemde periode echter in Wassenaar en derhalve niet aan de genoemde Laan van Meerdervoort. Ook opvolger Van Lier woonde niet aan of bij die laan. (NL-HaCBG NRO)

Beste Nederlanders

- 5.15 Na de Generaal, kwam begin jaren zeventig een nieuw intern hoofd met de dienstnaam 'Van Dobbenburg'. Hij was duidelijk minder security-minded dan ik gewend was en gaf mij al gauw zijn echte naam, adres en telefoonnummer. Zijn naam was J.S. Snellen van Vollenhoven¹ en hij woonde in Alphen aan de Rijn, waar ik hem ook wel heb bezocht. Zijn marine rang ken ik niet, maar uit zijn gedrag tegenover 'Berends' begreep ik dat zij minstens gelijken waren². Hij overleed halverwege de jaren tachtig. Om veiligheidsredenen kon ik niet bij zijn begrafenis zijn. Dat spijtte me zeer, omdat ik de man graag mocht.

Het graf van J.S. Snellen van Vollenhoven, alias 'Van Dobbenburg', te Heemstede. (Carolien Vernout, 2020)

Reserve-eerste luitenant Theo Johan Antoine Marie van Lier (1916-1992) was van 1 januari 1974 t.e.m. 29 april 1988 "Gedelegeerde Hoofd Operaties en coördinator". 'Pelt' lijkt hem nergens te noemen als gedelegeerde. Van Lier zou de gedelegeerde zijn geweest in ongeveer dezelfde periode als Snellen van Vollenhoven (Van Dobbenburg) de directeur was. (NA Achterblijvers h.Index van personeel p.3)

De katholieke Van Lier was tijdens de Tweede Wereldoorlog lid van de merendeels gereformeerde Albrecht Groep, die militaire inlichtingen verzamelde ten behoeve van de geallieerde oorlogvoering. (PIVOT 166 p.63)

¹ *Kapitein-ter-zee Johan Samuël Snellen van Vollenhoven (1919-1984). In 1939 ging hij een vrijwillig dienstverband bij de marine aan. Hij woonde op Ericapark 9, Alphen aan den Rijn.*

Snellen van Vollenhoven was actief in het verzet en werd in januari 1941 bij toeval gearresteerd en zat veertien dagen gevangen in het "Oranje Hotel" (Scheveningen). Na verraad volgde op 17 maart opnieuw arrestatie en zat hij daar een half jaar. Vervolgens ruim een jaar in kamp Sachsenhausen-Drögen en ruim twee jaar in kamp Auschwitz III-Monowitz/Buna. Waar mogelijk werkte hij de Duitsers tegen en hielp medegevangenen met smokkelen, diefstal, stokerij, baantjes, enzovoort. Na een dodenmars van drie maanden werd hij door de Russen "bevrijd" en kwam in juli 1945 thuis. (Snellen van Vollenhoven 1940-1945)

² *Beiden waren kapitein-ter-zee.*

- 5.16 Opmerkelijk was dat er ineens marine-officieren in Operations opdoken, toen Piet de Jong minister-president was. Volgens Snijder zou De Jong gezegd hebben, dat wij over meer handvuurwapens beschikten, dan de hele marine bij elkaar. Ik kon over die hoeveelheden een oordeel geven en de uitspraak zal wel ruimschoots overdreven zijn geweest. De Jong verbond er één vraag aan, namelijk of de leden van Operations onder de krijgstuicht vielen. Dat was niet het geval, het waren stuk voor stuk geen militairen maar gewone burgers. Dit was voor De Jong aanleiding om naast 'Van Eyck' de marine-officier J.S. Snellen van Vollenhoven te benoemen en naast mij de marine-officier Jan Herrijgers.

¹ *Volgens dr. D. Engelen lag de oorsprong van de marine-officieren eerder, en was de reden dat marine-officieren eenvoudig beschikbaar waren. Zij werden namelijk door de marine vroeg ontslagen (55 jaar) en op wachtgeld gesteld. (PIVOT 166 p.65)*

- 5.17 'Van Eyck' zag een pottenkijker als een motie van wantrouwen, kon dit niet aanvaarden en trad af als intern hoofd. Als hij en anderen een pottenkijker hadden geaccepteerd, dan was dat volgens mij niet nodig geweest. Volgens mij zijn 'Van Eyck' c.s. onder druk van Minister-President De Jong aan de kant gezet. Dit leidde tot een echte paleisrevolutie en het oprukken van de marine in Operations.

- 5.18 Ook ik, degene die dat wapenmateriaal beheerde, kreeg een pottenkijker, die ik echter wat spottend mijn engelbewaarder noemde. De man, met dienstnaam 'Berends', was vriendelijk, kon ik goed mee overweg en heb ik op vriendschappelijk voet mee samengewerkt. Het was voor mij een groot verschil ten goede om nu een gesprekspartner te hebben. Na een paar jaar maakte hij zijn werkelijke naam bekend aan mij en omgekeerd. Hij was Jan Herrijgers, gepensioneerd kapitein-ter-zee. Ook na ons dienstverband hadden we geregeld contact tot hij in 2005 overleed.

¹ *Kapitein-ter-zee Joannes Wilhelmus (Jan) Herrijgers (1924-2005).*

Beste Nederlanders

- 5.19 Ik was anders van gevoelens dan 'Van Eyck' en bleef bij de dienst omdat ik mijn leerlingen niet aan een onbekende, maar ook ondeskundige, persoon wilde overgeven. Er was voor mij wel een breekpunt, namelijk als de agenten die ik mocht begeleiden erachter zouden komen dat er iemand naast mij was benoemd. Dan zou ik mijn gezag bij de agenten verliezen. Had Berends aangegeven dat hij de agenten wilde ontmoeten, dan had ook ik Operations verlaten. Hij heeft echter nooit iets in die richting ondernomen.
- 5.20 Wat onze relatie was, is me nooit meegedeeld zodat ik er vanuit ging dat ik hoofd Sabotage bleef. Ik was niet zijn ondergeschikte omdat hij nul komma nul van sabotage af wist en vanaf het begin bereid was op mijn kompas te varen. Berends had vooral interesse in de caches en met lesgeven heeft hij zich nooit bemoeid. Aanvankelijk ging hij op gezette tijden onder mijn leiding caches controleren. Later deed hij dat zelfstandig.
- 5.21 Pas na enige jaren werd ik bekend met de identiteit van 'Van Eyck'. Op een avond naar de televisie kijkend, verscheen prof. Veeneklaas, hoogleraar kindergeneeskunde in Leiden, op het scherm. Men kan nu eenmaal niet straffeloos een lezing voor de televisie houden, uiteraard onder eigen naam. In hem herkende ik 'Van Eyck'.
- 5.22 In de gloriëtijd van de Verzuiling streefde ook Operations ernaar om de personeelssamenstelling een weerspiegeling te laten zijn van de bevolkingssamenstelling. Dit doel was binnen de dienst algemeen bekend en lag voor de hand. Deze opzet is niet gehaald. Voorlichting was stevig in handen van gereformeerden en een katholiek heb ik er nooit ontmoet. Daarom lag het voor de hand, dat Sabotage aan een katholiek werd toevertrouwd. Martens, Faber en ikzelf waren katholiek en ook Dalmulder die de cursus Code⁷ gaf. 'Berends' was ook katholiek maar hij was van de marine, waar alles kennelijk anders ligt.
- 5.23 Later werd mij een en ander wel duidelijk. Uit alles bleek me, dat de Firma streefde naar een personeelsbezetting met een zo breed mogelijke doorsnede van de bevolking: humanisten, protestanten en katholieken. Daarom neem ik bijvoorbeeld aan dat 'Van Eyck', met zijn medische achtergrond, de secretaris-generaal van het Wit-Gele Kruis benaderde. Die stelde kantoorruimte in Utrecht beschikbaar en hielp bij het ronselen in katholieke kringen.
- ⁷ coderen en decoderen van berichten.
Zie tekst 6.7.
- Het Wit-Gele Kruis was een particuliere katholieke instelling voor zieken- en gezondheidszorg. (KDC Wit-Gele Kruis)*
- Alle drie de grote levensbeschouwelijke zuilen zullen op een dergelijke manier benaderd zijn. Dat lijkt ook bij de latere gedelegeerde Ruppert gespeeld te hebben. Hij was voorzitter van het Christelijk Nationaal Vakverbond en zou een eigen organisatie hebben opgezet voor voorlichting aan en weerbaarheid van met name de protestantse bevolkingsgroep. De overeenkomst was "met betrekking tot de opzet van een S.B.-organisatie die zich zou inzetten voor de geestelijke weerbaarheid van het nederlandse volk." (PIVOT 166 p.56; SAZ h.5 p.59)*

Hoofdstuk 6. Personele bezetting

- 6.1 Zoals ik hierboven al heb meegedeeld, bestond de dienst uit de twee afdelingen Voorlichting en Sabotage en enkele hulpdiensten.

Over de afdeling Voorlichting weet ik niet veel meer dan dat Van Randwijk hier de leiding had. 'Carels' was een assistent op het gebied van radio-verbindingen, hij deed tegelijk een doctoraal economie in Rotterdam. De afdeling kende nog meer medewerkers, die ik van tijd tot tijd ook wel zag, maar waar ik geen ander dan vluchtig contact mee had. Ik kan daarom over deze mensen niets zeggen.

- 6.2 Ik heb Van Randwijk vooral leren kennen toen wij twee weken in Engeland waren voor de aankoop van materiaal. Hij was een gezellige prater wiens glorietijd tijdens de Tweede Wereldoorlog was geweest, als Engelandvaarder en zijn illegale werk in bezet gebied. Uit de oorlogsliteratuur herkende ik hem als de bekende Mr. P.L. baron d'Aulnis de Bourouill¹.

Van 'De Vries' heb ik nooit geweten wie hij was. Toen we mijn dissertatie bespraken, bleek me dat ook hij van opleiding jurist was. Hij ging in 1955 naar het buitenland en aanvankelijk hoorde ik wel eens wat van hem, maar dat raakte over ². Een rol in Operations heeft hij niet meer gespeeld.

- 6.3 De afdeling Sabotage heeft altijd uit twee mensen bestaan. Aanvankelijk waren dat 'Pelt' en Martens. En vanaf ongeveer 1966 'Pelt' en Berends.

- 6.4 Bij Operations waren daarnaast de volgende ondersteunende hulpdiensten werkzaam:

*In een intern rapport uit 1952 werd een aantal van 21 medewerkers genoemd en nader gespecificeerd: zes personen belast met stafwerkzaamheden, elf van rekrutering en opleiding, twee administratieve krachten en twee voor materieel en transport. (PIVOT 166 p.40)
Zie bijlage A. Rekrutering Christiaan Navis.*

Een memorie uit 1956 beschreef de personeelssamenstelling in meer detail. De staf bestond uit de chef van de dienst, diens plaatsvervanger, de directeur, de chef administratie, een administrateur en een psychiater. Secties die 'Pelt' noemt, volgen bij de volgende paragrafen. De secties die hij niet noemt zijn:
- sectie Verbindingen (een chef/instructeur en drie instructeurs),
- sectie Falsificatie (één man tevens instructeur codes),
- sectie Operationele Financiering (één man, belast met organisatie en instructie). (PIVOT 166 p.40-41)

Een vragenlijst met antwoorden (ongedateerd maar verband houdende met het PIVOT-rapport uit 2004) geeft een schatting van het totaal aantal medewerkers. Gedurende het gehele bestaan van O&I zouden "hoogstens enkele honderden mensen als stafmedewerker of vrijwilliger voor O&I gewerkt" hebben. (AZ Docs p.79-81)

Hermanus Cornelis (Herman) Schoemaker (1943-2016) was een van de instructeurs, vermoedelijk van de sectie Verbindingen, met de dienstnaam 'Kramer'.

Schoemaker was gevraagd door Piet de Vos, met wie zijn vader was bevriend. De Vos was de zoon van een huisarts, oud-verzetsman en een van de oprichters van Operaties. (Gesprek Schoemaker)

- sectie Psychologische Oorlogvoering (chef tevens instructeur, en een medewerker belast met organisatie). (PIVOT 166 p.41)

Vermoedelijk was Pieter Johannes (Piet) Dor (1911-1973) de medewerker "belast met organisatie" bij Voorlichting. Zijn dienstnaam was 'Beekman'. Hij was werkzaam op Fort bij Uithoorn en cacheren was een van zijn taken. Een en ander is bekend omdat hij zijn schoonzoon benaderde om zijn functie over te nemen en in de woning van het fort te gaan wonen.

Dor overleed wegens hartproblemen tijdens het begraven van een cache bij Mill. Een sabotage-agent, de huisarts in Noord-Brabant, werd betrokken bij de afhandeling van het overlijden. (Gesprek Dor)

Zie bijlage D. Werk en overlijden van Piet Dor.

¹ *Mr. Pierre Louis baron d'Aulnis de Bourouill (1918-2012) studeerde in Leiden en was als dienstplichtige gemobiliseerd geweest. In maart 1941 ging hij via Spanje naar Engeland. Hij volgde er een cursus voor liaison-officieren en werd in Nederland gedropt. In 1950 werd hem de Militaire Willems-Orde toegekend. (WP d'Aulnis de Bourouill)*

² *Dit komt geheel overeen met Peters die rond 1954 bij Operaties vertrok. Hij had zijn rechtenstudie afgerond en werd juridisch en economisch adviseur bij Shell in Engeland. Zijn twee kinderen werden geboren in Bromley, Londen UK. (MS Beginfase 'O' p.382; NL-HaCBG NRO)*

- sectie Sabotage (chef tevens instructeur en een instructeur tevens schietinstructeur), (PIVOT 166 p.41)

Beste Nederlanders

- 6.5 a. Security.
Deze afdeling moest toezien op de algemene veiligheid en had de bevoegdheid om iedereen op elk willekeurig moment te controleren, inclusief 'Van Eyck' als intern hoofd. Ik heb dit zelf maar éénmaal ondervonden, toen ze mijn jas aan de kapstok controleerden zonder iets over mijn identiteit te vinden. Ze hielpen ook bij de volgploegen en namen, als oefeningen, ook politieverhoren af. Tevens hielpen ze bij de bewaking van cacheringen.
Het personeel bestond uit 'Dekker' en zijn assistent Vrolijk, beide gepensioneerde politiemensen. 'Dekker' had op ambassades in het buitenland gewerkt en, gezien zijn rijstijl, vooral in Amerika.
- 6.6 b. Instructie.
Alle nieuwelingen kregen een security opleiding van deze afdeling Instructie. Daartoe behoorden ook volgoefeningen met eigen personeel en mensen van de B.V.D. als volgers. Faber was hiervan het hoofd en hij of zijn assistenten verzorgden de opleiding.
- 6.7 c. Coderen en decoderen
Alle agenten kregen een codeopleiding. Op eigen verzoek heb ik deze opleiding ook gevolgd, omdat ik op de hoogte wilde zijn. De opleider was tot mijn verbazing, want ik kende hem, prof. Dalmulder uit Tilburg.
- 6.8 d. Hulpdienst.
Voor het vervoer van mensen en materialen, maar ook als leskamers, hadden we drie bestelbusjes. Elk bestelbusje had zijn eigen chauffeur, die ook bij ander werk werd ingezet zoals bij cacheringen.
- 6.9 e. Marechaussee.
In de zeventiger jaren, onder Van Dobbenburg, kregen we hulp van vier medewerkers van de marechaussee. Een van de officieren was speciaal aangewezen om ons van dienst te zijn¹, en kende ik bij zijn roepnaam Menno². Daarnaast waren er drie vaste manschappen³ voor bewaking en zwaar werk bij cacheringen.
- 6.10 Natuurlijk moest men voor dit werk op diverse manieren beveiligd zijn. Dat begon bij het beschermen van de identiteit, waaronder ook de auto viel. In mijn tijd als advocaat reed ik in een auto van de Firma met een kentekennummer dat was uitgegeven aan Binnenlandse Zaken. Als die auto ergens werd opgemerkt en het kenteken onderzocht, dan liep het dood op Binnenlandse Zaken en de B.V.D.
Bekeuringen, bijvoorbeeld bij te hard rijden, veroorzaakten wel een hele heisa en waren feitelijk een security verlies⁴. Dit is mij nooit overkomen.
Toen ik rechter werd, ging dat B.Z. nummer natuurlijk niet meer en had ik een eigen auto en ontving ik een kilometervergoeding naar ANWB tarief.
- sectie Security (chef tevens instructeur en twee instructeurs; allen ingezet bij oefeningen in volgen en observeren), (PIVOT 166 p.41)
- Deze sectie werd ook mogelijk aangeduid met of had als taak Contraspionage (Counterespionage, CE). (SAZ h.4 p.27)
- M. Kessler was veiligheidsofficier van Operaties en Inlichtingen, en waarschijnlijk een van de twee medewerkers van Security. (NA Achterblijvers h.Index van personeel p.3)
- ¹ Oud-verzetsleden en hun familieleden moeten een goede bron van nieuwelingen zijn geweest, met name via het genootschap van Ridders M.W.O. en van Engelandvaarders.
- sectie Codes (chef tevens instructeur en een instructeur), (PIVOT 166 p.41)
- ² prof. dr. Jan Johan Jacobus Dalmulder (1910-1992) was stimulator van het wiskundig-economisch onderzoek. Hij was initiator van de studierichting econometrie van de Katholieke Hogeschool Tilburg en de Universiteit van Rennes (Frankrijk). (Wiki M.-Br. Dalmulder)
- personeel in algemene dienst: administratieve kracht, beveiligingsfunctionaris tevens hoofd volgploeg, fotograaf tevens druktechnicus, twee chauffeurs tevens volgers en twee huisbewaarders van het opleidingscentrum. (PIVOT 166 p.41)
- Het is niet bekend waar het opleidingscentrum was gevestigd, en wanneer en waarvoor het gebruikt werd.
- ³ De taak was het beveiligen van de transporten en cacheringen. De achtereenvolgende commandanten Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (B.S.B.) voerden deze taak persoonlijk uit. (Anoniem)
- ⁴ We hebben zijn identiteit kunnen vaststellen, maar hij wenst geen contact.
- ⁵ Deze manschappen waren onderofficieren van Sectie 2 (S2, 'sectie stiekem') van de Staf KMar. (Anoniem)
- Een ander punt wat betreft beveiliging, was het toekennen van onderscheidingen. Het Hoofd SAZ schreef daarover: "Sinds jaar en dag gold bij de Sectie de stelregel dat, "om redenen van security"; geen voordrachten voor een onderscheiding werden ingediend. Najaar 1974 werd van deze regel afgeweken op instigatie van SG Peijnenburg: een medewerker werd benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau." (SAZ h.6 p.76)
- Tussen 1 juni en 31 december 1974 is er, volgens de Kanselarij der Nederlandse Orden, maar één Koninklijke onderscheiding uitgereikt. Dat betrof niet een Officier maar een Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. De samensteller heeft contact gehad met de gedecoreerde en hij gaf aan niet bij de Stay Behind-organisaties betrokken te zijn geweest. (KdNO; Anoniem)
- 'Pelt' (Jansen op de Haar, medewerker Operaties) ontving al eerder, op 25 januari 1974, de onderscheiding behorende bij een Officier in de Orde van Oranje Nassau.
Zie tekst 12.2.

Beste Nederlanders

- 6.11 Daarnaast had ik een zogenoemde 'groene pas', een legitimatiebewijs met een pasfoto en een vingerafdruk maar zonder naam. Op de pas stond dat de drager tot de Generale Staf behoorde en het verzoek om de drager ongemoeid te laten of hulp te bieden. Bij de pas hoorde ook een brief van de secretaris-generaal van Defensie. Daarin werd een telefoonnummer van de Koninklijke Marechaussee vermeld dat men kon bellen bij twijfel aan de rechtmatigheid van de drager of de pas. Zij zouden dan een wachtwoord vragen, 'Tilburg' was het mijne.

- 6.12 Voor de beveiliging van de aangetrokken agenten, het gecacheerde materiaal, maar ook voor de veiligheid van ons, de staf, en onze gezinnen mochten wij niet in de handen van een bezetter vallen. Daarom moesten wij bij een aanval op een van de N.A.V.O.-lidstaten, onmiddellijk naar Spanje vertrekken vanaf een verzamelpunt in Nederland. Ieder reisde per eigen auto met echtgenoot en alle minderjarige kinderen. Iedere medewerker moest daarom een auto hebben die hiervoor geschikt was. Naast de normale paspoorten hadden we een 'rode pas'. Die leek op de eerder genoemde 'groene pas', maar vermeldde nu dat het hele gezin ingevolge een Regeringsopdracht op reis was. Wij reisden in groepen van zeven tot tien auto's en één bestuurder werd als reisleader aangewezen, waaronder ikzelf. De route liep geheel over secundaire wegen door België en Frankrijk. Aan elke chauffeur werd een kaart met de aangegeven route verstrekt. Deze route werd iedere twee jaar gecontroleerd. Mijn vrouw en ik hebben de route ook eens gecontroleerd, waarbij het inrijden van de nieuwe auto een goede cover was.

'Evacueren over land per auto was een van de mogelijke methodes. Voor de O&I stafmedewerkers werden draagtassen en slaapzakken aangeschaft die "uiteraard driftig" ook voor kampeervakanties werden gebruikt. Operaties organiseerde zelfs een jaarlijkse evacuatie-kampeer-ralley naar Zuid-Frankrijk. Het is niet bekend gedurende welke periode maar in ieder geval in de jaren 1960. (SAZ h.4 p.52)

De routes (lijnen) werden tijdens de zomervakanties verkend, samen met de kinderen, naar onder andere Bilbao, San Sebastian, Jaca en Barcelona. (Hadewych Jansen op de Haar)

Tijdens een vakantie in 1963 mocht een van de zoons van 'Pelt' mee naar een bank in San Sebastian. in de kluis lagen onder andere goudbaren, waarvan de zoon mocht voelen hoe zwaar die waren. Een soortgelijk bezoek vond in 1966 plaats bij een bank in Genève. Beide kluisen moeten van de Stay Behind-organisaties zijn geweest. (Hadewych Jansen op de Haar)

De enige keer dat men op het punt stond om te evacueren, was tijdens de Cuba-crisis in oktober 1962. Het hele gezin 'Pelt', bestaande uit twee volwassenen en zes kinderen van tussen 1 en 13 jaar oud, trof voorbereidingen. Iedereen had nieuwe winterjassen, schoenen en een slaapzak gekregen. De koffers waren ingepakt en stonden klaar, evenals de jerrycans met benzine. Daarnaast moest 'Pelt' leiding geven aan het konvooi. Het zal duidelijk zijn dat zijn vrouw op de hoogte moest zijn. Afhankelijk van de leeftijd voelden de kinderen de dreiging, en het heeft veel indruk op hen gemaakt. (Hadewych Jansen op de Haar)

De in 1964 geïnstalleerde commissie-Ruppert stelde onder andere, dat het bezit van twee huizen in Frankrijk niet in overeenstemming was met de eisen van een strikte beveiliging. Mogelijk waren dit safe-houses voor gebruik tijdens een evacuatie. (PIVOT 166 p.53)

Hoofdstuk 7. Locaties

7.1 De dienst had in de loop der tijd een aantal vaste adressen:

7.2 a. kantoren in Utrecht en Amsterdam

Toen ik aantrad had de dienst geen eigen kantoor maar was ingetrokken bij het landelijke kantoor van het Wit-Gele Kruis te Utrecht¹. De secretaris-generaal hiervan was de broer van De Vreeze² (dienstnaam 'Faber'). Op dit kantoor ben ik maar één of twee keer voor besprekingen geweest. Daarna werd het kantoor van Operations gevestigd op het advocatenkantoor in Amsterdam³. Ik had er een eigen kamer, op de derde verdieping, met een afsluitbare kast.

¹ Het Centraal Bureau Nationale Federatie "Het Wit-Gele Kruis" was in 1950 gevestigd aan de Voorstraat 63, Utrecht (tel. 21041). (Telefoongids 1950)

Volgens advertenties in diverse kranten, voor personeel en de O.V.N.Z. verzekering, was dit adres van januari 1946 tot januari 1961 bij "Het Wit-Gele Kruis" in gebruik. Volgens foto's in de beeldbank van Het Utrechts Archief is het gebouw in 1969 gesloopt.

Van 1961 tot en met 1972 werd in personeelsadvertenties het adres Herenstraat 35 te Utrecht genoemd. (KB Delpher; NL-UtUA)

Op basis van deze informatie kan de samensteller niet concluderen dat er een kantoor aan de Oude Gracht in Utrecht is geweest, zoals in het Wikipedia-lemma staat vermeld. (WP Gladio)

² Johannes Theodorus Maria de Vreeze (1913-1993) was van 1935 tot 1962 secretaris-generaal van de Nationale Federatie "Het Wit-Gele Kruis". (KDC De Vreeze)

³ Zoals eerder beschreven moet dit op het adres Keizersgracht 729 zijn geweest. Van voor 1979 tot 1984 moet het kantoor aan de Koninginneweg 184 in Amsterdam gevestigd zijn geweest. Zie bijlage C. stichting Hendrik van Borselen.

Het gezin van 'Pelt' bezocht in de jaren 1960-1970, vooral tijdens schoolvakanties, verschillende keren Amsterdam. Terwijl het gezin in het Vondelpark of dierentuin Artis was, was vader enkele uren tot een hele daghelft afwezig. Voor 1960 ging hij wel eens naar Huize Maarheeze en vermaakte het gezin zich op landgoed Clingendael.

Er waren ook kortere ontmoetingen, voor zover bekend met steeds één man, zoals bij een watertoren in het veld of houten uitkijktoren in het bos. In die gevallen moesten de kinderen in de auto blijven wachten. (Hadewych Jansen op de Haar)

Het adres was Horndijk 27 te Loosdrecht. Zie annotatie 8.11.1.

De woning is in 1977 verkocht. (Anoniem)

Volgens de samensteller betreft het zeer waarschijnlijk Huize De Kroon, Elspeterweg 61 te Vaassen. Deze villa werd in 1922 opgeleverd en was en is eigendom van Kroondomein Het Loo. De villa was gebouwd voor opperhovestier Willem Brantsma (1886-1967) die er, met zijn vrouw Jvr. Charlotte Marie Schimmelpenninck (1889-1965), tot zijn overlijden woonde.

Volgens de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) is een schuur in 1950 gebouwd. Tegenwoordig is het in gebruik bij het Studiecencentrum voor Publieke Veiligheid. (Freek Bomhof; BAG Viewer; Woningkaarten Vaassen)

Brantsma moet vanuit zijn functie ook Prins Bernhard hebben gekend. Maar bovenal hadden Brantsma en Einthoven beiden als Duitse politieke gijzelaars vanaf mei 1942 tot september 1944 gevangen gezeten in het Kleinseminarie 'Beekvliet' bij St. Michielsgestel. Waarschijnlijk is via Einthoven het buitenhuis bij Vaassen voor gebruik door Operaties gerealiseerd. (Freek Bomhof; KdN WO2 deel 5, 2e helft, p.974; Gedenkboek Beekvliet p.354,356)

7.3 b. Een woning met boothuis aan de Loosdrechtse Plassen
Dit was het woonadres van Martens. Sporadisch is er wel eens materiaal opgeslagen, dat we niet direct elders konden opslaan. Na 1963 raakte het in onbruik en is later verkocht.

7.4 c. Een buitenhuis bij Vaassen op de Veluwe
Het buitenhuis lag in de bossen bij Vaassen en werd bewoond door een ouder echtpaar, dat wij aanspraken met "oom" en "tante". In de zestiger jaren, in de tijd van Snijder, werd het gebruikt voor de opslag van wapens en springstoffen maar ook als lesruimte. Om security redenen konden we er alleen te voet vanuit Vaassen komen danwel in een gesloten bestelbus.

Beste Nederlanders

7.5

Huize De Kroon in het bosgebied ten westen van Vaassen. (René Ros, 2020)

Andere mogelijke landhuizen zijn Villa Het Hattem en Huize de Woestijn. Door respectievelijk de samenstelling van het huishouden en het einde van de bewoning, komen deze twee villa's volgens de samensteller niet in aanmerking. Villa Het Hattem werd van 1943 tot 1962 bewoond door een uit Den Haag geëvacueerd echtpaar met 7-jarige dochter. Zij trokken in bij zijn tante en na haar vertrek in 1945, heeft een oom zes jaar ingewoond en in 1962 kort zijn moeder. Hij, zijn vrouw en zijn moeder verlieten de villa in datzelfde jaar. Een echtpaar, van vergelijkbare leeftijd als de bewoners van Huize De Kroon, bewoonde Huize de Woestijn tot de vrouw in augustus 1961 overleed en de man de volgende maand verhuisde. De woningkaart noemt de vrouw niet, en zij overleed niet in Vaassen maar in Epe. Vervolgens werd het huis een vakantieverblijf van de 'Vereniging van vrouwen tot het geven van onderwijs' uit 's-Hertogenbosch. (Freek Bomhof; Woningkaarten Vaassen)

Bij de bouw van de uitbreiding van de villa werd op 1 augustus 2000 een "wapenopslagplaats met wapens" in de grond aangetroffen. Volgens de melder betrof het 200 stuks klein kaliber munitie, maar er kon meer in de grond zitten. Op 16 augustus werd het door de E.O.D. tot op schone grond uitgegraven en werden 3.000 stuks klein kaliber munitie meegenomen naar de opslag "A6 Fort Snel" (vermoedelijk ruimte 6 in gebouw A van Lunet aan de Snel, onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, dat door de E.O.D. werd gebruikt). Het werd afgehandeld als "ruimen conventioneel Intern Rijksoverheid".

Over kaliber of ouderdom is geen informatie bekend. Voor zover we weten bevatte caches van O&I een variatie aan materiaal en niet alleen munitie. Mogelijk was het een eigen voorraad van bewoner Brantsma geweest. (Freek Bomhof d. d. 13-11-2020; Anoniem; EOC 20001464)

7.6 d. fort bij Amsterdam

Een oud fort (Spijkerboor) uit de fortengordel van Amsterdam is in de zeventiger jaren in gebruik genomen. Dit was ter vervanging van het buitenhuis bij Vaassen. In het huis op het fort woonde 'Peelen', een gepensioneerde sergeant van de mijnopruimingsdienst, met zijn vrouw en twee vervaarlijke honden. Om veiligheidsredenen konden we er alleen met een gesloten bestelbusje komen.

Keelzijde van de bomvrije kazerne van het Fort bij Spijkerboor, opgeleverd in 1913. (René Ros, 2014)
Zie bijlage H. Forten.

7.7 e. flat in Amstelveen

Nadat het kantooradres in Amsterdam niet meer bruikbaar was, is in Amstelveen een flat gehuurd. Het adres ken ik niet omdat ik er nooit ben geweest. Ik kreeg de indruk dat 'Zwaantje' er woonde, maar zij zal niet in de buurt de naam gehad willen hebben dat zij herenbezoek ontving.

Volgens de gemeente Amstelveen is mejuffrouw Prins niet in die gemeente woonachtig geweest. Ook in het archief van Amsterdam is geen inschrijving aangetroffen. Uit de NRO Persoonslijst kan geconcludeerd worden dat ze van 1954 tot 2004 in Utrecht heeft gewoond. (gemeente Amstelveen, 13-10-2023; NRO Prins, 9-2-2023)
Zie annotatie 5.12.1.

Uit diverse bronnen zijn aanwijzingen bekend dat het stafkantoor in een, met de PMC-NH en Kon. Marechaussee gedeelde, villa aan de Van Eeghenstraat 78 in Amsterdam gevestigd is geweest.
Zie bijlage C. stichting Hendrik van Borselen.

Daarna was het stafkantoor tot de opheffing op het Marine-etablisement Kattenburg in Amsterdam gehuisvest. En wel als "Bureau Operaties" in gebouw 002, het voormalig Commandementsgebouw. (Anoniem)

7.8 f. Leskamers in particuliere woningen

Dit waren meestal verwarmde logeerkamers met opklapbed, veelal in woonhuizen van gepensioneerde politiemensen. Wij betaalden maandelijks een redelijke huur en een van onze instructeurs had altijd een sleutel in bezit.

Hoofdstuk 8. Afdeling Sabotage

8.1 Kort samengevat was het doel van sabotage om met minimale middelen, maximale resultaten te bereiken. Praktisch gezegd troffen wij voorbereidingen om met kleine vernielingen het economisch potentieel van het land uit te schakelen. Dit kan door bedrijven buiten werking te stellen die algemeen gebruikte goederen of diensten leveren, zoals elektrische centrales, mijnen, olievelden, gasputten, spoorwegen, telefoon en scheepvaart. Ofwel bedrijven die algemeen gebruikte hooggespecialiseerde eindproducten produceren zoals fabrieken van kogellagers en halfgeleiders. Middels vernieling van vitale en moeilijk vervangbare dan wel onvervangbare onderdelen, kunnen deze bedrijven onbruikbaar gemaakt worden.

8.2 Toen ik begon als hoofd van de afdeling Sabotage, kreeg ik geen hoge dunk van deze afdeling. 'De Lange' had eenheden voor spoorweg-sabotage gekocht, verpakt in bussen die niet geschikt waren voor langdurige opslag. De bussen waren ontworpen voor vliegtuigdroppings en van aluminium met een balsahout voering. Verder waren de bussen opgeslagen in, door Bredero's Bouw Bedrijf, ingegraven betonnen putten in een boscomplex bij Lunteren. Als opvolger van 'De Lange' heb ik de locatie meerdere malen bezocht. Ook heb ik de inhoud van de putten gecontroleerd en die bleek nat te zijn en dus waardeloos geworden. De putten waren met medeweten van de eigenaar geplaatst. Hij bleek een zwager van minister van Oorlog Ir. C. Staf te zijn, die in zijn ogen een belangrijk man was. Aan de security van de eigenaar ontbrak echter nogal wat.

8.3 Kort na aanvang in mijn functie was het aanschaffen van materialen in besprekingen met 'Van Eyck' c.s. aan bod geweest. We waren bij voorbaat al eens en kregen van de Minister goedkeuring voor een schema van aankoop met soorten en hoeveelheid. Daarop zijn Van Randwijk, Snijder, Martens en ik in 1956 twee weken naar Engeland geweest¹. Allereerst hebben we een nieuw soort roestvrij-stalen bus van de Amerikanen bekeken. Deze bus was een verbetering van de Engelse bus omdat het tweemaal zo groot was en ingegraven kon worden zonder gevaar voor lekkage. Tevens werden we het eens over de vulling van de bussen en de hoeveelheden. Voor de hoeveelheden hadden we uitvoerige berekeningen gemaakt en zijn daarbij uitgegaan van gebruik voor maximaal twee jaar. Na twee jaar moest infiltratie² middels invliegen en droppings vanuit het buitenland mogelijk zijn.

8.4 Dit leidde tot de volgende aankopen:

8.5 a. Bussen met kneedbare springstof.
Dit betrof Amerikaanse C4 springstof met detonators, slag- en vuurkoord en stiften voor chemische ontsteking.

8.6 b. Bussen met brandbommen.
Aluminium-brandbommen en magnesium-brandpakketten, van Amerikaanse makelij, met vuurkoord en chemische ontstekers.

8.7 c. Bussen met wapens.
De wapens waren 525 Amerikaanse Colt pistolen en 175 Amerikaanse stenguns, alles 9 mm kaliber plus munitie en extra houders. En tevens 700 handgranaten.

8.8 d. Bussen met kleefmijnen.
Dit waren Engelse kleefmijnen plus detonators en chemische ontstekers.

8.9 Daarnaast werden acht bazooka's met elk drie rockets, 16 karabijnen met kijker en bijbehorende munitie en 16 pistolen met silencer aangeschaft, alles van Engelse makelij. Dit materiaal werd in waterbestendig plastic gegoten. We kochten niet de, ook beschikbare, sleeve-guns omdat dit een typisch moordenaars-wapen is.

Mogelijk behoorde ook de kennis van de waterstaatswerken en de gevolgen van vernieling van dijken, sluizen en andere waterstaatswerken bij de taakvoorbereiding. (NA Achterblijvers h.Stay-behind p.12)

Wellicht is het een van de redenen dat de Wet Militaire inundatiën uit 1896, ook na het opheffen van militaire waterlinies, van kracht bleef. Deze wet is nog steeds rechtsgeldig.

Volgens afspraken tussen Operaties en Inlichtingen zou de taak van sabotage geheel en inlichtingen gedeeltelijk bij Operaties liggen. Het werd aangeduid als sabotage en inlichtingen die psychologische oorlogsvoering ondersteunde. (SAZ h.4 p.27)

Waarschijnlijk is dit Hendrik Thijsen (1905-1971), die op 19 september 1934 in Ede trouwde met Aaltje Staf (1908-1993).

Het is mogelijk dat de betonnen putten nog aanwezig zijn en er is een poging gedaan de locatie daarvan te achterhalen. Bij kinderen van zowel Cornelis (Kees) Staf als Hendrik Thijsen is niets bekend over bospercelen in bezit of beheer van hun ouders of andere familieleden. (Henk Thijsen d.d. 3 -7-2020; Emma Staf d.d. 7-8-2020)

In het centraal archief van het Kadaster is Hendrik Thijsen niet bekend. "Een groot deel van het archief is door oorlogsschade teniet gegaan" wordt als reden gegeven, maar hij zou de percelen na de Tweede Wereldoorlog in bezit hebben gehad. (Kadaster)

¹ Een fotoalbum van 'Pelt' bevat een paar foto's van straten in St. Albans (Engeland), met het jaartal 1956. (Hadewych Jansen op de Haar)

² met als doel om mensen en materiaal het land in te brengen. 'Pelt' noemt slechts één keer infiltraties. Hij schrijft in het geheel niets over oefeningen daarvoor, terwijl die wel moeten hebben plaatsgevonden. Zie bijlage E. Oefeningen met de Natres.

³ Een sleeve-gun is een in de mouw of in kleding verborgen wapen, met een mechanisme waarmee het snel in de hand komt en gebruikt kan worden.

Beste Nederlanders

8.10 Ook bleek mij dat ik op het gebied van springstoffen een assistent had. Hij werd voor mij een ideale amanuensis, waar ik een aantal jaren prettig mee heb samengewerkt. Deze man was een oud-mijnwerker¹, of zoals hij het noemde "in de koel", die met springstof had gewerkt. Op basis van die ervaring werd hij geacht verstand van sabotage te hebben. Zijn niveau was lagere school en een beroepsopleiding als mijnwerker², maar hij was erg kundig en sprak overtuigend over gevaren van het werken met explosieven.

8.11 Zijn naam was Paul Dupuis (dienstnaam 'Martens') en de Firma had voor hem een huis annex botenhuis aan de Loosdrechtse Plassen gekocht¹. Hij heeft er geregeld materiaal opgeborgen en, wat betreft springstoffen, was dat redelijk veilig voor de belendende percelen. Het probleem van Martens was, dat hij geen behoorlijke cover-story had, omdat hij naast de Firma niets had om over te praten. "En een mens wil wel eens ergens een glas bier gaan drinken." Zo nu en dan was hij loslippig en dat heeft problemen veroorzaakt². Verder niets dan lof voor deze hardwerkende en joviale Limburger. Niets was hem te veel en hij was plezierig in de omgang.

8.12 In 1963¹ was hij betrokken bij een ernstig verkeersongeluk dat hijzelf, zonder noemenswaardige verwondingen, overleefde. Maar zijn vrouw, haar zus² (woonachtig in Canada) en hun zoontje kwamen erbij om het leven. Martens is daardoor ernstig in opspraak geraakt omdat hij reed in een auto met een kenteken dat aan Binnenlandse Zaken was uitgegeven. Hij is toen op wachtgeld gesteld en door de Firma in alle opzichten keurig opgevangen, ook financieel. Later hertrouwde hij en woont nu in de Belgische Kempen³. Ik heb geen contact meer met hem gehad.

8.13 Als hoofd van de afdeling Sabotage bestonden mijn normale werkzaamheden uit:

8.14 a. Bijhouden van het cursusboek.
Om het cursusboek actueel te houden, ging ik eens in de zes maanden naar de leeskamer van de Technische Hogeschool Delft. Daar ging ik in tijdschriften na of er nieuwe ontwikkelingen waren in mijn interessegebied. Aldus is het cursusboek, dat losbladig was, steeds actueel gehouden. Ook het duplicaat op kantoor bij 'Zwaantje' werd bijgehouden.

8.15 b. Cache locaties.
Het zoeken van plaatsen om de bussen met materialen te cacheren (in de grond verbergen) en het op kaart vastleggen van de locatie.
De terreineigenaar hebben we, in tegenstelling tot wat 'De Lange' in Lunteren had gedaan, nooit ingelicht. Wij zochten terreinen in eigendom van het Rijk, provincie, gemeente of van grote gesubsidieerde instellingen zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de provinciale landschappen. Groensingels om begraafplaatsen waren taboe, hoewel er met name op de Zeeuwse eilanden weinig andere mogelijkheden waren.

8.16 Martens en ik verkenden de terreinen en zochten daarbinnen een geschikte plek. Bij voorkeur langs wegen en paden en dan haaks het terrein in. Vervolgens besprak ik de locaties met 'Van Eyck' en Van Randwijk, die meestal hun toestemming gaven. Daarna gingen Martens en ik de plek inmeten met een meetlint en nauwkeurig beschrijven. De beschrijvingen berustten bij mij met een kopie op kantoor bij 'Zwaantje'.

¹ Hij was actief betrokken geweest bij de Mijnwerkersstaking van 1943 (onderdeel van de April-meistaking) en heeft naar aanleiding daarvan moeten onderduiken en is naar bevrijd gebied ontsnapt. (Anoniem)

² Het is bekend dat deze medewerker de middelbare school had gevolgd en vervolgens de mijnschool. Bovendien was hij van maart 1945 tot eind 1952 luitenant-ter-zee 2e klasse bij de Mijndienst van de Koninklijke Marine. (Anoniem)

¹ Op de oudere persoonskaarten van zijn vrouw en zoon staat Horndijk 27 te Loosdrecht als laatste woonadres genoteerd met 24 april 1953 als vestigingsdatum. Dit moet het woonhuis zijn dat 'Pelt' eerder noemde en waar soms materiaal werd opgeslagen. De woning is volgens een makelaar in 1900 gebouwd en volgens de B.A.G. gebouwd in 2018. (NL-HaCBG NRO; BAG Viewer)
Zie annotatie 7.3.1.

² Daartegenover staat dat Dupuits op latere leeftijd zou hebben aangegeven dat hij geen cover kon en/of mocht hebben, en daar gepikeerd over was. (Anoniem)

¹ Uit onder andere de Volkskrant is bekend dat het ongeval op 27 november 1966 heeft plaatsgevonden op de Vreelandseweg (N201) ter hoogte van Kortenhoef. Met de in de krantenartikelen genoemde namen van zijn vrouw H. Dupuis, zoon Henri Johan Dupuis en schoonzus C. H. Eckhardt kon de samensteller helaas geen informatie over hen en Paul Dupuis achterhalen. (KB Delpher)

Uit archiefonderzoek door het Centraal Bureau voor Genealogie (C.B.G.) in het Nationaal Register Overledenen blijkt dat, met de overlijdensdata als uitgangspunt, de namen verkeerd waren geschreven. Het is zeker dat het gaat om Paul Joseph Marie Dupuits (1916-2008), zijn vrouw Trijntje de Vos (1920-1966) en hun zoon Henry Johan Marie Dupuits (1955-1966). (NL-HaCBG NRO)

² C.H. Eckhardt was niet de schoonzus van Dupuits maar een nicht. (Anoniem)

³ Dupuits is niet hertrouwd maar heeft de rest van zijn leven samengewoond. Daarnaast is hij niet naar de Belgische Kempen verhuisd maar naar Noord-Brabant. (Anoniem)

In de nalatenschap van 'Pelt' zaten twee kleine metalen kisten met topografische kaarten van Nederland. Tevens een wandelstok annex prikstok, kompas en een lange regenjas. Waarschijnlijk heeft hij deze gebruikt bij het cacheren.

Opmerkelijk is dat Peters achteraf (1997) van mening was dat de materialen beter in huizen hadden kunnen worden opgeslagen. Bovendien vond hij dat er minder wapens opgeslagen konden worden, omdat deze vanuit het buitenland ingevlogen konden worden. Een motivering voor beide standpunten is niet bekend. Inlichtingen heeft nooit caches op neutraal terrein gehad. (MS Beginfase 'O' p.384; SAZ h.4 p.42)

Beste Nederlanders

8.17 c. Cacheren

Er zijn twee grote rondes geweest voor het plaatsen en vernieuwen van caches, met twee caches per week. De eerste ronde was in de tweede helft van de vijftiger jaren. Midden jaren zeventig vond de tweede ronde plaats.

In juni 1968 was besloten dat sabotage met een militair doel onder de Chef Generale Staf zou vallen (S.A.Z.). Operaties zou alleen sabotages uitvoeren "ter ondersteuning van de geestelijke weerbaarheid van het volk". Gevolg daarvan was dat, met medewerking van de Marechaussee, oud sabotage-materiaal werd gedecacheerd en in beperkte mate nieuw materiaal werd gecacheerd. (SAZ h.5 p.61)

8.18 d. Lesgeven.

Het geven van lessen aan en het contact houden met mijn agenten.

8.19 e. Dropping zones

Als een bezetting langer dan twee jaar zou duren, zou materiaal ingevlogen en afgeworpen moeten worden. De ervoor benodigde vijftig afwerpplaatsen, dropping zones, werden door Martens en mij in het hele land bij elkaar gezocht.

Een intern instructie-rapport uit 1952 heeft het over zes droppingzones voor Operaties. (PIVOT 166 p.39)

Een terrein waarvan beweerd wordt dat het voor oefeningen als droppingszone is gebruikt, is het gras/sportveld ten zuiden van de KL/PMC bunker bij Kloetinge (Zld.). De bunker staat als 'bunker KLu' op een lijst van Inlichtingen/S.A.Z. (Lokaties SAZ)

8.20 f. Controleren caches.

Het controleren van de caches en de dropping zones.

8.21 De cursus Sabotage schrijven, benodigd materiaal berekenen en zoeken naar bergplaatsen waren mijn werkzaamheden waar 'Van Eyck' geheel van op de hoogte was. Hij keurde zonder voorbehoud de gang van zaken goed en had geen kritiek. Ik zie dat nu als een ernstig tekort schieten. "Kritiek zou mij geprikkeld hebben en zou daardoor bevruchtend hebben gewerkt." Van Dobbenburg nam een "running concern" over, en zette die werkwijze voort. Hem treft uiteraard minder blaam, noch daargelaten dat hij geen verzetservaring had.

'Dit is niet geheel juist, hij moet enige verzetservaring hebben gehad in de periode mei 1940-maart 1941. Zie tekst 5.15.

Hoofdstuk 9. Agenten en Regio's

- 9.1 Wat betreft de afdeling Sabotage was Nederland verdeeld in vier regio's, die réseaux werden genoemd. Per réseau, uiteraard zijn woongebied, zou er één agent worden opgeleid. Onze agenten waren merendeels van een hoog niveau.
Elke agent kreeg de cursussen Security en Codering van een van onze mensen, waarna ik Sabotage gaf. De training werd afgesloten met een cursus op Fort Monckton.
- 9.2 De cursus Sabotage die ik gaf, werd aan elke individuele agent gegeven. Zij kenden elkaar niet, en er werd nooit over anderen gesproken, maar ze waren intelligent genoeg om zich te realiseren dat zij niet de enige agenten waren.
In het algemeen vonden zij mijn cursus meer to the point dan de cursus in Engeland, wellicht omdat Engeland geen bezetting heeft gekend.
- 9.3 Ik kende de achtergronden van de agenten niet, zelfs hun naam, woonplaats en beroep niet. Maar tijdens vele uren met iemand individueel werken, ontstond toch een indruk. Dat zal omgekeerd ook het geval zijn geweest, maar ik heb nooit aanwijzingen gekregen dat ze in mij een jurist ontdekten hadden.
- 9.4 Deze vijf agenten waren academisch gevormd, op één na die een hogere beroepsopleiding had gevolgd. Allemaal hadden zij tijdens de bezetting bij het verzet gezeten.
Een van de agenten was een vrouw en zij was mij aangekondigd als iemand in "kerkelijk werk" en ze bleek heel duidelijk een academica. Zij was de moeilijkste leerling omdat zij, door haar bijzondere achtergrond, zich tijdens de lessen steeds op ethisch terrein ging bewegen. Immers, sabotage heeft repercussies voor de burgerbevolking. "Het waren pittige gesprekken; ik heb ervan genoten."
- 9.5 Na terugkomst uit Engeland volgde een briefing waarin namens de Regering de opdracht tot illegaal werk in bezettingstijd werd verstrekt. Deze briefing werd door 'Van Eyck', Van Randwijk en mijzelf gedaan. Daarna maakte ik de agent bekend met caches in zijn réseau, inclusief de cache met persoonlijke wapens.
- 9.6 Het betrof deze agenten:
- 9.7 a. Een huisarts in Noord-Brabant, réseau Zuid.
- Dit betrof Henricus Adrianus Maria Gunneweg (1921-1987) met dienstnaam 'Van Gils', huisarts in Mill. (Michael Gunneweg)
Zie annotatie 6.2.2.*
- 9.8 b. Een directeur van een melkfabriek in réseau Midden.
- 9.9 c. Een computerdeskundige, ingenieur van Delft in réseau West.
- 9.10 d. Een directie-secretaresse
Nu werkzaam in kerkelijk werk in Het Gooi en bestemd voor eventuele vervanging van réseau West of Midden.
- 9.11 e. Een gemeentesecretaris in réseau Oost.
- 9.12 Hieraan moet nog toegevoegd worden dat er, uit de erfenis van 'De Lange', nog twee agenten aanwezig waren. Dat betrof een kantoorbediende uit Zuid-Limburg en een politiemans uit Amsterdam. Omdat de cursus boven hun niveau lag, zijn zij na enige tijd afgehaakt.
Het lijkt allemaal erg weinig, maar het was redelijk bewerkelijk, omdat alle lessen individueel gegeven moesten worden.
De agenten zouden in bezettingstijd een eigen netwerk van agenten moeten gaan opbouwen. Dergelijke netwerken eerder opzetten had, om een aantal eerder genoemde redenen, weinig nut.

Beste Nederlanders

- 9.13 Na de eerste briefing was er elke twee jaar een opfris-moment van een of meer dagen met de agent. Ook waren er geregelde contacten om de agenten zich betrokken te laten voelen. En ze kregen elk jaar met Kerstmis een relatiegeschenk.

De agenten werden niet betaald maar ontvingen wel onkostenvergoeding en wij droegen de kosten voor het verblijf in Engeland. Voor de huisarts hebben wij daarbij de vervanging van zijn praktijk betaald.

- 9.14 In de zeventiger jaren werd mij gevraagd om een cursus Groeps-security op te zetten. Individuele security, zoals door Faber gegeven, vormde uiteraard de basis hiervan. Maar in bezettingstijd een netwerk van agenten opzetten vroeg toch om andere kennis en vaardigheden.

Hoe werf je mensen zonder zelf gevaar te lopen, dus zonder je eigen identiteit te noemen? Met wie mag je wel samenwerken en met wie niet? Hoe scheid je delen van het netwerk maar kunnen ze toch met elkaar samenwerken? Zo loopt een vervoersploeg meer gevaar dan een graafploeg en mogen ze elkaar dus niet kennen.

Maar ook: wat zijn dubbelagenten en hoe herken je ze? Hoe kan je ze vermijden? Wat moeten agent en netwerk doen na een arrestatie door de vijand? Wat te doen bij toevallige of opzettelijke contacten met andere netwerken?

Tot zover deze selectie van onderwerpen om een indruk van de cursusinhoud te geven.

'Pelt' tijdens de ceremonie voor de Pauselijke onderscheiding in 1978. (Coll. Jansen op de Haar)

- 9.15 Toen de cursus gereed en goedgekeurd was, ben ik hierin les gaan geven aan de agenten. Aangezien Sabotage minder tijd vergde, was dat goed mogelijk. Omdat ik de enige was die deze cursus gaf en deze ook aan agenten in opleiding van Voorlichting werd gegeven, ontmoette ik ook die agenten.

- 9.16 Onderdeel van de cursus waren, uiteraard geheel theoretische, oefeningen. Daarbij kreeg de agent een aantal gegevens over een geheel verzonnen vijand, maar in een stad waar hij woonde of goed bekend was. Ook kreeg hij - op papier - de beschikking over een netwerk van agenten met beschrijvingen van hun achtergronden en informatie over materialen, cache en een zendadres.

De opdracht was vervolgens om een bepaald object - nogmaals, op papier - buiten werking te stellen. Deze objecten waren een bestaande fabriek, elektriciteitscentrale of een telefooncentrale die de cursist echt kon verkennen. Na de verkenning stelden de cursist en ik een plan op waarbij de cursist dacht en ik daarbij hielp. Dit leidde steeds tot een enthousiaste cursist.

Hoofdstuk 10. Cacheren

- 10.1 De eerste ronde cacheren ging om veertig plaatsen, verspreid over heel Nederland. Van Oost-Groningen tot Zuid-Limburg en van Petten tot Zeeuws-Vlaanderen. Er werden geen caches op de Waddeneilanden geplaatst, omdat daar niets te saboteren viel en vervoer naar het vaste land in oorlogstijd te veel problemen zou opleveren. Maar om politieke redenen juist weer wel in Zeeuws-Vlaanderen. Daarbij gebruik makende van het veer bij Vlissingen, omdat vervoer door de tunnel te Antwerpen ook zo zijn problemen had.

Een intern instructie-rapport uit 1952 spreekt over 21 "waterdichte ondergrondse bergplaatsen" voor Operaties. Vermoedelijk betrof dit de betonnen bakken, zoals bij Lunteren, van voordat 'Pelt' als hoofd Sabotage aantrad. (PIVOT 166 p.39)

Een overzicht van Van Lier uit februari 1989 noemt 39 sabotage-caches over vijf sabotageregio's. Het aantal caches komt overeen met het getal dat 'Pelt' noemt, maar niet het aantal regio's. (PIVOT 166 p.66)

In het Brabants Nieuwsblad van vóór 10 september 1994 beweerde een anonieme oud-topman van Operaties en Inlichtingen, dat er in totaal 87 geheime ondergrondse bergplaatsen waren geweest. (LwC Gladio p.1)

Aangezien Inlichtingen geen caches heeft gehad, moet het een oud-topman van Operaties zijn geweest. Als Sabotage 39 caches had, dan moet Voorlichting 48 caches hebben gehad. (SAZ h.4 p.42)

- 10.2 Om enig idee te geven van de hoeveelheden, de navolgende opsomming, die ik natuurlijk na 25 jaar uit mijn geheugen heb opgediept.

In elk van de vier sabotage reseaux waren tenminste acht caches. Zuid en West hadden er een paar meer. In elke cache waren tenminste 17 bussen opgeslagen, en wel 5 met springstof, circa 5 met wapens, 4 met brandbommen, 3 met kleefmijnen en in elke bus 15 pound C4. Een bus met wapens bevatte 3 pistolen, 1 stengun en 4 eier-handgranaten. Dit levert in totaal bij 35 caches op: 2.625 pound C4, 525 pistolen, 175 stenguns en 700 handgranaten. Daarnaast waren er tenminste 4 stafcaches met ieder 2 bazooka's, 4 karabijnen, 4 pistolen en bijbehorende hulpmaterialen, munitie en extra houders. Het materiaal in deze stafcaches was ingegoten in waterdicht plastic.

** 2.625 US pound is gelijk aan 1190 kilogram.*

- 10.3 De leiding van de cachering berustte bij mij. Zo kon ik een cachering tot op het laatste moment afgelasten. Afgelasten was uitzondering, maar is van tijd tot tijd nodig geweest in verband met de verwachten nachtvorst en gladheid. Uiteraard vond cachering 's nachts plaats maar vanaf 22 uur was vaak al mogelijk. Wind en regen waren de beste weersomstandigheden, omdat wind alle geluid dempt en regen stropers en politie binnen houdt.

- 10.4 Een cachering begon 's-middags met het laden van de auto in Vaassen, in mijn aanwezigheid. Het laden van de bestelbus werd gedaan door de vaste chauffeur en vaak ook door 'Dekker' en de "oom". Ik controleerde steeds of alle opgegeven bussen van iedere soort aanwezig waren. Martens had ter plaatse de leiding en was al ter plaatse voor de laatste controle. Hij groef samen met de chauffeur een kuil van 150 cm diep. Het vrijkomende zand deponeerden zij op een groot zeil. Ik droeg de roestvrijstalen bussen aan en hielp eventueel bij het afvoeren van zakken met zand naar de auto. 'Dekker' en Vrolijk zorgden voor de beveiliging. Het transport van vijf man, alle benodigde materialen, aanvoer van bussen en afvoer van zakken zand geschiedde per bestelbus. Martens verzorgde de eind-camouflage en kwam daarvoor de volgende dag bij daglicht terug naar de plek.

In ieder geval bij de tweede ronde cachering was er geen sprake van markering met een wilgenboom, zoals op Wikipedia staat vermeld. Zowel om biologische als veiligheids-redenen is dit bovendien onwaarschijnlijk. (Anoniem)

- 10.5 In de zeventiger jaren werden in een tweede ronde de bussen vervangen door verse, met gereviseerde inhoud. Vooral de chemische ontstekingen eisten veel controle. De bussen waren na ongeveer twintig jaar alle nog in prima staat en zonder meer geschikt voor hergebruik.

Beste Nederlanders

- 10.6 De gang van zaken was zoals de eerste ronde met een paar verschillen. De belangrijkste was dat er nu op het fort werd gestart. Verder maakten 'Dekker' en 'Vrolijk' geen deel meer uit van de Dienst en werd de bewaking door Marechaussee-officier Menno en mij verzorgd. De manschappen van de marechaussee voerden het graafwerk uit. Voor mij dus geen zwaar werk meer en ik stond, dik aangekleed en met een mobilifoon, onder een boom. Als er andere mensen zouden komen, dan zou ik ze verbieden verder te gaan. Was dat niet afdoende, dan zou ik Menno te hulp roepen. Al die keren heb ik slechts één of twee keer mensen zien naderen. Als zij merkten dat zij niet de enigen in het bos waren, liepen die echter steeds snel door.

Het fort was het Fort bij Uithoorn, waar de bestelbus in de poterne (hoofdtoegang) stond. De marechaussees verzamelden op de parkeerplaats van een restaurant bij Mijdrecht. Hier stapten de drie onderofficieren in de personenauto van de officier en reden ze naar het fort. Op het fort troffen ze de, voor hen naamloze, chauffeur en bijrijder van de bestelbus. In ieder geval Commandant KMar Van Lier is eenmaal meegeweest. (Anoniem)

De officier kleepte zich in camouflage-uniform en droeg een handvuurwapen. De drie onderofficieren trokken overalls en werkschoenen aan. Dit verklaart de aanwezigheid van de PSU-kasten met een KMAR-sticker in het fort. In de personenauto van de officier reden de marechaussees achter de bestelbus aan, naar een voor hen onbekend ontmoetingspunt. Daar ontmoette ze 'Pelt' en 'Berends', die ze naar de exacte cache-locatie leidde. Er werd weinig onderling gepraat en de werkzaamheden werden zo snel mogelijk uitgevoerd. (Anoniem)
Zie tekst H.6.2.

Na afloop reden de bestelbus en de personenauto terug naar het fort, kleepte men zich weer om en ging via het restaurant naar huis. Afhankelijk van de reistijd duurden de werkzaamheden vijf tot zeven uur per nacht. De officier diende ongeveer maandelijks een reiskostenvergoeding voor zijn privé-auto in bij 'Berends'. Meestal vonden de cacheringen tussen 0.00 en 1.00 uur plaats en ongeveer eenmaal per één tot twee weken, maar alleen in de donkere maanden van oktober tot en met maart. (Anoniem)

- 10.7 De caches werden in het voor- en najaar visueel gecontroleerd. Als bij die controle iets ongebruikelijks opviel en een mogelijk verstoring had plaats gevonden, dan zou een metaaldetector of prikstok gebruikt worden. Deze controles werden uitgevoerd door Martens en later ook door Berends, terwijl ook ik een aantal voor mijn rekening nam. Daarnaast werden de dropping zones één keer per jaar gecontroleerd.

In 1966 zou een gepensioneerde wachtmeester van de Rijkspolitie een wapenvondst hebben gedaan in de Wieringermeerpolder. Deze vondst werd afgedaan als zijnde wapens uit de Tweede Wereldoorlog en is buiten de publiciteit gebleven. (Anoniem)

Hoofdstuk 11. Slotbeschouwing

11.1 Laten we deze slotbeschouwing beginnen met te constateren dat Operations een heel uniek project was. Nooit eerder had de Nederlandse Regering zich bezig gehouden met sabotage in eigen land. Ineens werd als gevolg van een verdrag met andere landen, een organisatie met dat doel opgezet. Wat sabotage betreft had Nederland absoluut geen traditie. Tijdens de bezetting was er door individuele burgers op hun werkplek sabotage gepleegd. Maar ook daarbuiten door de Communistische Partij Nederland (C.P.N.) en, zoals ik uit eigen kennis weet, door verzetsgroep CS-6 van Hans Katan en Leo Frijda.

11.2 Ineens was daar Operations, in handen van goedwillende burgers maar allen zonder een duidelijke band met de overheid. Zo was 'Van Eyck' hoogleraar, Van Randwijk burgemeester en Snijder advocaat zoals ik dit ook was, althans tot september 1961. Een behoorlijk arsenaal aan wapens en explosieven kwam daarmee tot de beschikking van een relatief kleine groep mensen. En alleen zij wisten precies hoeveel waar was opgeslagen en hoe het gebruikt kon worden.

11.3 Ik kan mij derhalve voorstellen dat een buitenstaander, die dit verhaal heeft gelezen, zich afvraagt hoe iemand lange tijd en onder geheimhouding in een netwerk kan werken. Waarbij de geheimhouding zo is, dat hij niet wist wie zijn chef eigenlijk was. En maar enkele collega's bij naam en toenaam kende. Toch is dat wel begrijpelijk.

11.4 "In 1953 lag de Tweede Wereldoorlog nog vers in het geheugen en was clandestien werk voor mij nog een levende realiteit. Goede vrienden als Toon Fredericks en mijn klasgenoot Jan Roothaan waren hierbij om het leven gekomen. De Koude Oorlog was in 1953 een reële werkelijkheid en een Derde Wereldoorlog een steeds aanwezige mogelijkheid."

11.5 Vanuit die dubbele achtergrond, kunt u zich voorstellen dat ik bereid was mij in te zetten voor een dergelijk netwerk. Een netwerk dat een betere bescherming kon bieden dan de noodgedwongen geïmproviseerde aanpak in 1940-1941. Bovendien bewees het netwerk haar legitimiteit met alle faciliteiten die het kreeg, zoals de opleiding in Fort Monckton, de contacten in Engeland, de aankoop van springstoffen, wapens en brandbommen en het proberen van deze materialen in een Engels militair kampement. Maar ook de voorzieningen in Nederland, waar huizen in Het Gooi en op de Veluwe te onzer beschikking kwamen. Waar wij een militair fort konden gebruiken. En waar ook geld en auto's in voldoende mate aanwezig waren.

11.6 Een ander onderdeel van de discretie is, dat men niet meer weet, en ook niet meer wil weten, dan voor het eigen werk noodzakelijk is. Men kan niet prijsgeven wat men niet weet, daarmee anderen in verlegenheid of gevaar brengende. Een dubbel-agent, een eigen medewerker die feitelijk voor de vijand werkt, herkent men bovendien aan zijn nieuwsgierigheid. "Discretie daarom voor straks in oorlogsomstandigheden, maar ook reeds nu als vanzelfsprekende gewoonte."

** Voor zover bekend is Mr. Pierre Louis baron d'Aulnis de Bourouill ('Van Randwijk') geen burgemeester geweest. Na de Tweede Wereldoorlog heeft hij gewerkt bij Koopman & Co en (Gist-)Brocades. Het is niet bekend of deze functies een gedeeltelijke of volledige dekmantel waren. (WP d'Aulnis de Bourouill)*

Koopman en Co was de Nederlandse importeur van onder andere crypto-apparatuur en hofleverancier van de Nederlandse Defensie. Met name van het Zweeds-Zwitserse bedrijf Crypto AG (merk Hagelin). Alle bekende Hagelin C-446 toestellen uit de jaren 1930 hebben een naamschild van Koopman & Co. (Paul Reuvers, 23-4-2022)

** Johannes Philippus Maria (Jan) Roothaan (1922-1945).*

** Over de periode 1946-1949 zijn geen bedragen bekend, maar tussen 1950 en 1993 is 74 miljoen gulden aan Operaties uitgegeven, gemiddeld 1,7 miljoen gulden per jaar. Dezelfde periode kostte Inlichtingen 28 miljoen gulden. Met gezamenlijke reserveringen van 13 miljoen gulden in de periode 1981-1990, komen de totale kosten voor O&I op 114 miljoen gulden. Operaties moest blijkbaar zelf salaris, huisvesting, exploitatiebudget en vervanging sabotagematerieel dragen terwijl dat voor Inlichtingen niet of minder van toepassing was. (SAZ h.4; SAZ h.5; SAZ h.6; SAZ h.7; SAZ h.8)*

Beste Nederlanders

11.7 Bij de dienst gold de regel om de werkzaamheden te beëindigen bij het bereiken van de zestigjarige leeftijd¹. Ik werd gevraagd om tot eind 1983 te blijven, twee jaar langer. Enerzijds was de reden dat er sinds midden zeventiger jaren, vanwege de politieke dooi, geen nieuwe zaken werden gestart. Alleen de bestaande toestand werd gehandhaafd. Anderszins omdat eind jaren zeventig de opdracht werd gegeven om alle caches te ruimen en alle materialen op het fort te concentreren². Mijn hulp was gewenst bij het door de marechaussee ruimen van alle caches. Het afscheid was waardig en vond plaats tijdens een diner in een restaurant in Egmond. Daarbij waren Berends, Van Dobbenburg en Menno aanwezig. Ik kreeg een weegschaal³ cadeau, hetgeen een aardige attentie was gezien mijn functie als rechter in het dagelijkse leven.

11.8 Sinds het aantreden van Gorbatschow⁴ gebeurde er binnen Operations eigenlijk al niets meer, behalve de bestaande toestand consolideren. De afdeling Sabotage is al begin tachtiger jaren beëindigd. Toen werd het besluit om alle materialen te decacheren en in het fort op te slaan⁵. Daar speelde ook in mee dat metaaldetectors overal te koop waren en ijverig gebruikt werden door mensen, die naar oude metalen zochten. Aldus is een cache in het Haagse Bos gevonden waarvan de inhoud naar de onderwereld zou zijn verdwenen⁶. Ook in Overijssel werd een cache gevonden maar de vinders hebben de politie ingelicht⁷. Met de val van de Berlijnse Muur⁸ werd het onvermijdelijk; Operations werd begin negentiger jaren geliquideerd.

11.9 Er is nooit een afscheid geweest, maar ik heb er op gestaan dat mijn vijf agenten officieel zijn bedankt. Mij is bevestigd dat dit is gebeurd. Van de kant van de agenten werd echter geen contact met mij gezocht. Dat is ook mijn schuld, want ik ken hen, zij mij niet.

¹ 'Pelt' werd in 1981 60 jaar.

² De tweede ronde cacheren "in de zeventiger jaren" eindigde in 1983. De openbare vondsten van twee caches in 1980 en 1983 waren aanleidingen voor het ruimen. Op vragen van de Tweede Kamer antwoordde de Regering dat de "wapenopslagplaatsen" en "wapendepots" (caches van de sectie Sabotage?) vanaf 1983 zijn geruimd. Gezien de jaartallen was 'Pelt' mogelijk gevraagd aan te blijven om de wisseling te voltooien en was hij in 1983 betrokken bij de aanvang van het ruimen. (Anoniem; TK Vragen 630; TK Vragen 1149) Zie tekst 10.5.

³ Deze weegschaal was onderdeel van de nalatenschap van 'Pelt'.

⁴ Michail Gorbatsjov trad in oktober 1988 aan als Voorzitter van het Presidium van de Opperste Sovjet van de U.S.S.R. en werd in maart 1990 President van de Sovjet-Unie.

⁵ Zie annotatie 11.7.2.

⁶ Bij het ruimen van de caches van Sabotage (vanaf 1983) werd alleen bij een cache in Den Haag diefstal geconstateerd. In het antwoord van de Regering aan de Kamer wordt geen preciezere locatie genoemd. De vraagsteller zelf noemt, net als veel andere bronnen, de Scheveningse Bosjes. Maar 'Pelt' noemt het Haagse Bos. (TK Vragen 1149 vr.6) Zie bijlage F. Cache in Den Haag.

⁷ De samensteller heeft in de pers geen berichten gevonden over een ontdekte cache in Overijssel, zoals te verwachten was. In kringen van de politie in Overijssel wordt Schalkhaar genoemd, maar dit is nog niet bevestigd door een primaire bron. (KB Delpher; Anoniem)

Over de gevonden caches bij Heythuysen (1980) en bij Rheden (1983) zijn wel publicaties in de pers bekend. Bij de cache bij Rheden deden de jonge metaaldetector-gebruikers geen melding bij de politie en herbegroeven zij de negentien kisten met wapens en handgranaten elders, naar verluidt in de overtuiging dat ze terroristen dwarsboomden. Langs een snelweg schoten ze met de wapens. Door een buurtonderzoek naar aanleiding van inbraken, ontdekte de politie enkele wapens bij hen thuis. Ze werden in 1985 tot drie jaar voorwaardelijke gevangenisstraf veroordeeld. Het cache-materiaal werd door een Marechaussee-officier bij de politie in Velp opgehaald en naar Fort bij Uithoorn gebracht. (KB Delpher; MG Wapenarsenaal; Anoniem; VK Rheden)

Een cache was in een bosje in een strook van ongeveer 200 meter tussen een snelweg en een regionale weg in Zeeland. Ook in de bossen ten zuidoosten van de begraafplaats Heidehof bij Ugchelen was een cache. Een bijzondere cache lag onder de tegelvloer van een lijkenhuisje op een begraafplaats in het riviereengebied. Vanwege het hoge risico werd deze cache tussentijds verwijderd. (Anoniem)

⁸ De Berlijnse Muur viel in de avond van 9 november 1989.

Een op 13 maart 1992 gedateerde brief van Minister-President R. Lubbers, over het besluit de Stay Behind-organisatie op te heffen, werd aan de medewerkers van Operaties voorgelezen. Een vrijwel identieke brief, d.d. 3 april en ondertekend door minister van Defensie R. ter Beek, werd aan de medewerkers van Inlichtingen voorgelezen. (PIVOT 166 p.69)

De kern van de brief luidt: "De Regering is tot de conclusie gekomen, dat - hoewel de instabiliteit in de wereldverhoudingen eerder is gegroeid dan verminderd - de kans op een bezetting van Nederland door een vreemde mogendheid nu en in de toekomst uiterst gering is. Zij is daarom van mening, dat zij van u, agent in de Stay Behind-organisatie, niet langer mag vergen, dat u zich in alle heimelijkheid voorbereidt op een taak, waarvoor u waarschijnlijk nimmer zult worden opgeroepen om deze te gaan uitvoeren." (NA Opheffingsbrief)

Beste Nederlanders

- 11.10 Het spijtige is dat Operations als een nachtkaaars is uitgegaan. Het zal wel eigen zijn aan alle clandestiene organisaties. De medewerkers kunnen jarenlang met elkaar samenwerken, maar leert elkaar toch niet kennen. Er is dan te weinig gemeenschappelijke interesse om achteraf contact te houden. Er is geen reünie gehouden, als zijnde zinloos. Niemand kende de anderen en er was alleen sprake van individuele banden.
- Het besluit tot opheffing werd in 1992 door de Regering genomen. De afwikkeling hiervan was op 1 januari 1994 voltooid. Op 23 augustus 1994 was een document opgesteld met voorstellen om de diensten snel te kunnen re-activeren, maar die voorstellen zijn volgens de Regering niet uitgevoerd. Wel lijkt het erop dat oud O-medewerkers in 2000 nog communicatieapparatuur in beheer hadden "voor het geval dat". (TK Vragen 630 vr.2; AZ Docs p.14)*
- De afbouw van Operaties is uitgevoerd door B.V.D.-vertegenwoordiger bij O&I Robert Spronk en commandant B. S.B. André A. Peperkoorn. In een interview wordt Spronk geciteerd met "Wij hadden toen een uitstekende samenwerking tussen de B.V.D. en B.S.B. in de afbouw en nasleep van de Stay Behind-organisatie en hebben samen ook de nodige avonturen meegemaakt". (MC Spronk)*
- 11.11 Met Berends heb ik nog wel contact maar Martens heeft geen interesse in contact, hetgeen op zich niet vreemd is gezien onze verschillende achtergronden. Van Randwijk leeft nog, maar is blind. 'Van Eyck', Faber, 'Dekker', Vrolijk en Snijder zijn overleden.
"Ik voel me een beetje als de laatste van de Mohikanen."
- 11.12 Op het moment van schrijven (2003) is, voor zover ik weet, alleen nog iemand over die belast is met de liquidatie. Natuurlijk is dat weer een gepensioneerd marine-officier, Maarten Visser, met wie ik nog steeds contact heb.
- 'Kapitein-luitenant-ter-zee b.d. Maarten Visser (1940-2018), met vermoedelijk dienstnaam 'Hengel'. Zijn laatste woonadres was bij de havenstad Harlingen. (Hadewych Jansen op de Haar)*
- 11.13 Mij is bevestigd dat een historicus van de Regering een opdracht heeft gekregen om de geschiedenis van de Koude Oorlog vast te leggen. Hier heb ik tot heden (2007) nooit iets van gemerkt.
Wel heb ik nog geregeld contact gehad met Van Dobbenburg en Berends. Zij zijn beiden enige tijd geleden overleden.
- In juni 2005 verscheen het PIVOT-rapport 'De Nederlandse stay behind - organisatie in de koude oorlog 1945 - 1992' door dr. D. Engelen, in opdracht van Ministerie van Algemene Zaken, Ministerie van Defensie en Rijksarchiefdienst/PIVOT.
In april 2004 hadden de minister-president en de minister van Defensie tot openbaarmaking van het onderzoek besloten en tevens tot een brief aan oud-medewerkers om de beslissing te motiveren. De secretaris-generaal van het Ministerie van Algemene Zaken schreef in april 2005 dat besloten was het rapport onder oud-medewerkers te verspreiden. 'Pelt', en ook andere oud-medewerkers, hebben toch niet geweten van deze publicatie. (NA Onderzoek; AZ Docs p.66)*
- 11.14 Deze brief is in de maand augustus 2007 geschreven en was bestemd om gefotokopieerd te worden en te worden verzonden aan de oud-collegae van de rechtbank in Alkmaar. In de nacht van 9 op 10 september 2007 vernam ik op de Wereldomroep dat wapens van een geheime organisatie met de naam 'Gaudio' verdwenen zouden zijn. Dit is de codenaam van de Stay Behind-organisatie.
Daarop besloot ik af te wachten welke informatie er naar buiten zou komen. Er kwam niets naar buiten en ik besloot, na overleg met mijn contactman², in augustus 2008 om de brief niet te versturen. Er was geen achtergrond voor mijn verhaal en in welk geval het naar verkiezing naïef kon overkomen.
- ¹ Formeel is Gaudio/Gladio de naam van alleen de Italiaanse Stay Behind-organisatie. 'Pelt' zal hier ook niet bedoelen dat Gladio in het nieuws kwam, maar de gestolen cache bij Den Haag in de KRO Reporter uitzending. Zie bijlage F. Cache in Den Haag.*
- ² Deze contactman was Maarten Visser. Hij heeft ook nog vele jaren maandelijks een enveloppe met contanten gebracht als pensioenbetaling. (Hadewych Jansen op de Haar)*
- In 1961 is de Stichting Quia Opportret opgericht als pensioenfonds voor de medewerkers en hun nabestaanden. (TK Vragen 1149 vr.7-8)
Zie bijlage B. stichting Quia Opportret.*
- 11.15 Ik had in 2008 geen enkele behoefte om betrokken te raken, bijvoorbeeld via de pers, bij een speurtocht naar mijn vijf agenten. Ik zou hen volledig steunen als zij zich bekend hadden willen maken, maar het moest wel van henzelf uitgaan.
- De summere informatie van 'Pelt' bood de samensteller geen enkel aanknopingspunt om de identiteit van de vier nog onbekende sabotage-agenten te achterhalen. Waarschijnlijk zijn ook zij allen overleden.
Zie tekst 9.6.*

Beste Nederlanders

11.16 Met de meeste hoogachting,

Gerard Jansen op de Haar, alias 'Pelt'
1921-2009

"N.B. niet bekend maken, dan na mijn dood."

Gerard Jansen op de Haar, alias 'Pelt', bij zijn huis in Frankrijk. (Coll. Jansen op de Haar NL-WpDStvA-C9698, 1990)

Hoofdstuk 12. Nawoord

- 12.1 Gerhardus Antonius (Gerard) 'Pelt' was de oudste van de drie kinderen van Gradus Johannes Jansen op de Haar (1895-1959) en Johanna Maria Meijer (1887-1931). Zij waren op 17 oktober 1919 getrouwd in Vorden (Gelderland). Na het overlijden van de moeder, trouwde zijn vader op 30 maart 1932 in Deventer met Gerdina Margaretha Boevenbrink (1890-1964). Zij was de weduwe van zijn overleden oom Theodorus Johannes Jansen op de Haar (1891-1925) en moeder van de vier kinderen.
Zijn vader werkte aanvankelijk als molenaar en tijdens de mobilisatie 1914-1918 was hij als onderofficier opgeroepen. Na het eerste huwelijk had de vader gedurende een jaar een café in Borculo, maar verhuisde naar Deventer om bij de Raad van de Arbeid te werken als verzekerings-inspecteur. En daarna bij de Brabantse Verzekeringsmaatschappij te Waalwijk. Vanaf 1924 woonde het gezin in Nijmegen, waar zoon Gerard rechten ging studeren. (Hadewych Jansen op de Haar d.d. 1-7-2020; Hadewych Jansen op de Haar d.d. 5-7-2020)
- 12.2 Voor betoonde inzet en verdiensten had Jansen op de Haar op 25 januari 1974 de versierselen behorende bij een Officier in de orde van Oranje Nassau opgespeld gekregen. Op 26 januari 1978 ontving hij de pauselijke onderscheiding Ridder in de orde van de H. Paus Silvester. Vermoedelijk was dit vanwege onder andere zijn werk in de Nederlandse Gezinsraad. En op 8 oktober 1981 was hem het Verzetsherdenkingskruis toegekend en per post toegestuurd. (Coll. Jansen op de Haar)
- 12.3 Na zijn pensionering zijn hij en zijn vrouw in een klein dorp in een zuidwestelijk arrondissement in Frankrijk gaan wonen. Ze hadden het huis als onvoltooid casco van een Parijzenaar gekocht. Beiden zijn er overleden en liggen begraven op de begraafplaats naast hun voormalige huis. (Hadewych Jansen op de Haar)
- 12.4 Al vele jaren vormde O&I voor mij, samensteller René Ros, een verhaal in de marge van de forten. Er werden documenten verzameld, een oud-medewerker gesproken, kinderen-van ontmoet en de spaarzame informatie gelezen. Dat hele traject leidde tot de brief van Jansen op de Haar en een geprek met Cees Wiebes in een Amsterdams café.
De conclusie was, dat ik het verhaal wilde, nee móest helpen vertellen. Ik ben geen groot schrijver maar ik heb dat hopelijk voldoende gecompenseerd met goed speurwerk en zorgvuldig werken.
Er zijn weinig publicaties die uitsluitend over O&I gaan. Er kan gerust gesteld worden, dat deze publicatie de meest uitgebreide is die over Operaties is verschenen. En wellicht ooit zal verschijnen?
Mijn dank gaat nadrukkelijk uit naar alle kinderen van Jansen op de Haar voor hun vertrouwen in mij en de prettige samenwerking met hen.
- 12.5 Van Sectie Algemene Zaken (S.A.Z.) hebben vanaf 1975 de opeenvolgende hoofden de geschiedenis van die dienst beschreven. Op basis van het eigen archief werd de periode voor 1975 beschreven. Diverse originele brieven en rapporten zijn daar als bijlagen aan toegevoegd. Slechts in beperkte mate komt ook Operaties erin voor, vooral betreffende onderwerpen waarop samengewerkt werd. Een apart vastgelegde geschiedenis van Operaties is de samensteller niet bekend.

Kopie van "Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken" in de collectie Wiebes. (René Ros, 2020)

- 12.6 Via WOB-verzoeken, door een of meer personen, is de geschiedenis van S.A.Z. zwaar gecensureerd vrijgegeven. Zelfs de dienstnamen zijn, op een enkele vergissing na, witgemaakt maar erachter is de tekst "(dienstnaam)" of "(schuilnaam)" blijven staan. Als de persoonsnamen niet verwijderd, maar met schuilnamen geanonimiseerd waren gebleven, waren de documenten van groter nut geweest.
- 12.7 Ik heb groot respect voor Jansen op de Haar en zijn vele collega's. Onder geheimhouding jarenlang veel arbeid verrichten, waarvan ze zich zelf ook afgevraagd moeten hebben, waarom en voor wie ze het deden. Ik kan me daar wel wat bij voorstellen.
Alhoewel Jansen op de Haar ook geen groot schrijver was, waardeer ik zijn moeite om zijn verhaal aan het papier toe te vertrouwen. En zeker in zijn geval respect vanwege de geheimhoudingsplicht waarvoor hij weloverwogen afwegingen lijkt te hebben gemaakt. Zo noemde hij wel de type wapens van de eerste cachering, maar niet van de tweede.
- 12.8 Afschrikking is een belangrijk middel van een staat en een onderdeel van haar krijgsmacht. Vestingsteden, waterlinies, tanks, schuilkelders en atoomwapens zijn ook of vooral bedoeld om te imponeren en dat is van alle tijden. Het laat de eigen bevolking én potentiële vijanden zien dat de Staat zich afdoende voorbereidt en een aanval moeite zal kosten.
Een volledig geheime organisatie draagt daarom niet preventief bij aan het voorkomen van een oorlog. Bovendien moet het bestaan van Stay Behind-organisaties in N.A.V.O.-landen via spionage bij het Warsaw-Pact bekend zijn geweest.
- 12.9 In de niet-geclassificeerde U.S. Army Field Manuals 31-20 en 31-21 wordt samenwerken, ondersteunen en aansturen van bevriende Stay Behind-organisaties als taak van de Special Forces genoemd. In de eerste Field Manual worden de principes en technieken in detail uitgelegd, waaronder het gebruik van caches. De informatie van 'Pelt' en andere bronnen komen daar sterk mee overeen of, zoals bijvoorbeeld bij Dropping zones, sluiten daarop aan. (US FM31-20 §30; US FM31-21)

Beste Nederlanders

- 12.10 Onderwijzer/schrijver Theo Thijssen schreef als gemobiliseerd dienstplichtig korporaal in 1915 vanuit Fort bij Uithoorn: "Intusschen wordt ons land hoe langer hoe meer 'n katje dat niet zonder handschoenen aan te pakken is, en dat sleept ons misschien overal zonder kleerscheuren doorheen."
Ruim 80 jaar later schreef mede-oprichter van Operaties Peters vanuit zijn tijdgeest en perspectief "Een vijand zal een land minder gauw bezetten als hij er guerilla-activiteiten verwacht; de Russen hebben lessen geleerd in Afghanistan; de Amerikanen in Vietnam." (Brieven Th. Thijssen p.76; MS Beginfase 'O' p.384)
- 12.11 Afgevraagd kan worden of volledige geheimhouding van de Stay Behind-organisaties terecht was. En is volledige geheimhouding nu nog gerechtvaardigd en vol te houden? Helaas is er met het opheffen van O&I geen directe eindverantwoordelijke, die de geheimhouding kan opheffen of beperken.
Daarbij gaat het niet om het onthullen van geheimen op zich. Wel dat iemand desgewenst een getuigenis aan een volgende generatie kan achterlaten. Zodat de latere generaties zich iets kunnen voorstellen van de situatie en beweegredenen van hun voorouders. Iedereen moet bovenal aan het eind van zijn leven kunnen terugkijken op wat hij/zij bijgedragen heeft aan de maatschappij en verantwoording kunnen afleggen. Dat heeft Jansen op de Haar wel gedaan en daar mogen we hem dankbaar voor zijn.

Dat hij en zijn collega's in vrede moge rusten.

René Ros

12.12

¹ De fakkel komt ook voor in de logo's van de Landmacht Inlichtingen Dienst (Lamid), de School Militaire Inlichtingen Dienst (S.M.I.D.) en van hun opvolgers.

² hoofd Bureau Inlichtingen (B.I.) Somer. Het wapenschild was een onderdeel van de rond 1963 door Hoofd SAZ ingestelde traditie-kamer. Daartoe behoorde ook de jaarlijkse B.I.-herdenking op 28 november met een autorally en diner, zonder echtgenotes. (SAZ h.5 p.57)

Een fysiek exemplaar van hout en metaal is aanwezig in de collectie van de Imperial War Museums in Engeland. Het anonieme schild zou bij de opheffing bij wijze van dank aan Engels personeel zijn geschonken. (IWM Wapenschild)

Het wapenschild van Bureau Inlichtingen dat ook door S.A.Z. werd gevoerd. Voor zover bekend had Operaties geen soortgelijk wapenschild noch gebruikte het dit wapenschild. Voorop is geen organisatienaam opgenomen, wat ongebruikelijk is voor dergelijke wapenschilden. Achterop een exemplaar in de collectie van de auteur, is de volgende tekst aanwezig:

WAPENSCHILD B.I.

Linkerdeel

De lichte achtergrond, welke de vrijheid symboliseert. De Tudorroos verwijst naar Engeland, de bakermat van B.I.

Rechterdeel

De brandende fakkel¹ tegen een donkere achtergrond: Licht als teken van hoop in de duisternis van de bezetting.

Wapenspreuk

Latijn voor Dr. Somer's² motto: "Wij geven het nooit op." (Coll. Wiebes Wapenschild; WSBI)

Beste Nederlanders

Bijlage A. Rekrutering Christiaan Navis

A.1 Bij een huisopruiming in Den Haag werden documenten over Christiaan Navis aangetroffen. Enkele jaren later, in 2010, werden nog enkele documenten aan die particuliere collectie toegevoegd. De samensteller heeft in mei 2020 inzage in deze collectie gehad en van de relevante documenten scans mogen maken.

A.2 Christiaan Navis (1916-1986) had in het Nederlandse leger bij de artillerie gediend met als hoogste rang reserve-tweede luitenant. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vervulde hij langdurig een vooraanstaande rol in de verzetsgroep Ordedienst (O.D.). Voor zijn verzetswerk ontving hij in 1953 de U.S. Medal of Freedom met zilveren palm en in 1954 de Ridder 4e klasse Militaire Willems-Orde (M.W.O.). (NIMH Onderscheidingen 5669 Navis, Ch.)

* Koninklijk Besluit 26-08-1953 No. 43.

A.3 In de collectie bevinden zich enveloppen en brieven waarvan de afzender anoniem was en alleen in algemene termen werd gesproken over bijvoorbeeld "de organisatie". Deze documenten lijken te wijzen op de rekrutering van Navis voor een geheime organisatie. Als de documenten van Navis betrekking hebben op zijn rekrutering voor Operaties of Inlichtingen, dan geven ze een zeldzaam beeld van dergelijke correspondentie en zijn ze aanvullend op de informatie van 'Pelt'.

A.4 Zijn vrouw Nel Weyhenke overleed in 2005 in Den Haag en dat zal de aanleiding van de huisopruiming zijn geweest. Hieronder worden de teksten van de gevonden brieven, in chronologische volgorde, letterlijk weergegeven. Een aantal documenten zijn niet gedateerd en zijn door de samensteller op basis van hun inhoud of een enveloppe in de volgorde opgenomen.

A.5 7 April 1951

Zeer geachte Heer,

Gaarne zou ik Woensdag 11 April om 20.30 een bespreking met U hebben. Ik hoop, dat U deze tijd gelegen komt.

Hoogachtend,
JC van Eyk (getek.)

Een losse enveloppe heeft een poststempel Utrecht Station d.d. 9 april 1951 en zal deze brief bevat hebben. De enveloppe is gemaakt van een deel van een Duitse topografische kaart die aan de binnenkant is te zien.

A.6 U zit op de U medegedeelde avond te 20.00 uur in de 2e klasse restauratie van het Centraal Station te Utrecht. Voor u op tafel moet een nummer van ELSEVIER liggen, terwijl U zelf leest in LIFE, waarvan U het titelblad duidelijk zichtbaar naar buiten houdt geslagen.

U wordt aangesproken met de woorden "Wacht U hier al lang?", waarop U antwoordt met "vier minuten".

U gebruikt een schuilnaam.

U zit op de U medegedeelde avond te 20.00 uur in de 2e klasse restauratie van het Centraal Station te Utrecht. Voor U op tafel moet een nummer van ELSEVIER liggen, terwijl U zelf leest in LIFE, waarvan U het titelblad duidelijk zichtbaar naar buiten houdt geslagen.
U wordt aangesproken met de woorden "Wacht U hier al lang?", waarop U antwoordt met "vier minuten".
U gebruikt een schuilnaam.

Het ongedateerde briefje met instructies voor een ontmoeting tussen twee elkaar onbekende mensen op het Centraal Station van Utrecht. (Anoniem)

A.7 9-11-51

Geachte Heer,
Wij ontvingen Uw bericht van verhindering, en zouden U nu willen verzoeken U Dinsdag a.s. te 1300 uur met de heer Smits op diens leskamer in Den Haag te willen verstaan.
Hoogachtend,
JG van Eyk (getek.)

Een losse enveloppe heeft een poststempel Utrecht Station d.d. 10 november 1951 en zal deze brief bevat hebben. De enveloppe is gemaakt van een deel van een Duitse topografische kaart die aan de binnenkant is te zien.

A.8 Geachte Heer Navis,

Jammer genoeg zijn de besprekingen afgelopen week niet hervat. Woensdag was het de leraar die plotseling verhinderd was, Donderdag verscheen de leerling niet. Zoudt u het deze week met in acht nemen van zelfde tijden en plaatsen nog eens willen beproeven? U gelieve, indien U onverhoopt ook deze week mocht verhinderd zijn, deze afspraak aan te houden tot dat leraar en leerling een bevredigend contact met elkaar hebben gekregen.
Met vriendelijke groeten en hoogachting,
JC van Eyk (getek.)

Een losse enveloppe, met een poststempel Luchthaven Amsterdam Schiphol d.d. 18 februari 1952, heeft waarschijnlijk deze ongedateerde brief bevat. (Anoniem)

Beste Nederlanders

A.9 Amice,

Het is noodzakelijk, dat wij elkaar op korte termijn zien teneinde enkele zaken te regelen. Ik zou Dinsdag 27 en Vrijdag 30 beide dagen om half acht des avonds kunnen bij Gerard Smits. Gaarne ontvang ik schriftelijk bevestiging van Uw komst zodat geen kostbare tijd verloren kan gaan. Met vriendelijke groeten,
JC van Eyk (getek.)

De genoemde data zijn waarschijnlijk 27 en 30 januari 1953.

- A.10 In antw. op Uw ongenummerde schrijven dd 19 Jan jl. deel ik U mede dat ik op geen der door U voorgestelde besprekingen zal verschijnen. Reeds vele malen heb ik bezwaar gemaakt tegen Uw wijze van correspondentie voeren - U hebt echter nog steeds nagelaten aan mijn verlangens te voldoen. Bovendien heb ik in de loop v.d. tijd verschillende andere grieven genoemd waarop ik nimmer duidelijk genoegdoening heb gekregen. Het komt mij voor dat Uw secretariaat geleid wordt door dictatoriaal ingestelde persoonlijkheden met wie moeilijk - zo niet onmogelijk - van gedachte kan worden gewisseld. Het zal u duidelijk zijn dat ik derhalve elk contact wens te verbreken, hetgeen ik - gelet op de goede verstandhouding met (U?), met wie ik veelvuldig heb samengewerkt - ten zeerste betreurt. Met versch. hoogachting

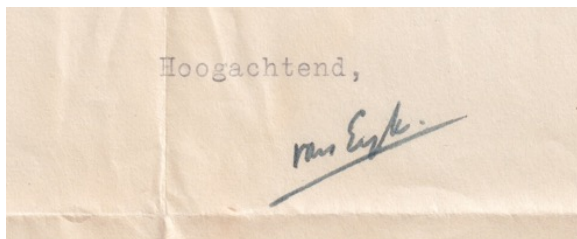
Deze tekst is handgeschreven op het papier van de hierboven genoemde brief. Het moet het concept-antwoord van Navis erop zijn geweest. Maar het is niet zeker of het antwoord is verzonden en in welke mate dat overeen kwam met het concept-antwoord.

A.11 9.2.53

Weledelgeboren Heer,

Ik heb nota genomen van Uw brief van 24 Januari j.l. Uiteraard betreurt ik, dat door Uw beslissing zeer veel door U en door ons gegeven energie blijkt vergeefs geweest te zijn. Rest mij, U te herinneren aan de inhoud van de verklaring, welke U op 30 Maart 1951 aflegde en waaraan U vanzelfsprekend onverminderd gebonden blijft.

Hoogachtend,
van Eyk (getek.)

De ondertekening door "van Eyk" van de hiernaast genoemde brief. (Anoniem)

- A.12 Tot de documenten behoort ook een ongedateerde vragenlijst van vier folio-pagina's. Deze is in de Nederlandse taal opgesteld, maar linksboven worden Engelse woorden en afkortingen voor aantal pagina's en pagina-nummer gebruikt.

De vragenlijst bevat 125 genummerde vragen over personalia, lichamelijke kenmerken, opleiding, functies, financiën, godsdienst, verenigingen, hobby's, militaire dienst, illegaal werk, karakter, sport, aantrekkingskracht op vrouwen, bekende landen en streken, personalia en karakter vrouw en over kinderen, familie, vrienden en kennissen.

De meest opvallende vragen zijn de volgende:

"34. welke is Uw bedrevenheid in den wapenhandel"

"48. zijt gij tot geheimhouding in staat."

"81. welke streken en plaatsen in Nederland kent gij goed en tamelijk goed."

"125. voorl. opgave van personen die gij geschikt acht voor den dienst."

Er werd niet expliciet gevraagd naar ervaring met explosieven. Bovendien werd er in gelijke mate gevraagd naar buitenlandse en binnenlandse geografische kennis.

- A.13 De brieven aan Navis zijn ondertekend door "'Van Eyck'" en die naam komt overeen met de dienstnaam "'David van Eyck'" welke door directeur Operaties Veeneklaas werd gebruikt. De gebruikte voorletters 'J.C.' of 'J.G.' kan de samensteller echter niet verklaren. Een matige poging is dat de eerste letters van de namen van zijn ouders J en G waren. Het PIVOT-rapport schrijft zijn dienstnaam altijd als "'Van Eyck'" maar Kluiters noemt beide schrijfwijzen in zijn publicaties. Bovendien is het zeer aannemelijk dat Veeneklaas en Navis elkaar uit het verzet via de O.D. kenden, waarnaar Navis in zijn dankbrief lijkt te verwijzen. In de betreffende jaren zat het kantoor van Operaties in Utrecht en woonde Veeneklaas van 1946 tot en met 1955 in die plaats, hetgeen met de poststempels van twee van de drie enveloppen overeenkomt. Het poststempel van Schiphol (1952) kan alleen verklaard worden doordat iemand van de afzender partij de enveloppe daar gepost heeft, mogelijk op weg naar Engeland? (NL-HaCBG NRO; PIVOT 166; Ned. I&V Diensten; NA Achterblijvers)
- A.14 Het is derhalve aannemelijk dat Navis voor Operaties gerekruteerd was, op 30 maart 1951 een geheimhoudingsverklaring tekende en kort daarna de vragenlijst ontving en beantwoordde. Vervolgens was hij gestart met een cursus, waarbij "Gerard Smits" zijn leraar was. Per 24 januari 1953 werd door Navis de betrekking beëindigd, vanwege door hem ervaren moeilijkheden in de communicatie. Dit speelde voordat 'Pelt' bij Operaties werkzaam werd en mogelijk kreeg hij dezelfde soort briefjes en vragenlijst. Zijn omschrijvingen van 'De Vries' en 'De Lange' komen niet overeen met Navis, evenals geen van de sabotage-agenten. Daaruit volgt dat Navis moet zijn gerekruteerd voor Voorlichting (Psychologische oorlogsvoering), en waarschijnlijk als initiële agent van een reseau met zijn woonplaats Den Haag. Of heeft Navis voor een functie bij een andere clandestiene organisatie gekozen?

Beste Nederlanders

- A.15 Ruim anderhalf jaar na bovenstaande correspondentie, richtte Navis op 2 november 1954 met J.A.H. van Ekris (1911-1960) en mr. L.E. Larive (1917-1989) het Assurantiebedrijf Eklana c.v. op. De bedrijfsnaam was afgeleid van de eerste letters van hun achternamen.

Larive was chef Militaire Inlichtingen Buitenland van S.A.Z., en tevens liaison en functionerend hoofd militaire afdeling van de B.I.D. Zowel S.A.Z. als B.I.D. waren gevestigd op Huize Maarheeze te Wassenaar en hadden een nauwe band. De B.I.D. deed in vredetijd in het buitenland gedeeltelijk wat S.A.Z. in oorlogstijd in eigen land zou moeten doen. (Villa Maarheeze p.52, 65-66)

In de periode 1956-1957 was er sprake van, dat Larive de schuilnaam 'De Vries' gebruikte. Hij had zijn functies bij S.A.Z. en B.I.D. al vanaf 1950, zodat het vrijwel uitgesloten is dat hij de 'De Vries' was die 'Pelt' noemde. (Villa Maarheeze p.67-68) Zie tekst 3.6.

- A.16 Het hoofd van de B.I.D., A.Th. de Muralt, had Larive opdracht gegeven het bedrijf op te richten met Van Ekris en Navis als de twee beherende vennoten. Al op 22 januari 1955 trad Van Ekris uit en werd vervangen door de vrouw van Larive. Navis was werkzaam bij de B.I.D. en de leidinggevende van Eklana. Larive zou volgens een werknemer wel vaak op het kantoor komen. Aanvankelijk was het kantoor gevestigd op Frederik Hendrikplein 40 in Den Haag (het woonadres van Larive) en vanaf 22 januari 1955 op Cornelis de Wittlaan 83. (PV Eklana)

- A.17 Eklana was een financieel zelfstandig commanditaire vennootschap dat een dekmantel vormde voor de Buitenlandse Inlichtingendienst. Ongeveer 15 getrainde medewerkers van de B.I.D. deden zich voor als verzekeringsagenten om in het buitenland met personen in contact te komen over militaire, economische en politieke zaken. Het netwerk dat hiermee werd opgebouwd leidde in 1955 tot 276 rapporten die voor de B.I.D. en haar afnemers van "grote en zeer grote waarde" waren. (PV Eklana)

- A.18 Er waren vier tot vijf personeelsleden werkzaam die zich uitsluitend op het verkopen van verzekeringen richtten en niet werden ingelicht over het werkelijke doel van het bedrijf. In één geval is bekend dat een medewerker hier enigszins van op de hoogte raakte en dit bij vertrek mogelijk met chantage op voor hem gunstige wijze probeerde te gebruiken. (PV Eklana)

- A.19 Het online Handelsregister kent één vermelding Eklana dat per 1 januari 1988 een voortzetting was van Assurantielokantoor de Combinatie. Oudere handelsnamen zijn niet digitaal beschikbaar maar de oprichtingsdatum is dezelfde als hierboven voor Eklana c.v. genoemd wordt. Navis, zijn vrouw en drie kinderen waren daarin de vennoten. Navis was dat tot zijn overlijden in 1986 en de anderen tot de eerstvolgende 1 januari. Een van de zoons nam het bedrijf toen over en het heeft tot 1 juli 2007 bestaan tot exploitatie van onroerend goed. In het papieren dossier van De Combinatie staat aangegeven dat alle activiteiten per 31 december 1976 worden voortgezet door Eklana. Van Eklana zelf is geen dossier in het archief aanwezig. (NA KvK AkC; KvK 27050505)

Bijlage B. stichting Quia Opportet

- B.1 De stichting Quia Opportet werd op 15 februari 1961 opgericht bij notaris Cornelis Diederikus Jalink (1901-1996) te 's-Gravenhage. Dit gebeurde door Kapitein-ter-Zee (A) b.d. Teartse Schaper (1902-1982) met machtigingen van minister-president Jan Eduard de Quay (1901-1985) en Directeur-Generaal van het Departement van Defensie Sybrandus Dirk Duyverman (1907-1995). Deze drie oprichters werden ook de eerste bestuursleden. (NL-HaNA 2.03.01 inv.12395)**
- B.2 In artikel 2 van de statuten wordt het doel omschreven als:
"De stichting heeft ten doel het verlenen van geldelijke bijstand aan personen of nagelaten betrekkingen van personen, die zich gewijd hebben aan jarenlange belangrijke studiën, zulks met derving of ontzegging van daarmede onevenredige of met hun maatschappelijke situatie overeenkomende sociale voorzieningen". (NL-HaNA 2.03.01 inv.12395)
- B.3 In de statuten worden de inkomsten heel algemeen omschreven. Het huishoudelijk reglement specificeert de geldelijke bijstand als een pensioen of wachtgeld. Hierbij zou zoveel mogelijk overeenkomstig de Algemene Burgerlijke Pensioenwet en het Rijkswachtgeldbesluit 1959 gehandeld worden. (NL-HaNA 2.03.01 inv.12395)
- B.4 Ook vermeldt het huishoudelijk reglement "De organisatie, in wier opdracht de in art. 2 der Statuten bedoelde studiën worden verricht (hierna te noemen: de organisatie) zal in het bestuur zijn vertegenwoordigd door 1 lid". Schaper zal de eerste vertegenwoordiger zijn geweest. De organisatie zelf blijft in de stukken geheel naamloos. (NL-HaNA)
- B.5 De vertegenwoordiger stelt voor aan wie de bijstand wordt toegekend en moet daarvoor jaarlijks op 1 januari twee lijsten opmaken. Lijst A bevat "alle personen die, op zijn voorstel, in aanmerking komen om t.z.t. bij beëindiging van hun studie, de geldelijke bijstand te ontvangen". Lijst B betreft "alle personen, wier studie is beëindigd en aan wie deze bijstand wordt of zal worden verleend". (NL-HaNA 2.03.01 inv.12395)
- B.6 Ook ten aanzien van de fiscus werd geheimhouding in acht genomen en geen aangifte van het door de stichting betaalde pensioen of wachtgeld gedaan. Er werd zodoende geen belasting afgedragen, maar de bedragen werden uitbetaald met vermindering van de belasting. (TK Vragen 631 vr.3)
- B.7 Behalve de gevallen die in de eerdergenoemde Algemene Burgerlijke Pensioenwet en het Rijkswachtgeldbesluit voorzien zijn, is er een opvallende extra bepaling om de geldelijke bijstand geheel of gedeeltelijk te laten vervallen. Artikel 15 sub. 1b van het huishoudelijk reglement omschrijft dat: "indien betrokkene opzettelijk of door grove schuld de belangen van de organisatie zodanig heeft geschaad, dat voortzetting van de door hem of door derden in haar opdracht verrichte studiën niet langer mogelijk is, dan wel ernstig in gevaar is gebracht". (NL-HaNA 2.03.01 inv.12395)
- B.8 Middels beantwoording van kamervragen erkende de Regering in 2008 dat de stichting Quia Opportet was opgericht als pensioenfonds voor O&I-medewerkers. Met 'organisatie' zal derhalve O&I zijn bedoeld en 'studiën' de werkzaamheden van de medewerkers. De stichting werd niet ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. In het Handelsregister kon de stichting dan ook niet gevonden worden bij vervallen of actuele handelsnamen. (TK Vragen 1149 vr.7-8)
- B.9 De secretaris-generaal van Algemene Zaken noemde in een brief d.d. 1 april 2003 aan de minister-president incidenteel contact te hebben met de "vertrouwensman van de Dienst O" in combinatie met het feit dat een aantal oud-medewerkers nog een maandelijkse uitkering ontving. Rond 2005 ging het om enkele tientallen personen. In 2008 betaalde de stichting aan ongeveer 40 personen in totaal 400.000 euro uit. Vermoedelijk bestaat de stichting nog. (AZ Docs p.36,81)

Bijlage C. stichting Hendrik van Borselen

- C.1 Een clandestiene organisatie heeft vaak een dekmantel nodig voor de contacten met de buitenwereld. Bijvoorbeeld voor de huisvesting van een kantoor. De stichting Hendrik van Borselen is in het verleden meerdere keren genoemd als een dekmantel voor Operaties. Een overtuigend bewijs daarvoor was de samensteller nog niet bekend.
- C.2 Uit het Handelsregister blijkt dat de stichting op 15 oktober 1974 werd opgericht met Leendert Brouwer als de eerste voorzitter. Ook Snellen van Vollenhoven, directeur Operaties, was vanaf de oprichting bestuurslid. Beiden bleven bestuurslid tot hun overlijden in respectievelijk 1991 en 1984. De stichting was statutair gevestigd in Alphen aan den Rijn, de woonplaats van Snellen van Vollenhoven. (KvK 41165021)
- C.3 Op de schutbladen van de door haar uitgegeven boekwerkjes worden het doel en de werkwijze genoemd:
"De stichting heeft ten doel het bevorderen van het verrichten van onderzoek, studie en publicaties op het gebied van de Nederlandse geschiedenis en wel in het bijzonder die van de relatie tussen volk en zeevaart in het tijdvak voor het jaar zestienhonderd achtenveertig, alles in de ruimste zin."
"De stichting tracht haar doel onder meer te bereiken door het ter beschikking stellen van bijdragen aan daarvoor naar het oordeel van het bestuur in aanmerking komende personen en instellingen, voor het verrichten van onderzoek, studie en publicaties op door het bestuur te stellen voorwaarden." (HvB 80J)
- C.4 In april 1972 was een vlagofficier b.d. van de Koninklijke Marine aangetreden als externe vertegenwoordiger van O&I (gedelegeerde). Zijn dienstnaam was 'Mulder'. Hij werd ook woordvoerder van de Nederlandse National Clandestine Service (N.C.S.) in de internationale contacten. 'Mulder' beëindigde deze functies per 1 augustus 1978. (PIVOT 166 p.58)
- C.5 De dienstnaam 'Mulder' behoorde vermoedelijk, middels deductie van leden van de Raad van State, toe aan Leendert Brouwer. (De Russen komen! p.23-24; Mark Traa d.d. 14-4-2020)
- C.6 Leendert Brouwer (1909-1991) was, als schout-bij-nacht en vice-admiraal, vlagofficier bij de Marine geweest. Tijdens de Tweede Wereldoorlog speelde hij als Japanoloog en cryptoanalist een zeer belangrijke rol bij het ontcijferen van Japanse gecodeerde berichten. Van 1 april 1963 tot 1 september 1980 was hij lid van de Raad van State. (PDC Brouwer)
- C.7 Aangezien deze enige twee bestuursleden ook hoge functies in Operaties vervulden, is hiermee een nauwe relatie tussen de twee organisaties aangetoond. Leendert Brouwer wordt niet door 'Pelt' genoemd, maar moet gedelegeerde van Operaties zijn geweest.
- C.8 In de telefoongidsen van Amsterdam voor de jaren 1979, 1980 en 1984, staat "borselen, stichting hendrik van" genoemd. Het vermelde adres is Koninginneweg 184/4 en het telefoonnummer 71 17 22. Op de Woningkaarten van de gemeente Amsterdam is voor die periode en verdieping geen informatie te vinden, waarbij het gebruikelijk is dat alleen bewoners en geen bedrijven en organisaties genoemd worden. In 1984 werd het pand te koop aangeboden. (SAA Telefoongidsen inv. 146,149,154)
- C.9 Volgens een Natres-militair zou de stichting ook een kantoor hebben gehad bij een advocatenkantoor in het centrum van Utrecht. In de telefoongidsen van Utrecht voor de periode 1974-1993 zijn geen vermeldingen van de stichting gevonden. Mogelijk was dat omdat zij niet rechtstreeks de huurder van het pand was. Zie tekst E.10.
- C.10 De stichting Hendrik van Borselen gaf in de periode 1976 tot en met 1983 jaarlijks een boekwerkje uit, zonder auteursnaam en zonder een adres van de stichting. Volgens betrokkenen zijn dit de titels van alle uitgaven:
- Tachtig jaren Mars, Mercurius en Neptunus (1976)
 - Oude natte en droge wetten (1977)
 - Dr. Laurens Reael 1583-1637 (1978)
 - Leven en werken van Pieter van den Broecke (1979)
 - Maritiem Journaal 1600 (1980)
 - Zes zeelieden uit drie eeuwen (1981)
 - Varen in vroeger tijden (1982)
 - Varen in vroeger tijden II (1983)
- Ze zijn alle gedrukt door de Alphense Handeldrukkerij te Alphen aan den Rijn.

"Zes zeelieden uit drie eeuwen" uit 1981, een van de uitgegeven jaarboekjes van de stichting.

Een exemplaar van deze boekwerkjes behoort nog niet tot de collectie van de samensteller. Exemplaren van deze uitgaven zijn welkom.

- C.11 In het boekje 'Zes zeelieden uit drie eeuwen' uit 1981 is Hendrik van Borselen, de naamgever van de stichting, een van de beschreven zeehelden. De inleiding bevat deze opmerkelijke, mogelijk meerduidige tekst: "Wij hebben voor dit boekje figuren van het tweede plan gekozen, wier levensloop en doen en laten nooit erg veel aandacht hebben gekregen. Wat desondanks over hen bekend is staat over het algemeen verscholen in boeken, die in slechts weinig handen komen. Ze hebben allen met de zee te maken gehad, maar zij zijn vogels van diverse pluimage."

Beste Nederlanders

- C.12 De schrijver van de jaarboekjes was vice-admiraal Abraham (Bram) van der Moer (1919-2002). Hij had ook een functie bij de Stay Behind-organisaties, maar het is niet bekend welke. (Anoniem)
- C.13 In een exemplaar van het boekje "Tachtig jaren Mars, Mercurius en Neptunus" zijn handgeschreven teksten aangetroffen. Op het titelblad staat "door A. van der Moer vice.adm. b.d." geschreven, welke naam overeenkomt met informatie van een eerdere bron. En op het voorste schutblad staat:
"Bergen 4 Maart 1977
voor Fred"
Van Waning (getek.)"
met een ex-libris stempel van "F.G. Spits - Groningen" (HvB 80J)
- C.14 Het moet hier gaan om Frederik Gerard (Fred) Spits (1915-2012), accountant te Groningen. Als eigenaar van een Lemsteraak was hij actief in de platbodemjachten. De schenker is kapitein-ter-zee b.d. Christiaan Jan Willem van Waning (1901-1989). Beide zaten in het eerste bestuur van de in 1955 opgerichte Stichting Stamboek Ronde en Platbodemjachten. Van Waning heeft met Van der Moer een studie over de tocht in 1667 naar Chatham gepubliceerd. Daarmee is duidelijk hoe Van Waning in het bezit is gekomen van een boekje van een Stay Behind-dekmantelorganisatie. Een nazaat van Spits liet weten dat Spits het boekje bij een bijeenkomst met zeilvrienden heeft gekregen. Wel is het mogelijk dat de boodschap en de handtekening niet tegelijk zijn geschreven. De naamsvermelding van Van der Moer is in hetzelfde handschrift en moet ook door Van Waning zijn geschreven.
Alhoewel hun interesse in boten zou passen bij in/exfiltratie, zijn er geen aanwijzingen dat Spits medewerker van O&I was. Maar waarom mocht Spits weten dat Van der Moer de schrijver was? (HvB 80J; WK 1975-1; HI Van Waning; Anoniem) Zie tekst E.19.
- C.15 Met ingang van 1 januari 1982 traden drie mannen tot het stichtingsbestuur toe, wiens namen nog niet eerder voor Operaties bekend waren: voorzitter Gerrit Jansen (1919-2007), secretaris/penningmeester Felix Brakel' (1926-2021) en penningmeester Joan Christoffel Milders (1931-2011). Zij bleven bestuurslid tot de ontbinding op 1 januari 1992. Op dat moment werd Milders als vereffenaar belast met de liquidatie die op 15 februari eindigde. Per die datum werd hij "bewaarder van boeken en bescheiden". Het laatst bekende adres van de stichting, was het woonadres van Felix Brakel in Bloemendaal. Behalve een uittreksel met enkele namen en data, heeft de KvK geen papieren dossier meer van deze stichting. (KvK 41165021; NL-HaCBG NRO)
** Felix Brakel was ten tijde van de eerste publicatie nog in leven, maar hij wenste geen contact. (Hadewych Jansen op de Haar d.d. 10-4-2020)*
- C.16 Officier van Administratie der 2e klasse Gerrit Jansen werd op 22 maart 1944 in Portsmouth (Engeland) onderscheiden met het Bronzen Kruis. De aanleiding hiervoor was deelname aan gevechtsacties op de Middellandse Zee en bij Sicilië in de periode juli 1943 - februari 1944 aan boord van Hr.Ms. Flores. (NIMH Onderscheidingen 891 Jansen, G.)
- C.17 Het is niet bekend waar de "boeken en bescheiden" uit bestonden en waar die zijn gebleven. Zijn zoon bevestigde dat Milders een functie bij Operaties had gehad, maar hem was niets bekend over de "boeken en bescheiden". (Jan Milders d.d. 14-4-2020)

Bijlage D. Werk en overlijden van Piet Dor

D.1 Tijdens het begraven van een cache overleed een van de medewerkers van Operaties. Naast de menselijke tragedie, vormde de geheimhouding een praktisch probleem. De omstandigheden bleven ook voor de familie lang een mysterie. Totdat door een enorme toevalligheid, een andere betrokkene daar jaren later over in de openbaarheid trad.

D.2 Pieter Johannes Dor werd op 30 maart 1911 in Utrecht geboren, waar hij opgroeide als zoon van een hoefsmid. Op zes jaar in het nabijgelegen Zuilen na, heeft hij altijd in Utrecht gewoond. Hij was achtereenvolgens scheepsmachinist, badmeester zwembad "Kromme Rijn" en "de Minstroom" en daarna filmoperateur. In 1931 heeft hij zijn vrouw waarschijnlijk bij het zwembad "Kromme Rijn" leren kennen. Op 26-jarige leeftijd trad hij op 14 april 1937 in het huwelijk met Adriana van der Steen (1916). In 1943 en 1945 kreeg het echtpaar twee dochters. (NRO Piet Dor; Hanneke Dor)

'Het zwembad Kromme Rijn was gelegen waar nu de Weg tot de Wetenschap ligt, nabij de kruising met de Herculeslaan. Zwembad Minstroom lag nabij de Frederik Hendrikstraat en Stadhoudersbrug.'

D.3 Voor zover bekend was Dor tijdens de Tweede Wereldoorlog betrokken bij het vervalsen van voedselbonnen en de distributie ervan naar onderduikadressen. Hij is lid van de Binnenlandse Strijdkrachten geweest. Vanwege de "Arbeitseinsatz" werd hij aangehouden, maar ontsnapte vlak voordat de groep in theater Tivoli werd verzameld. Hij stapte uit de rij de toeschouwers in, en liep met een toevallig aanwezige kennis weg. Sindsdien was hij meestal thuis ondergedoken, waar al zijn kleren waren opgehaald en soms controle langskwam. Ieder bewijs van zijn aanwezigheid werd zorgvuldig vermeden, zo dronken hij en zijn vrouw thee uit één kopje. Op zolder was een grote kast waar een dubbele bodem in was gemaakt, die van binnenuit op slot kon. Als hij de straat op ging, was dat in het donker of in vrouwenkleding. (Hanneke Dor)

D.4 Kort na de Tweede Wereldoorlog was Dor bij het Christelijk Nationaal Vakverbond (C.N.V.) werkzaam als filmoperateur, en vertoonde informatieve films bij de afdelingen en soms speelfilms op kinderfeestjes. Hij werd voor Operaties aangetrokken door Marinus Ruppert. Ruppert was van 1947 tot 1959 voorzitter van het C.N.V., maar binnen Operaties zou hij opklimmen tot gedelegeerde. Tevens werd hij lid en vice-voorzitter van de Raad van State. Mogelijk kenden ze elkaar al uit het verzet.

Dor werd als dekmantel districtsbestuurder in bijzondere dienst van het C.N.V., zonder district. Zijn dienstnaam werd 'Beekman'. Op een onbekend moment werd hij zeer waarschijnlijk hoofd Psychologische Oorlogsvoering (Voorlichting), de directe collega van Jansen op de Haar ('Pelt'). (Gesprek Dor; Hanneke Dor)

Een delegatie van het C.N.V. in Zwitserland in de periode 1947-1950. Met tweede van links Piet Dor. (Hanneke Dor NL-WpDStvA-C14310)

'Er is navraag bij het C.N.V. en het IISG gedaan naar personeelsdossiers van Dor en andere genoemde C.N.V.-medewerkers. De personeelsdossiers uit de betreffende periode zijn vernietigd.'

D.5 Piet Dor was een gesloten en stille man, een binnenvetter die privé en werk strikt gescheiden hield. Zijn vrouw was in hoofdlijnen op de hoogte van zijn clandestiene functie. Hij had thuis een werkkamer en een kluis, zendapparatuur en prikstok. In de jaren 1950 was hij vaak op reis naar Zwitserland, voor het C.N.V. maar vermoedelijk ook om evacuatie-routes voor te bereiden. In de villa met boothuis aan de Loosdrechtse Plassen is hij mogelijk ook geweest, voor vergaderingen en trainingen. (Gesprek Dor; TG Dor)

D.6 Het gezin leefde discreet en sociaal geïsoleerd om niet op te vallen. Dor keek op straat altijd achterom, om zeker te zijn dat hij niet gevolgd werd. Ook vond een dochter dat hij altijd goed op de hoogte was van de achtergronden van haar vriendjes. Na een televisie-uitzending van een evenement in de Beatrixhallen, waarbij hij in beeld kwam, was hij hier enorm opgewonden en verontrust over. (Gesprek Dor)

D.7 Tijdens vakanties verbleef het gezin Dor vanaf de jaren 1950 vaak op een "legakker" bij de Loosdrechtse Plassen, in de Trekpaten of Kievitsbuurt ten oosten van Breukelen. Het was alleen per boot bereikbaar en aanvankelijk was het een tenthuis waarvan de vloer het hele jaar bleef liggen. Dor bouwde het in de loop der jaren illegaal uit tot een houten huisje, verborgen achter rietmatten vanwege de agent van de waterpolitie. Die moest van hogerhand het bouwsel gedogen, bleek toen Dor bij een bezoek de rietmatten weghaalde. Toen zou hij gezegd hebben dat het ook als safe-house werd gebruikt. (Hanneke Dor)

Topografische kaart van de locatie van de legakkers bij Breukelen en Loosdrecht. (TopoTijdsreis)

Beste Nederlanders

D.8 In de jaren 1960 werd de legakker verkocht en werden de motor- en zeilboot vanuit jachthaven Manten gebruikt. Later werden de boten vervangen door één kleine boot, welke werd verkocht toen ze een stacaravan betrokken. De stacaravan met tuintje stond op een vakantiepark aan de Nieuw-Loosdrechtsedijk en ze hebben er vele zomers met plezier doorgebracht. Dor had toen een semafoon en als die piepte fietste hij naar de nabijgelegen telefooncel. Hij ging daarvandaan ook regelmatig biljarten in Hilversum. Thuis had hij een biljarttafel op zolder, en in de winter ging hij naar een biljartcafé op de Croeselaan. Dat past niet bij sociaal geïsoleerd zijn, zodat de vraag is of het een dekmantel voor andere bijeenkomsten was. (Hanneke Dor)

D.9 Hartfalen was in de familie Dor een bekend gezondheidsprobleem. Zijn twee broers waren rond hun vijftigste aan een hartaanval overleden en zelf had hij er al twee gehad. Hij kwam onder behandeling van een cardioloog bij het Academisch Ziekenhuis Utrecht en werd in 1966 medisch afgekeurd maar hij bleef wel voor Operaties werken. Mede daarom heeft Dor, met toestemming van Ruppert, zijn dochter Hanneke en schoonzoon Frits in voorjaar 1973 beperkt ingelicht over zijn functie. De voornaamste reden was dat bij overlijden zijn vrouw goed verzorgd achter zou blijven, waarvoor hij twee telefoonnummers gaf om contact op te kunnen nemen met de organisatie. En hij vroeg de schoonzoon zijn functie over te willen nemen en in de woning van Fort bij Uithoorn te gaan wonen. Omdat de nachtelijke werkzaamheden niet te combineren waren met zijn gewone carrière heeft de schoonzoon daarvan afgezien. Dor moet geweten hebben dat zijn tijd bijna op was, hij verkocht toen ook de stacaravan bij Loosdrecht. (Gesprek Dor; Hanneke Dor)

Portretfoto van Piet Dor in juni 1968. (Hanneke Dor NL-WpDStvA-C14309)

- D.10 Op 12 oktober 1973 zouden Dor, Schoemaker en een onbekende chauffeur een cache nabij Mill (N.B.) begraven of vernieuwen. Schoemaker werd door de chauffeur en Dor met een busje van een treinstation opgehaald, mogelijk in Nijmegen. Ze reden naar de locatie in het bos. Schoemaker begon met graven, terwijl de andere twee de bestelbus losten. Tijdens deze werkzaamheden kreeg Dor een hartaanval waaraan hij om 2.15 uur overleed. Een poging tot reanimatie door de chauffeur was niet succesvol. Hij had hem al in de bestelbus gelegd toen hij Schoemaker informeerde. (TG Dor; Gesprek Dor; NRO Piet Dor; Lvc Ovl.akte Dor; Hanneke Dor) Zie annotatie 6.1.4.
- D.11 Schoemaker en de chauffeur hebben het werk grotendeels afgemaakt en de chauffeur is voortijdig met de bestelbus vertrokken. De chauffeur heeft vervolgens een telefooncel gezocht om te overleggen met leidinggevenden, wellicht Ruppert. Door de interne geheimhouding zullen ze als medewerkers Voorlichting niet geweten hebben van Gunneweg, de sabotage-agent tevens huisarts in Mill. Het is goed denkbaar dat secretaresse 'Zwaantje' een ontmoeting heeft opgezet om het stoffelijk overschot aan Gunneweg over te laten dragen, waarbij ieders identiteit en de cache geheim bleef. Die ochtend heeft een zoon van Gunneweg het stoffelijk overschot in overall in de achterbak van zijn auto gezien. (TG Dor; Hanneke Dor; Michael Gunneweg) Zie annotatie 6.1.4.
- D.12 Een zoon van Gunneweg herinnert zich niet dat zijn vader ooit de locatie van de cache heeft genoemd, maar herinnert zich wel een locatie zonder te weten hoe hij die weet. Het is ook mogelijk dat het de locatie is waar de overdracht van het stoffelijk overschot heeft plaatsgevonden. De locatie zou bij de zogenoemde brandtoren ten zuiden van Mill zijn geweest. Deze stond in de noordwesthoek van de kruising van de Bosweg en Wanroijseweg. Het betrof een toren van het Korps Luchtwachtdienst (K.L.D.) met aanduiding 813 Sint Hubert, die niet meer aanwezig is. (Michael Gunneweg, 5-8-2021; KLD)
- D.13 Omdat Gunneweg ook gemeentelijk schouwarts was, is de overlijdensverklaring, met oorzaak van overlijden, zeer waarschijnlijk door hem opgesteld. Het is niet bekend welke locatie hij daarbij heeft opgegeven. Mogelijk heeft hij voorgewend dat Dor hem met klachten bezocht en op de onderzoekstafel is overleden. Deze verklaringen worden na 20 jaar vernietigd. Van het overlijden is op dezelfde dag door een begrafenisondernemer uit Grave aangifte bij de Burgerlijke Stand van de toenmalige gemeente Mill en Sint Hubert gedaan en de overlijdensakte opgesteld. (Gesprek Dor; Lvc Ovl.akte Dor; TG Dor)
- D.14 De vrouw van Dor werd die ochtend bezocht door een medewerker van Operaties met de naam Vermeulen, die haar het overlijden meedeelde. Hij zou haar hebben verteld dat ze een cache hadden moeten controleren, maar dat het volle maan was en dat ze dus zichtbaar waren. Daarom zouden ze onverrichter zake terug zijn gegaan. In de auto zou Dor onwel zijn geworden en zou Vermeulen het stuur hebben overgenomen en de auto aan de kant hebben gezet. Midden in de nacht zochten ze een arts en die vonden ze in Mill. Deze constateerde dat Dor overleden was en hij nam contact op met een begrafenisondernemer. (TG Dor; Gesprek Dor; Hanneke Dor)
- D.15 Die verklaring is ongeloofwaardig omdat de maanstand tevoren bekend is, het werd destijds zelfs in agenda's vermeld. Wel zou het mogelijk zijn dat het onverwacht onbewolkt weer was, maar volle maan noemt Jansen op de Haar niet als reden om het cacheren te annuleren. Ook een rijdende auto als bijrijder veilig tot stilstand brengen, is eerder een filmscenario. Zie tekst 10.3.
- D.16 Het was de bewuste nacht inderdaad volle maan. Maar op het meteorologisch station op de nabijgelegen vliegbasis Volkel was het mistig, om 1.00 uur een luchtvochtigheid van 100% en in het tijdvak 8.00 uur een laagste zicht van minder dan 100 meter. Met dergelijke mist zou volle maan geen probleem moeten zijn geweest. Rond het tijdstip van overlijden, zoals genoemd in de overlijdensakte, was het 2-3 °C. (KNMI)

Beste Nederlanders

- D.17 De grafkist met het stoffelijke overschot van Dor werd naar een uitvaartondernemer in Utrecht gebracht. Op 16 oktober vond de crematie in crematorium Daelwijck in Utrecht plaats. Ruppert was door verkeersdrukte verlaat en arriveerde pas bij de condoleance. Hij vond dat heel erg en heeft zijn toespraak op papier aan de weduwe gegeven. Formeel was hij er in zijn functie als C.N.V.-bestuurder en oud-leidinggevende van Dor. Diezelfde week heeft hij de weduwe nog onder vier ogen gesproken en heeft Ruppert tegen haar gezegd dat ze "het goed gedaan had". (Gesprek Dor; Hanneke Dor, 24-11-2022)
Een brief d.d. 15-10 en de toespraak d.d. 16-10 zijn in de familie bewaard gebleven. De tekst is niet heel bijzonder, alleen het zinsdeel "die allerlei moeilijke kwesties in het land oploste" is voor tweemaal uitleg vatbaar.
- D.18 Op aandringen van de weduwe zijn korte tijd later de kluis, zendapparatuur en andere zaken opgehaald. Die zendapparatuur bleek in de verhoogde vloer van de inloopkast te zitten. De weduwe en de vrouw van Ruppert hadden goed contact en de maandelijks enveloppe met het pensioen werd overhandigd bij een bezoek aan elkaar. Het bedrag is nog verhoogd, zodat de weduwe het appartement kon kopen waar ze met haar man eerder naar hadden gekeken. Na het overlijden van de vrouw van Ruppert in 1999, bezorgde eerdergenoemde Visser elke maand de enveloppe. (Gesprek Dor; Hanneke Dor) Zie bijlage B. stichting Quia Opportet.
De vrouw van Ruppert, Johanna Geertruida Alida Wilhelmina van Oort (1910-1999). Zij was secretaresse bij het C.N.V. en ze waren in 1939 in Utrecht getrouwd.
- D.19 Het werd echter niet toegestaan om de grafkist te openen, zo zei de Utrechtse begrafenisondernemer na telefonisch overleg, omdat "het lichaam niet meer om aan te zien was". Vermeulen vertelde de weduwe na de crematie dat haar man door het hartfalen erg blauw was verkleurd en daardoor niet meer toonbaar was. Jaren later vertelde secretaresse 'Zwaantje' een ander verhaal. De weduwe had een appartement op Kanaleneiland betrokken en trof daar een aantal maal secretaresse 'Zwaantje' op straat, die in dezelfde buurt woonde. Waarschijnlijk is de vrouw van Dor wel eens mee naar het kantoor in Amsterdam geweest en herkenden ze elkaar daardoor. (Gesprek Dor; Hanneke Dor)
- D.20 Bij een ontmoeting met de weduwe vertelde 'Zwaantje' toen, dat Dor tijdens het werk in het bos in elkaar was gezakt. De beslissing dat de kist niet meer open mocht, was volgens 'Zwaantje' door de leiding genomen omdat men bang was dat zijn weduwe zou schrikken, van verdriet zou doorslaan en de werkelijkheid zou openbaren. Volgens dochter Hanneke zou dat niet zijn gebeurd, het plichtsbesef en geheimhouding was daarvoor te groot. Om dezelfde reden zou niet genoemd zijn dat hij zware arbeid verrichtte, maar in de auto onwel was geworden. Ook vertelde ze dat Vermeulen uit bed was gebeld en hij dus niet zelf bij het overlijden aanwezig was geweest. (Hanneke Dor)
- D.21 Doordat de kist dicht moest blijven, er weinig informatie over de doodsoorzaak werd gegeven en de geheime organisatie op zich, was het voor de nabestaanden een extra moeilijke tijd met veel vragen. Al tijdens de uitvaart, in de volgauto, werden de vragen en twijfels geuit. Waarom mocht de kist niet open? Lag hij wel in de kist? Wat is er precies gebeurd? En ook op andere medewerkers moet het overlijden van Dor veel indruk hebben gemaakt. Ondanks de geheimhouding hebben zowel de kinderen van Gunneweg, Jansen op de Haar als van Ruppert van hun ouders over het overlijden gehoord. (Gesprek Dor; Hanneke Dor)
- D.22 De familie Dor leefde decennia met een onzekerheid en de weduwe van Dor was inmiddels in 2000 overleden, toen dochter Hanneke in november 2013 een artikel over Schoemaker in De Telegraaf las. Schoemaker was na zijn pensionering geschiedenis gaan studeren aan de Universiteit van Utrecht. In 2008, 2010 en 2013 schreef hij drie verschillende scripties over de Stay Behind-organisaties. (TG Schoemaker; TG Dor)
- D.23 De scripties van Schoemaker gaan niet over zijn eigen herinneringen en het overlijden van Dor wordt er niet in genoemd. Naar aanleiding van zijn afstuderen werd Schoemaker tweemaal thuis voor De Telegraaf door Bart Olmer geïnterviewd. Tijdens de interviews bracht hij het overlijden ter sprake en werd het in het artikel opgenomen. Dochter Hanneke schrok toen ze het verhaal herkende en zocht via hoogleraar Bob de Graaff contact met Schoemaker. Dat leidde tot een gesprek met Schoemaker in november 2013 en een krantenartikel met haarzelf in januari 2014. Het door Schoemaker vertelde verhaal beschouwen wij als het meest betrouwbaar en is hierboven gebruikt bij de beschrijving van het overlijden van de 62-jarige Dor. Zijn overlijden was omgeven door enorme toevalligheden, de ontknoping ervan ook. (TG Schoemaker; TG Dor; Bart Olmer, 14-11-2022; Hanneke Dor) Zie tekst D.10.
- D.24 Via een gemeenschappelijke kennis was de auteur in contact gekomen met een zoon van Gunneweg. En in juni 2019 werd contact gelegd met dochter Hanneke Dor en diezelfde maand heeft zij en haar man Fort bij Uithoorn bezocht. De volgende maand was er een ontmoeting met Michael Gunneweg, Hadewych en Maarten Jansen op de Haar en de auteur. Het overlijden werd besproken en er werd andere informatie uitgewisseld. Voor Hanneke Dor vormde het een afsluiting van een opmerkelijk verhaal. De prikstok, om de caches te controleren, is een nog tastbare herinnering aan het clandestiene werk van haar vader.

Hanneke Dor en haar man voor de hoofdtoegang van Fort bij Uithoorn. (René Ros, 2019)

Bijlage E. Oefeningen met de Natres

- E.1 Van voormalige medewerkers van het Provinciaal Militair Commando Noord-Holland (PMC-NH) en het Korps Nationale Reserve (Natres) zijn herinneringen over bijzondere oefeningen en werkzaamheden ontvangen. Helaas konden deze herinneringen niet of slecht gedateerd worden, maar moeten ongeveer de periode 1980-1992 beslaan. Om te laten zien wat er over de infiltratie-oefeningen bekend is, is ook informatie uit de gecensureerde 'Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken' toegevoegd. Mogelijk is dan deze vraag te beantwoorden: zijn deze oefeningen wellicht ten behoeve van Operaties en/of Inlichtingen geweest?**
- E.2 Zoals gebruikelijk werden de elf Noord-Hollandse pelotons Korps Nationale Reserve eind jaren tachtig regelmatig geoefend in hun oorlogstaak, het bewaken en beveiligen van vitale objecten en de territoriale verdediging. Daarbij werden zij ook geconfronteerd met infiltratie en sabotage-oefeningen, om getraind te zijn op de inzet van vijandige special-forces Spetsnaz eenheden. Het waren periodieke 25-uurs oefeningen en een vijfdaagse eindoefening, waarbij er soms enigszins afwijkende infiltratie en oefenvijand bewegingen zijn geweest. Door de andere militaire activiteiten vielen de afwijkende onderdelen niet op.
- E.3 In de periode 1986-1990 was een beroepsonderofficier geplaatst bij het PMC-NH als coördinator van het Natres. Hij was onder andere verantwoordelijk voor training en inzet van de 31e compagnie, welke de Ripperdakazerne in Haarlem als opkomstlocatie had. Deze onderofficier was hoogstwaarschijnlijk daarvoor werkzaam op de School Militaire Inlichtingen Dienst (S.M.I.D.) te Ede. Na zijn periode bij het PMC-NH is hij overgeplaatst naar de Militaire Inlichtingendienst (MID). Is er wellicht een verband tussen deze Natres-coördinator, en latere MID-medewerker, en de infiltratie-oefeningen aan de Noord-Hollandse kust?
- E.4 Bij een oefening bij het Luchtmacht Navigatiestation bij Nieuw-Milligen, werden Natres eenheden voor de objectbeveiliging ingezet. Bij normale oefeningen werden 'indringers' aangehouden en gingen ze de krijgsgevangenen-procedure in. Bij deze oefening mocht dat niet. In plaats daarvan moest de staandehouding per portofoon gemeld worden, waarna de 'indringer' ter plekke werd opgehaald. Waren dit agenten van Inlichtingen die een beveiligd object moesten verkennen?
- E.5 Eenmaal heeft een Natres peloton de gebiedsbeveiliging en wachtdiensten moeten uitvoeren, voor een oefening in de duinen bij Overveen. Hierbij waren zware explosies te horen en na klachten, van onder andere geschrokken campinggasten, hebben dergelijke oefeningen daar niet meer plaatsgevonden. De Natres militairen moesten opgeblazen houten balken (formaat spoorbalken) opruimen, terwijl opgeblazen boomstammen mochten blijven liggen. Was hier saboteren geoefend?
- E.6 De Natres hield regelmatig schietoefeningen op de schietbaan Crailo bij Bussum. Een aantal maal schoten onbekende mannen in burgerkleding mee en gebruikten ook de munitievoorraad. Zij werden voorgesteld als reserve-officiërs van de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reserve Officiërs. (K.V.N.R.O.). Toen de beheerder opmerkte dat het schieten in uniform ook voor reserve-officiërs verplicht was, zei een coördinator van het PMC-NH tegen de schietbaanbeheerder dat het burgerbewakers van het PMC-NH en de Oranje Nassau-kazerne (ONK) waren.
- E.7 Een Natres kapitein was destijds lid van de Sportschuttersvereniging 'Buitenveldert' in het Fort bij Hoofddorp. Op Fort bij Hoofddorp werd ook samen met enkele "reserve-officiërs" geschoten (in burger). Mogelijk was de Natres de dekmantel voor deze "reserve-officiërs". Een bestuurslid van de sportschuttersvereniging kan zich hier niets van herinneren.
- E.8 Er was ook een sergeant-beheerder van de Natres die op de ONK, en later kolonel Sixkazerne, in Amsterdam werkte. Hij woonde op de ONK en was permanent beschikbaar. Hij beheerde onder andere de wapenkamer, waartoe ook de marechaussee toegang had, met zowel hedentijdse als historische wapens. Tevens ging hij met enkele manschappen naar Fort bij Uithoorn om munitie en oefenexplosieven voor de Natres op te halen. Een ander deel van dat fort werd door 580 Munitie Depot Compagnie (580 MUNDEPCIE) gebruikt.
- E.9 Logistieke medewerkers van het PMC-NH hebben (in burgerkleding), enkele transporten van onbekende goederen naar twee garageboxen of loodsen in midden Noord-Holland gebracht. Die waren ingericht als een lesruimte voor verbindingen.
- E.10 Er zijn ook dozen met boeken opgehaald bij de stichting Hendrik van Borselen die gevestigd was in een advocatenkantoor in een wit pand in het centrum van Utrecht. Uit andere informatie is echter bekend dat die stichting, in de periode die deze bronnen beslaan, in Amsterdam gevestigd was. Zie bijlage C. stichting Hendrik van Borselen.
- E.11 In combinatie met de aanwijzing van 'Oude Gracht' zijn in kranten bij rechtbankoproepen en faillissementen twee adressen van advocaten aan de Oude Gracht gevonden. Kantoornamen worden niet genoemd, wel van elk twee persoonsnamen. In de periode 1961-1964 waren op nummer 216bis advocaten gevestigd en idem voor 1983-1985 op nummer 233. De gevels van beide panden waren in 2022 (grotendeels) wit, maar qua periode past 233 het best in de beschrijving. (KB Delpher)
- E.12 In de villa Van Eeghenstraat 78 te Amsterdam was destijds het kantoor van het PMC-NH met de staf Natres gevestigd. Op de bovenste verdiepingen mochten die medewerkers niet komen, met een bordje 'verboden toegang' aan een ketting op de trap. Meerdere betrokkenen waren dit saaie statische oefeningen omdat er meestal niets gebeurde en niemand werd aangehouden. Soms was dat omdat de infiltranten op een verkeerde locatie aan land waren gekomen. Was er helemaal geen oefenvijand ingezet? Of waren de infiltraties onopgemerkt en dus succesvol?
- E.13 Meerdere keren in verschillende jaren, hebben Natres pelotons nachtelijke patrouilles in de duinen van Noord-Holland moeten lopen in het kader van gebiedsbeveiliging, en ook objectbewaking bij bunkers. Hun opdracht was om subversieve elementen en mogelijke infiltranten, die vanuit zee aan land zouden komen, op te sporen en aan te houden. Volgens meerdere betrokkenen waren dit saaie statische oefeningen omdat er meestal niets gebeurde en niemand werd aangehouden. Soms was dat omdat de infiltranten op een verkeerde locatie aan land waren gekomen. Was er helemaal geen oefenvijand ingezet? Of waren de infiltraties onopgemerkt en dus succesvol?
- E.14 Slechts éénmaal is bekend dat een achtervolging ingezet werd en met losse patronen werd geschoten. Daarbij kon niemand aangehouden worden, omdat de infiltranten in de duisternis waren verdwenen. En éénmaal is gezien dat een burgerauto langs de duinrand reed, twee of drie mannen liet instappen en wegreed. In alle gevallen droegen de mannen donkere kleding en leken ze van middelbare leeftijd. Ook is gemeld dat na afloop van de oefeningen, de Natres compagnie overnachtte op Fort bij Spijkerboor. Daar moesten zij korte tijd binnen blijven, omdat ook de oefenvijand op dit fort verzamelde maar blijkbaar niet gezien mocht worden.

Beste Nederlanders

- E.15 Bij een van de oefeningen trof een Natres peloton een rubberboot aan en in de duinen een rugzak, die ter plekke werd opengemaakt. Deze rugzak bleek zender/verbindingsapparatuur te bevatten. De materialen werden naar het fort gebracht. Dat gaf nogal een consternatie omdat opdracht was gegeven overal vanaf te blijven en deze materialen in te leveren bij de commandant en nu bleek deze rugzak geopend te zijn.

E.16

Een peloton van de Natres arriveert voor een oefening bij een communicatie-bunker, van het 891 Verbindingsbedieningsbataljon, in de duinen bij Katwijk aan Zee. (Onbekende fotograaf NL-WpDStvA-C9369)

- E.17 In 1988 werd een vijfdaagse oefening in en rond de Marinehaven van Den Helder en vliegveld De Kooy gehouden, in samenwerking met de Koninklijke Marine en uitgevoerd door de Marine Inlichtingen Dienst (MARID). Veel infiltratie en sabotage acties waren hier een onderdeel van, met gebiedsbewaking en roadblocks door de Natres als tegenmaatregelen. Het betrof ook een niet-reguliere oefenvijand, waarbij de manschappen waren gemaskerd en zonder eenheidsaanduiding, waarover in de briefing niets werd meegedeeld. Dit kunnen ook Mariniers geweest zijn. Betrokkene heeft een dergelijke multidisciplinaire oefening maar éénmaal meegemaakt. (Anoniem)
- E.18 Tot 1967 bestonden er verschillende evacuatieplannen bij de Landmachtstaf, Inlichtingen en Operaties. Als gevolg van het rapport van de commissie-Ruppert, werd besloten dat de coördinatie van alle evacuatieplannen aan Inlichtingen werd opgedragen. (PIVOT 166 p.57)
- E.19 "Inlichtingen had een apart Bureau B3 voor in-/exfiltratie met lijnen (land), lucht- en zee-in/exfiltratie'. Het personeel bestond uit één hoofd met 2 en later 3 medewerkers." (SAZ h.6 p.72)
'De samensteller neemt aan dat ook droppings en evacuatie hieronder vielen. In de bron wordt filtratie genoemd en in afkortingen gebruikt, vermoedelijk als verkorting van in-/exfiltratie. Omdat 'filtratie' een heel andere betekenis heeft als scheidingsmethode, wordt in deze en volgende paragrafen 'in/exfiltratie' gebruikt.
- E.20 "Er zijn in de zeventiger jaren verschillende interessante Droppings-oefeningen gehouden ... (Oldebroek, Oirschot, Poppel enz.)." "In 1976 werd een uitgebreide In- en Ex-filtratie oefening gehouden waarbij ... werd gedropt in het IJsselmeer en vervolgens "getransporteerd" naar Zeeland om aldaar een sabotage opdracht uit te voeren (met kano's). Daarna volgde een overdracht aan een Lijn-Reseau dat een grensovergang naar België uitvoerde." (SAZ h.6 p.86-87)
- E.21 "De S.B.-voorbereidingen voor Zee-in/exfiltratie bleven" in de periode 1970-1981 "zeer beperkt. Gedurende enkele jaren waren twee afzonderlijke Zee-in/exfiltratie-agenten bij de kust-resaeux ingedeeld (een ZFH bij DIR IV en een ZFM bij SIR-H). Ook is er enige jaren (omstreeks 1975) een afzonderlijk (klein) Zee-in/exfiltratie-Reseau in Noord-Holland geweest. Ten behoeve van dat reseau is toen een internationale Zee-in/exfiltratie-oefening gehouden op het Noordzee-strand, ... Aan het einde van de jaren zeventig resteerden slechts de verkenning en opslag van "Landing-Beaches". (SAZ h.6 p.87)
' Vermoedelijk de opslag van documenten en luchtfoto's. En wellicht was dit in het ontoegankelijke lokaal in Fort bij Spijkerboor. Zie tekst H.5.2.
- E.22 In de periode 1981-1987 "werden diverse nationale en internationale (lucht- en zee-in/exfiltratie) oefeningen gehouden, waarbij droppings van materieel en personeel werden uitgevoerd". "Voor wat betreft de zee-in/exfiltratie werden hoofdzakelijk nationale oefeningen gehouden in zgn. riviercrossings. Hiertoef werd in de tachtiger jaren het daartoe benodigd materieel zoals Zodiacs en Kleppers' aangeschaft. In overleg met ... werden zee-in/exfiltratie oefeningen gehouden aan de kust van NL waarbij diverse methodieken werden beproefd." (SAZ h.7 p.108)
' Respectievelijk een rubberboot en een kleine zeilboot. Deze moeten in verschillende jachthavens e.d. aan de rivieren hebben gelegen.

Beste Nederlanders

- E.23 "Als gevolg van de GLADIO-affaire eind 1990 werden ook oefeningen in groter verband voorshands gestopt." (SAZ h.8 p.136)
- E.24 Omdat Inlichtingen de in-/exfiltratie coördineerde, moeten eventuele oefeningen daarvoor ten behoeve van beide organisaties zijn geweest. Gezien de afwijkende aard moeten vooral de infiltratie-oefeningen waaraan de Natres-militairen meewerkten, door Inlichtingen zijn gecoördineerd en zal Operaties bij een deel daarvan betrokken zijn geweest. Ook de betrokkenheid van een MID-medewerker wijst op een verband met Inlichtingen. Het is dan aannemelijk dat de genoemde onderofficier het hoofd of een medewerker van Bureau B3 van Inlichtingen is geweest. Inlichtingen is waarschijnlijk een gebruiker van het Fort bij Spijkerboor geweest, en heeft het als uitvalsbasis voor oefeningen in Noord-Holland gebruikt. De bij dat fort in de avonden waargenomen vrachtwagens passen ook meer bij deze oefeningen, dan bij het cacheren waarvoor bestelbusjes werden gebruikt.
- E.25 Ten tijde van de opheffing van O&I werd tijdens een stafvergadering van S.A.Z., dan ComDet. BLS, op 6 april 1992 aangegeven dat de "XO-contacten" gehandhaafd blijven zolang er nog geen duidelijkheid is over de "XO-organisatie". "XO" stond voor Exodus en was de naam voor de evacuatie-taken van S.A.Z. Volgens Peters in 1982 betrof het in zijn actieve periode "een paar honderd mensen, die het Nederlandse ras in stand konden houden". Er is geen informatie gevonden over het opheffen of het voortbestaan van deze (deel)organisatie. (Coll. Wiebes O&I 2 Bijlage VIII-22; NA Achterblijvers h. Aftorkingen p.5; Interview P. p.3)

Bijlage F. Cache in Den Haag

- F.1 Namens de minister van Defensie werd aangifte bij de Haagse gemeentepolitie gedaan van diefstal van wapens en munitie uit een cache. Daarbij werd opgegeven dat de diefstal tussen 12 maart 1980 en 8 februari 1984 moet hebben plaatsgevonden.
Met name ontbraken zeven machinepistolen en 28 pistolen, voorzien van serienummers, met bijbehorende munitie en magazijnen. Tevens 28 handgranaten, circa 60 kilogram springstof en ontstekers. (TK Vragen 1149 vr.1)**
- F.2 Het ging om in totaal 18 metalen containers (kisten). Het onderzoek door de politie heeft niet geleid tot aanhouding van verdachte(n). (TK Vragen 630 vr.3)
- F.3 Sinds de diefstal zijn er wapens bij diverse criminelen aangetroffen, waarvan niet uitgesloten kon worden dat deze wapens van de diefstal afkomstig waren. (TK Vragen 630 vr.4)
- F.4 Ter beantwoording van de Kamervragen werd in 2007-2008 een zaak uit 1984 gevonden, waarin verwezen werd naar de diefstal. Het betrof een verdachte die zei een pistool en munitie in een horecagelegenheid in Den Haag te hebben gekocht. Hij ontkende bij de diefstal betrokken te zijn geweest.
Het merk en type van het wapen kwam overeen met wat er in de cache aanwezig was geweest. Het is niet bekend of het wapen een serienummer had en of daarmee vastgesteld kon worden dat het uit de cache kwam. (TK Vragen 1149 vr.2)
- F.5 In augustus 1991 werden de criminelen Sam Klepper (1960-2000) en John Mieremet (1960-2005) in Alkmaar door de politie gearresteerd. In hun auto werden vier wapens en twee handgranaten aangetroffen. Volgens het televisie-programma KRO Reporter waren deze afkomstig van de diefstal uit de cache in de Scheveningse Bosjes. (Trouw Gladio wapens)
- F.6 Naar aanleiding van de uitzending van KRO Reporter werden kamervragen gesteld. De Regering antwoordde dat gegevens opnieuw zijn bekeken en dat de bij "K. en M." aangetroffen wapens van een ander merk en type waren. Één handgranaat was van een overeenkomstig type, maar er kon niet vastgesteld worden of het uit de cache afkomstig was. (TK Vragen 630 vr.6)
- F.7 Uit de arrests van Sam Klepper en John Mieremet blijkt dat bij de arrestatie in Alkmaar de volgende wapens zijn aangetroffen: UZI pistoolmitrailleur, Heckler en Koch pistoolmitrailleur, Smith & Wesson pistool, Pietro Beretta pistool, patroonhouders en 9 mm munitie. Daarnaast twee stuks handgranaten, van verschillende typen namelijk RGD-5 (U.S.S.R.) en DM51 (Bondsrepubliek Duitsland). De volgende dag werd op een adres in Landsmeer 500 stuks 9 mm munitie aangetroffen. (Arrest Klepper en Mieremet; MID Wapenvondst)
- F.8 De Militaire Inlichtingendienst (MID) vermoedde dat enkele wapens afkomstig konden zijn van de krijgsmacht en informeerde, buiten de politie om, bij het Explosieven Opruimingscommando (E.O.C. KL).
De E.O.C. KL had de vuurwapens niet bekeken omdat dat niet gevraagd was en om er geen bijzondere aandacht op te vestigen. De DM51 handgranaat had geen normale aanduidingen en het slaghoedje was gecorrodeerd. Deze handgranaat was van het type dat uit een "voormalig depot van AZ" kon zijn. Voor zover de MID bekend, hadden de handgranaten in de cache ook geen aanduidingen. (MID Wapenvondst)
- F.9 Bij een inval in een schuur bij Oudebildtzijl (Friesland) werd in november 1992 door de politie drugs maar ook wapens, munitie en Semtex explosieven gevonden. Later bleek dat het Interregionaal Recherche-team Noord-Holland/Utrecht (I.R.T.) hierbij betrokken was, dat onderzoek deed naar onder andere "M.K.". (Parool Oudebildtzijl p.7)
- F.10 Volgens de Regering waren er bij de inval in Oudebildtzijl geen wapens en munitie aangetroffen. De handgranaten en ontstekers zouden van een ander type zijn, dan in de cache zat. De explosieven kwamen wel overeen, maar het was niet vast te stellen of deze uit de cache afkomstig waren. (TK Vragen 1149 vr.5)
- F.11 Volgens 'Pelt' waren in de caches Colt pistolen en Amerikaanse stenguns opgeslagen. Hij noemt niet eventueel andere wapentypes van de tweede ronde van de caches met "gereviseerde inhoud". Volgens Kluiters zaten er in de bij Heythuysen gevonden cache FN-pistolen en waarschijnlijk Amerikaanse M3A1 9 mm pistoolmitrailleurs. (DM51; Ned. I&V Diensten p.315)
- F.12 In Alkmaar zijn wapens van andere typen gevonden, zodat deze waarschijnlijk niet uit de cache afkomstig zijn. Dat geldt ook voor de explosieven die in Oudebildtzijl zijn aangetroffen omdat in de caches C4 was opgeslagen, terwijl de krantenartikelen Semtex noemden. En natuurlijk kan een crimineel ook op geheel andere wijze aan dezelfde typen wapens en granaten komen. En ook het ontbreken van serienummers is geen uniek kenmerk.
'Pelt' noemt geen typen handgranaten, zodat daar geen conclusie getrokken kan worden. De MID en de antwoorden op de Kamervragen geven echter aan dat de DM51 granaat van de cache afkomstig kon zijn. Dit type granaat was in gebruik sinds 1978 en dat duidt erop dat in ieder geval de tweede ronde caches andere handgranaten bevatte.
- F.13 De gevonden overheidsdocumenten en de antwoorden van de Regering zijn conform de informatie van 'Pelt'. Alleen de aantekening "voormalig depot van AZ" door de MID lijkt niet te kloppen, omdat 'Pelt' aangeeft dat het om een Sabotage-cache van Operaties ging.

Bijlage G. Inzet S.A.Z. in vreedstijd

- G.1 Inlichtingen/S.A.Z. is in vreedstijd daadwerkelijk ingezet door een beperkte veldorganisatie op te zetten. Dit gebeurde door enkele groepen rond een initiële agent annex radiotelegrafist te formeren ten behoeve van de IJssellinie. Van Operaties is geen informatie over soortgelijke inzet bekend. Het sluit daarom eigenlijk niet aan op het verhaal van 'Pelt', maar gezien de meerwaarde voor het gehele Stay Behind-verhaal is het gevonden bronmateriaal in deze bijlage verwerkt.**
- G.2 Allereerst een andere, kleinschaligere inzet tijdens de Watersnoodramp in 1953. Daarbij zette een SAZ Radiocommunicatieteam zich spontaan in voor het opzetten van radioverbindingen met het rampgebied. In Rotterdam werd daartoe een centraalpost ingericht. Deze centraalpost had verbinding met drie mobiele posten in het rampgebied. De mobiele posten waren waarschijnlijk individuele agenten met een draagbare radioset (Z.O. 47?) die zich met de beschikbare vervoermiddelen verplaatsten. Vermoedelijk werd de informatie door de centraalpost via de Generale Staf aan civiele autoriteiten doorgegeven. (SAZ h.4 p.39)
- G.3 In de 19e eeuw had de IJssellinie een marginale rol gespeeld. Het geringe aantal verdedigingswerken was formeel onderdeel van de "Werken tot dekking van rivier-overgangen en opname van troepen aan IJssel, Waal en Maas". Na de Tweede Wereldoorlog bestonden de plannen van de Westerse Unie en de N.A.V.O. uit een voorzichtige verdediging langs de rivier de Rijn. Nederland stelde daarop voor om de verdediging over de IJssel naar het noorden door te trekken, zodat ook West-Nederland achter de verdedigingslinie lag. Hiertoe werd een plan ontwikkeld om, met afzinkbare stuwen in de Waal bij Nijmegen en de Nederrijn bij Arnhem, in oorlogstijd de IJssel als inundatiegebied te kunnen inrichten. Later werd nog een stuw nabij Deventer (Olst) geplaatst. Vooral rond de stuwlocaties werd een verdediging ingericht met commandobunkers en onder andere luchtdoelartillerie. Formeel werd dit 'Plannen C en D' genoemd, naar vestingbouwkundige Menno van Coehoorn en de toegevoegde stuwlocatie nabij Deventer. De schuilnaam was "Noodbrug Pontonplan Betuwe". (MvC IJssellinie)
- G.4 Medio 1952 werd besloten een Stay Behind inlichtingen-organisatie ten oosten van de IJssellinie op te zetten. Dit plan was onder invloed van de Clandestine Planning Committee (C.P.C.) van de N.A.V.O. ontstaan. De organisatie zou ten dienste staan van de Commandant Strijdkrachten te Velde (CSV) te Den Haag, later Commandant 1e Legerkorps (C1LK) te Apeldoorn, en Allied Forces Central Europe (AFCENT). Uit veiligheidsoverwegingen werd de CSV aanvankelijk benaderd door het hoofd van Sectie G2 (Inlichtingen en Veiligheid) van de Generale Staf om de militaire wensen te vernemen. Luitenant-generaal A.T.C. Opsomer en zijn Chef Staf brigadegeneraal Le Fèvre de Montigny gaven in brieven in juli en november 1952 hun wensen ten aanzien van waarnemingspunten, meldingen enzovoort. (SAZ h.4 p.33)
- G.5 De inlichtingen-organisatie kreeg de codenaam DORSPLEIN (DPL) en de bureau's DPL(A) en DPL(B) werden met de veldvoorbereidingen belast. Vijf posten werden opgezet, te weten A: Meppel, B: Hengelo, C: Enschede, D: Groenlo, E: Holten. Aanvankelijk werd gedacht aan zeven posten in twee halve cirkels ten oosten van het deel Deventer - Zutphen, waarvan verwacht werd dat dit de hoofdaanvalsrichting van een vijand zou zijn. Vanaf 1953 kreeg S.A.Z. voor het opzetten van DORSPLEIN een extra 70.000 gulden per jaar. Elke post beschikte over een radiotelegrafist (R.T.) en een aantal verkenneren, in totaal 15-20 man. In Ede werd een radiowagen als DPL-Radiobasis gestationeerd, voor contact met DPL-Veld (de posten), CSV/C1LK, een onbekende eenheid en S.A.Z. zelf. Daarnaast werden, in samenwerking met een onbekende eenheid, speciale telefoonverbindingen opgezet. Dit T-Project bestond uit een speciale telefoonkabel onder de IJssel met vertakkingen naar verschillende schakelputten. De kosten voor de aanleg bedroegen 78.000 gulden. (SAZ h.4 p.33; Coll. Wiebes O&I 3 bijlage IV-18)
** Mogelijk de Bijzondere Radio Dienst (B.R.D.) voor het peilen en uitluisteren van vijandelijke eenheden.*
- G.6 Door de "Forward Strategy" van de N.A.V.O. verviel de Rijn-IJsselverdediging en verplaatste het operatiegebied zich naar West-Duitsland. Zodoende werd medio 1958 de DORSPLEIN-organisatie opgeheven. Het merendeel van de agenten ging over naar de normale réseaux van S.A.Z. De Territoriaal Bevelhebber Oost (T.B.O.) nam voor een zachte prijs het T-Project met telefoonkabels en schakelputten over. En de radiowagen werd tijdelijk als tweede SAZ-Oefenbasis gebruikt. (SAZ h.4 p.34)
- G.7 Terugkijkend was S.A.Z. zeer tevreden over DORSPLEIN en vond het "een bijzonder interessant deel van de Nederlandse S.B.-voorbereidingen". De redenen hiervoor waren dat het diende voor rechtstreekse informatie aan het Nederlandse leger en de radio- en telefoonverbindingen geheel in eigen hand waren. Een derde reden, twee regels tekst omvattende, is in de bron wit gemaakt. (SAZ h.4 p.34)
- G.8 Om de rechtstreekse informatie betreffende het voorterrein aan C1LK voort te zetten werd in 1960 de verbindingsgroep Detachment-AZ gevormd. De codenaam was STADPLAN. Het detachement zou bij het uitbreken van oorlog niet nader aangeduide inlichtingen ontvangen van een onbekende bron(nen) in het Elbe-gebied. In de "Instructie voor Hoofd SAZ" d.d. 12 april 1962 werd deze taak voor het eerst vermeld. (SAZ h.5 p.54)
- G.9 Het detachement was geheel samengesteld uit militairen met een luitenant als hoofd. Hij beschikte over een vaandrig-codist en acht dienstplichtige radiotelegrafisten. Verkenneren of veldagenten worden niet in de bron genoemd. De eerder genoemde radiowagen was bij het 891-Verbindings Bataljon te Bergen op Zoom gestald. Enkele keren per jaar werden verbindingsoefeningen gehouden waarbij de radiowagen in de omgeving van het 1e Legerkorps (1LK) werd ingezet. Eenmaal per jaar werd overlegd over zendplan, codes enzovoort voor het "Verbindingscommando". Ook eenmaal per jaar informeerde Hoofd SAZ de Commandant 1LK. Omstreeks 1973 werd het Detachment-AZ opgeheven. "De Legerkorps-Commandanten waren doorgaans zeer ingenomen met zo'n eigen "privé" inlichtingenbron." (SAZ h.5 p.66)

Bijlage H. Forten

H.1 Deze bijlage beschrijft wat we weten over het gebruik van diverse forten door Operaties en Inlichtingen (O&I). Een belangrijk doel is om aan de hand van de omschrijving "een gepensioneerde sergeant van de mijnopruimingsdienst genaamd 'Peelen' met zijn vrouw en twee vervaarlijke honden" die Jansen op de Haar gaf, te achterhalen op welk van de genoemde forten die 'Peelen' woonde en wie hij was. Zie tekst 7.6.

H.2 In de eerste, handgeschreven versie schreef Jansen op de Haar dat het een fort "gelegen aan het Merwede-kanaal" betrof. Het Fort bij Nigtevecht is het enige fort aan dat kanaal (nu Amsterdam-Rijnkanaal). In een latere, getypte versie noemt Jansen op de Haar Spijkerboor en dat zou Fort bij Spijkerboor zijn. Wellicht omdat hij zich vergiste in het Merwede-kanaal en het Noordhollands-kanaal bedoelde? (Coll. Jansen op de Haar)

H.3 Bovendien is het verwarrend dat er alle reden is om aan te nemen, dat niet het door 'Pelt' genoemde Fort bij Spijkerboor de vervanging van Huize de Kroon was maar Fort bij Uithoorn. Ook kunnen de genoemde forten na elkaar in gebruik zijn geweest.

H.4 Hieronder volgen drie forten, allen in de Stelling van Amsterdam, die genoemd werden door Jansen op de Haar. Voor zover we nu weten was Operaties (mede-)gebruiker van deze forten.

H.5 Fort bij Spijkerboor

H.5.1 Het Fort bij Spijkerboor ligt afgelegen in de zuidwestelijke hoek van de droogmakerij De Beemster. De dichtstbijzijnde stad is Purmerend en de dorpen Middenbeemster, De Rijp en Oost-Grafdijk zijn dichterbij. De snelweg A7 en de provinciale weg N244 waren nog niet aanwezig, zodat al het vervoer via de polderwegen moest.

Luchtfoto van het Fort bij Spijkerboor. (René Ros, 2012)

H.5.2 Van 1975 tot en met 1999 was Hetta Prijs-Doesburg (1931-2019) de fortwachster van Fort bij Spijkerboor en haar man Jan Prijs was werkmanschauffeur bij Defensie. De omschrijving die Jansen op de Haar geeft van 'Peelen', komt geheel niet met hen overeen.

Het enige lokaal van het fort waar zij geen toegang toe hadden, was uiterst rechts op de begane grond. Hier zouden in beslag genomen bestrijdingsmiddelen opgeslagen zijn, maar er werd nooit enig transport waargenomen. Wel werd het begin jaren 1990 in één keer leeggehaald. (Hetta van der Schraaf-Prijs)

H.5.3 Er zouden bij Fort bij Spijkerboor in de avonden vrachtwagens zijn gezien. Voor het plaatsen van de caches werden echter bestelbusjes gebruikt. Het gebruik van vrachtwagens past wel bij de informatie over nachtelijke oefeningen waarbij het fort als uitvalsbasis werd gebruikt. (Onbekende bron) Zie bijlage E. Oefeningen met de Natres.

H.6 Fort bij Uithoorn

H.6.1 Het Fort bij Uithoorn ligt ten zuiden van de dorpskern van Uithoorn, tegen het dorp Amstelhoek. Het lag goed bereikbaar aan de provinciale weg Haarlem - Hilversum, die in 2014 is omgelegd. Het fort en ook de toenmalige toegangsweg was door begroeiing vrijwel onzichtbaar vanaf de openbare weg.

H.6.2 Bronnen zoals oud-medewerker Schoemaker (instructeur Voorlichting?) en de dochter van Piet Dor (hoofd Voorlichting?), evenals bouwkundige aanpassingen wijzen naar Fort bij Uithoorn als depot van Operaties. Volgens Schoemaker werd "de tuin" gebruikt als codenaam. Uit de tekst van Jansen op de Haar kan geconcludeerd worden, dat de secties Voorlichting en Sabotage eigen caches hadden. Voor zover nu bekend is, werd Fort bij Uithoorn door beide secties gebruikt als gezamenlijk depot. Hier moet het materiaal opgeslagen zijn geweest en de bussen en kisten voor de persoonlijke en algemene caches gevuld zijn. (Gesprek Schoemaker; Gesprek Dor; Anoniem) Zie tekst 5.10.

Herman Schoemaker voor de hoofdtoegang van Fort bij Uithoorn tijdens zijn laatste bezoek aan het fort. (René Ros, 2014)

H.6.3 Uit schriftelijke bronnen is ook een aanwijzing bekend, namelijk dat het fort in 1991 als "post Fort Uithoorn" genoemd werd in een lijst van objecten van de Marechaussee in Noord-Holland. Daarnaast zijn in het fort zestien metalen PSU-kasten achtergebleven waarvan één een sticker met het wapen van de Koninklijke Marechaussee heeft, met daarop de jaartallen 1814 en 1989 (175-jaar jubileum). (KMar Objecten) Zie tekst 5.10.

Beste Nederlanders

H.6.4 Met toestemming van het Nationaal Territoriaal Commando bezocht Jaap de Zee in 1977 voor de eerste keer het Fort bij Uithoorn. Volgens zijn dagboek-aantekeningen: "fortwachter woont in bungalow bij het fort, vriendelijk maar loopt wel helemaal met mij mee over het fort. Doet niet moeilijk, ik mag alles vastleggen", Maar binnen mocht hij niet kijken en omdat er geen classificatieborden aan het fort hingen concludeerde hij dat er geen munitie lag. In 1986 bezocht hij het fort nogmaals en mocht nu in de poterne en een paar ruimten komen. Deze keer werd hij vreemd genoeg begeleid door een officier van de Marechaussee. Er woonde geen fortwachter meer en dan was het gebruikelijk dat iemand van de gebruiker meeging, blijkbaar de Koninklijke Marechaussee. (Jaap de Zee)

H.6.5 In 1999 bleek de rechter helft van de bomvrije kazerne van Fort bij Uithoorn voorzien van dichtgemetselde binnendeuren. Alleen een deur naar de poterne met hoofdtoegang, bleef toegankelijk en was voorzien van een afsluitbare stalen deur. De normale ramen en deuren in de buitenzijde waren niet dichtgemetseld, maar nog voorzien van de originele stalen raamluiken en deuren. Binnen die gebouwhelft waren ook van het voormalige ziekenverblijf twee ramen en twee deuren dichtgemetseld. Het is alleen toegankelijk via een deur die met een stalen plaat is versterkt. Volgens Schoemaker zou hier radio-apparatuur en codeboeken gelegen kunnen hebben. Dergelijke aanpassingen zijn ongebruikelijk in de forten. Waarschijnlijk zijn deze aanpassingen voor Operaties aangebracht. In 2013 en 2014 zijn een aantal van de dichtgemetselde binnendeuren opengebroken.

René Ros breekt met een sloophamer een van de dichtgemetselde deuropeningen in Fort bij Uithoorn uit. (Hans Baas, 2013)

H.6.6 Van 1960 tot 1975 was Cornelis (Kees) Uidam (1912-1986) de wachter van Fort bij Uithoorn. Hij had tijdens de Tweede Wereldoorlog bij de Marine gediend en was betrokken bij mijnopruiming. Voor zover bekend had hij niet de rang van sergeant, bovendien had hij een gezin en meestal maar één hond. (Interview dochter Uidam; Anoniem)

H.6.7 Uidam was met grote zekerheid betrokken of wist van het clandestien gebruik van het fort. Gedurende de hele periode dat hij op het fort woonde en werkte was hij argwanend. Uit angst voor achtervolgers keek hij vaak achterom en was hij erg op zijn hoede. Na vertrek van het fort kreeg hij meer rust maar de argwaan is nooit geheel verdwenen. (Gesprek Uidam)

H.6.8 Het belangrijkste deel van zijn werk was de bewaking overdag en het begeleiden van de munitietransporten die onregelmatig om de paar weken met 3 en 10 tons vrachtwagens plaatsvonden. Gedurende de nacht deden patrouilles van de Infanterie Bewakingscompagnie Van Heutsz de bewaking. In een winternacht van vermoedelijk 1972-1973 kon dat niet verhinderen dat een deel van de koperen bliksembeveiliging over de bevroren gracht werd meegenomen. (Gesprek Uidam)

H.6.9 De kinderen van Uidam herinneren geen bouwwerkzaamheden aan het fort. Wel zijn twee bezoeken van mannen in burger bijgebleven. Een man vroeg naar Uidam maar wilde zijn naam niet geven, als hij van O&I was geweest had hij een dienstnaam kunnen noemen. En een zekere Fleming had een verhit gesprek met Uidam achter de bergloods. Toen Fleming boos wegreed, reed hij de vrouw van Uidam aan die ten val kwam. (Gesprek Uidam)

H.6.10 Tijdens de uitvaart van Uidam keek er een man door een raam van de zaal en later liep hij op afstand achter de kist en nabestaanden aan naar het graf. Dezelfde man stond enkele weken later bij de woning van de weduwe, maar liep zwijgend weg toen hij werd aangesproken. Was hij een collega die afscheid kwam nemen? In ieder geval een eigenaardige gebeurtenis die met O&I te maken had? (Gesprek Uidam)

H.7 Fort bij Nigtevecht

H.7.1 Het Fort bij Nigtevecht ligt afgelegen tegen de westelijke oever van het Amsterdam-Rijnkanaal, met het dorp aan de andere zijde. Destijds was er een veerdienst naar het dorp. Bruggen over het kanaal waren bij Driemond en Loenersloot, op respectievelijk drie en vijf kilometer afstand. Vanaf Loenersloot was en is het fort goed bereikbaar over de kanaaldijk. Vanaf Driemond en Abcoude zijn de smalle Geindijk en Velterslaan de enige andere route naar het fort.

H.7.2 Van onbekende oorsprong is het verhaal dat geheim agenten het fort gebruikten en regelmatig, op het terrein achter de bergloods, papieren verbrandde. Ook zouden er een of meer stalen archiefkasten leeg zijn achtergelaten.

Beste Nederlanders

H.7.3 Tussen de lokalen 28 en 29 bevindt zich een soortgelijke afsluitbare stalen deur als op Fort bij Uithoorn aanwezig is. Er zijn sporen dat ook de andere deuropening in dezelfde muur dichtgemetseld is geweest en weer opengebroken. Soortgelijke sporen zijn er in de deuropening van lokaal 33 naar de frontgang en uitgang. Daarmee was een klein deel van de bomvrije kazerne afgezonderd, namelijk de rechter keelkazemat, drie munitielokalen (29/31) en twee manschappenlokalen (32-33). Een plattegrond van de Genie uit 1965 toont nog geen stalen deur en dichtgemetselde deuren. Waarschijnlijk zijn deze aanpassingen na dat jaar voor Operaties aangebracht. Rond 2000 zijn door stichting Herstelling de dichtgemetselde deuren opengemaakt. Er kon in de archieven van Natuurmonumenten en Herstelling niet achterhaald worden welke deuren dat zijn geweest, zodat alleen de sporen ter plekke aanwijzingen gaven. Er werd ook niet origineel elektra bij de meest rechter buitendeur aangetroffen, waarbij kabels in het beton zijn gefreesd. (EAI Nigtevecht; Fred Kanter; Sandra van Lochem; Stichting Herstelling)

De stalen deur van lokaal 28 naar lokaal 29 in Fort bij Nigtevecht. (René Ros, 2021)

H.7.4 Johannes Oostveen (1921-2004) was vanaf voor 1976 tot zijn verhuizing per 1 januari 1989 fortwachter van Fort bij Nigtevecht. Hij was lid van het verzet in Amsterdam geweest. In 1943 was hij met Saartje Budding (1921-2012) getrouwd, om zes maanden later hun eerste kind te krijgen. Van april 1946 tot en met november 1947 was hij oorlogsvrijwilliger bij het Aanvullingsdetachement Regiment Stoottroepen en Regiment Uitrustingstroepen. Er is geen informatie over schepen zodat hij waarschijnlijk niet in Indië heeft gediend, maar woonde en werkte hij in Utrecht. Vervolgens was hij tot 1956 als buitengewoon dienstplichtige ingedeeld bij het Regiment Intendance. Een rang wordt niet in zijn dienststaat genoemd. In 1946 was Oostveen elektriciën, maar het is niet bekend welk werk hij tussen 1956 en en zijn aanstelling als fortwachter deed. Als fortwachter hield hij twee tot zeven honden tegelijk, bij voorkeur "lastige" honden, in een kennel op het fort. Na zijn overlijden is hij gecremeerd en werd zijn as op het fort uitgestrooid. (Defensie SSA; NL-HaCBG NRO; Anoniem; Gesprek Oostveen)

H.8 Prijs-Doesburg (Fort bij Spijkerboor) was een vrouw en bovendien veel jonger dan Uidam en Oostveen. Ook de andere beschrijvingen van "Peelen" komen niet met haar overeen. Uidam (Fort bij Uithoorn) was negen jaar ouder dan Oostveen (Fort bij Nigtevecht) maar beiden zouden rond 1975 met pensioen kunnen zijn. Uidam had bij de mijnopruiming gezeten maar de "twee vervaarlijke honden" past beter bij Oostveen van Fort bij Nigtevecht. En van geen van beiden is een rang als sergeant bekend.

Op basis van de nu beschikbare informatie, is niet met enige betrouwbaarheid te concluderen wie "Peelen" was. Niet uit te sluiten is dat het geen van drie betrof maar een van hun opvolgers, bijvoorbeeld De Raat als opvolger van Uidam. Ook is mogelijk dat Jansen op de Haar de beschrijving van meerdere fortwachters per ongeluk gecombineerd heeft.

H.9 Inlichtingen

H.9.1 Ook Inlichtingen heeft forten gebruikt. Het Hoofd SAZ schreef daarover "Voor de veldtraining werd door de B-Bureaus van 1976-1978 een oud fort als centraal trainingsadres gebruikt (CTA Zomerfort)." Het is niet bekend welk fort dit betrof. Vermoedelijk hebben er permanent of regelmatig antennes gestaan. (SAZ h.6 p.91)

H.9.2 Uit een computer-uitdraai blijkt dat Inlichtingen het Fort aan de Uppelse Dijk (Fort Altena) en Werk aan de Bakkerskil heeft gebruikt, beide ten zuiden van Gorinchem. Deze forten behoren tot de Nieuwe Hollandse Waterlinie. In beide forten zijn interieur-aanpassingen gevonden die daarop aan lijken te sluiten en op langdurig gebruik wijzen. Alleen in de toren van Fort aan de Uppelse Dijk is een lokaal met een aantal elementen bewaard gebleven. In hetzelfde overzicht wordt bij Fort aan de Uppelse Dijk onder bijzonderheden "opslag materiaal + 2 man personeel" vermeld. En bij Werk aan de Bakkerskil "opslag materieel verbindingen". (Lokaties SAZ, ca. 1980)

Enkele latere interieur-elementen zoals tl-verlichting, brandalarm, radiator en deuren, in de toren van het Fort aan de Uppelse Dijk. (René Ros, 2001)

H.9.3 Jaap de Zee sprak in 1977 een verbaasde fortwachter Strengtholt, die woonde in de woning van het Fort aan de Uppelse Dijk. Sinds kort bewaakte hij beide forten om gezondheidsredenen alleen nog van 13.00 tot 17.00 uur. Daarbuiten was het de taak van het Infanterie Beveiligings Compagnie Van Heutsz (IBC). Er waren in Werk aan de Bakkerskil allemaal nieuwe sloten aangebracht en de fortwachter had alleen de sleutel van het hek om buiten de gebouwen te komen: "dat is raar hoor, er is daar niks te doen! ... er staan alleen maar burger-auto's in de loodsen, allemaal zonder nummerborden... Ik zie er nooit iemand". Alleen 's avonds waren er vaak burgerwagens. "Misschien de militaire autohobbyclub?", dacht hij. (Jaap de Zee)

H.9.4 Een patrouille van 433 IBC trof op 22 april 1986 een blauwe Opel Kadet Coupé in de omgeving van Werk aan de Bakkerskil. Zij zagen twee mannen waarvan één met een verrekijker het fort observeerde. Toen de patrouille arriveerde reed de auto richting Werkendam weg. Via de Koninklijke Marechaussee werd de B.V.D. ingelicht, die op haar beurt 451 Contra Inlichtingen Detachement (451 CID) van de Landmacht inlichtte. In de ons bekende kopie van het bericht zijn kenteken en tenaamstelling van de auto weggelaten. Het inlichten van de CID kan wijzen op een vermoeden van militaire spionage. (BVD Bakkerskil)

Beste Nederlanders

Bijlage I. In het daglicht

I.1 In deze bijlage komen situaties uit het verleden aan bod, die mogelijk met O&I te maken hebben gehad. En waar met de informatie van 'Pelt' mogelijk nieuwe of betere conclusies te trekken zijn.

I.2 Mysterie in Utrecht, 1992

I.2.1 Begin augustus 1992 belde de toenmalige eigenaar van het huis Parkstraat 3 in Utrecht de politie. Hij was van plan het huis te verkopen, maar wilde dat de politie voorafgaand een onderzoek instelde. De eigenaar vermoedde dat er nog wapens en munitie uit de Tweede Wereldoorlog in de kelder lagen. Er waren vermoedens dat de Sicherheitsdienst of een verzetsgroep in de woning had gezeten, maar dat bleek onjuist. (RAM 136)

I.2.2 Agenten van de afdeling Bijzondere Wetten stelden een onderzoek met metaaldetector in en groeven een aantal pakketten op. Door kristalvorming vreesden zij dat het onstabiele explosieven kon betreffen en schakelden de Explosieven Opruimingsdienst (E.O.D.) in. Door hen werden zes pistolen, waaronder enkele FN-Brownings en een Welrod, en een kistje met een tiental handgranaten, munitie, slagpijpjes en radioapparatuur aangetroffen. (RAM 136)

I.2.3 Wim Kramer, een deskundige in radiocommunicatie, vroeg de Politie om de radioapparatuur te mogen bekijken. Het bleek te gaan om twee complete morseradio-sets met elk een voedingsunit, zenderunit, ontvangsunit en een kistje met toebehoren, reservebuizen en codeboeken. Hij herkende diverse onderdelen van voor 1945 maar ook Philips Rimlockbuizen 41-serie uit ongeveer 1948 en een type stekker die door Philips in de jaren 1950 was geïntroduceerd. De metalen bakken van de units waren zwart gespoten en leken op de SVR-174 VHF-radioinstallatie die rond 1950 door Philips/N.S.F. voor de Gloster Meteor straaljager waren gefabriceerd. Er waren acht ongebruikte codeboeken in vier sets van een codeer- en een decodeerboekje met respectievelijk rood en blauw linnen kaften. Elke pagina bestond uit 100 codes van vijf letters, die door perforatie afgescheurd konden worden. (RAM 136)

I.2.4 Alhoewel het onderzoek geen resultaat had en musea het materiaal wilden hebben, werd al het materiaal in opdracht van de Officier van Justitie vernietigd. Vijf jaar later zag bovengenoemde Wim Kramer een vrijwel identieke radioset in het Museum van de Verbindingsdienst in Ede. Een officier had enkele jaren eerder een aantal verschillende radiosets afgegeven, zonder bekend te maken waarvoor ze gebruikt waren. Een van die sets was een Zender-Ontvanger 47/01 (Z.O. 47/01) van Philips. De sets die in Utrecht aangetroffen waren moesten het oudere model Z.O. 47 zijn geweest. (RAM 191)

** Nu Historische Collectie Verbindingsdienst in Amersfoort.*

I.2.5 De aanschaf van de 150 stuks Z.O. 47 stond met 275.000 gulden voor 1953 op de begroting van Inlichtingen. In 1960 werd de Z.O. 47 als verouderd beschouwd en de Amerikaanse RS-6 en RS-6A waren toen al in gebruik genomen. Maar het is niet bekend wanneer de Z.O. 47 werd afgevoerd. In de jaren 1970 waren voor Operaties 36 zendplannen en voor Inlichtingen 64, totaal 100. Van 1965 tot en met 1967 is in de begroting sprake van 2,6 miljoen gulden voor de aanschaf van Duitse zenders en ontvangers FSS-7 en FE-8 en Amerikaanse snelzenders CO-CA-KE. (NA Achterblijvers h.Verbindingen p.2-3; SAZ h.5)

Een Zender-Ontvanger 47/01 in de collectie van het Crypto Museum. (Paul Reuvers NL-WpDStvA-C9768)

I.2.6 Vooral omdat de Z.O. 47 voor O&I was ontwikkeld en werd gebruikt, is het aannemelijk dat de gevonden wapens en radioapparatuur aan O&I toebehoorden. Gezien de geringe omvang was het geen algemene cache, die bovendien op openbaar terrein geplaatst werden. Het moet derhalve de persoonlijke cache van een agent zijn geweest. De vroege uitrusting voor organisatoren en radiotelegrafisten van Inlichtingen bestond soms uit zes tot zeven zware koffers. Dergelijke koffers werden in ingenieuze bergplaatsen verborgen zodat het mogelijk is dat niet alles is gevonden. Er is een grotere kans dat de gevonden radioset van Inlichtingen was, meer zekerheid is er nog niet te geven. (SAZ h.4 p.42)

I.2.7 Waarschijnlijk was een eerdere bewoner van het pand de bewuste agent. Alle caches, wapennummers enzovoort waren bij O&I nauwkeurig geregistreerd, zodat er geen sprake kan zijn van een vergeten cache. De enige verklaring die de samensteller kan bedenken is dat de agent incapabel is geraakt of is overleden, en de exacte locatie in het huis niet bij zijn dienst bekend was, niet gevonden kon worden of de woning niet meer toegankelijk was.

** Een adresonderzoek bij de gemeente Utrecht leverde helaas geen resultaat op.*

I.3 Afpersingszaak Nutricia, 1993

I.3.1 In juni 1993 werden drie mannen gearresteerd omdat zij poogden fabrikant Nutricia geld af te persen door te dreigen landbouwgif in babyvoeding te doen. Het ging om een 44-jarige majoor T.B. uit Papendrecht, een 38-jarige man A. de/van der W. uit Roosendaal en de 37-jarige J. de/van der W. uit Zundert. De eerste twee gaven aan bij "Gladio" gewerkt te hebben en beriepen zich op die schijnwereld en een eerder ervaren onschendbaarheid voor Justitie. Tegen hen werd respectievelijk vier, vijf en twee jaar gevangenisstraf geëist. De informatie in krantenartikelen komt authentiek over en lijkt erop te wijzen dat de eerste twee mannen voor Inlichtingen hebben gewerkt. Er is echter te weinig bronmateriaal om er hier dieper op in te gaan. Met name ontbreekt informatie over een bewering dat door deze afpersingszaak O&I-medewerkers weer een dienstverband kregen aangeboden. (NRC Nutricia e.a.)

I.4 Inlevering munitie, 2019

Beste Nederlanders

- I.4.1 In februari 2019 werd 650 kg munitie bij de Politie Eenheid Rotterdam ingeleverd, door familie van een overleden man. Hij zou in het verzet hebben gezeten en daarna bij "Gladio". Op een onbekend moment zouden al wapens bij de politie in zijn woonplaats Baarn zijn afgegeven. De munitie betrof vooral 7,62 mm kogelpatronen in cartridges voor o.a. het M1 Garand semi-automatische geweer. Deze waren grotendeels verpakt in verschillende metalen munitiekisten met N.A.V.O. opdruk, die niet altijd overeenkomt met de inhoud (o.a. tracers). Tevens lege hulzen en materiaal om te herladen. Andere munitie was verpakt in kartonnen doosjes, een houten kist, koffie- en koekblikken, groene plastic draagtassen en linnen munitie draagtasjes. (NOS Wapens Rotterdam; Politie Rotterdam)

Een deel van de in 2019 bij de politie ingeleverde munitie.
(Politie Rotterdam NL-WpDStvA-C9681)

- I.4.2 De hoeveelheid munitie is uitzonderlijk veel om bij één agent in bewaring te zijn geweest. Voor zover bekend kregen zij maar één of twee kleine bussen om thuis te begraven. Bij beëindiging zou dit weer teruggenomen zijn. Overigens is herladen van munitie bij Defensie verboden. Het type munitie past ook niet bij wat we vermoeden dat in de caches (waaronder de gestolen cache) heeft gezeten. Bovendien was de verpakking, zoals het is ingeleverd, niet geschikt voor langdurige ondergrondse opslag zodat het waarschijnlijk niet uit een cache komt. Of de man wel bij "Gladio" heeft gezeten, is dan ook zeer twijfelachtig.

Bronvermelding

55

Primaire bronnen

De volgende bronnen zijn gemaakt door direct betrokkenen.

Operations

Document 'Mijn contacten met Operations'
25 maart 2000-18 februari 2003
G.A. Jansen op de Haar
NL-WpDStvA-C6973

Kritiek

Document 'Kritiek uit het jaar 2005 op de gang van zaken in Operations.'
23 oktober 2005
G.A. Jansen op de Haar
NL-WpDStvA-C9349

Mijn betrokkenheid

Document 'Mijn betrokkenheid bij de Nederlandse "Stay-behind" organisatie.'
6 november 2006
G.A. Jansen op de Haar
NL-WpDStvA-C6974

Brief oud collegae

Brief aan oud collegae
Augustus 2007-10 september 2008
G.A. Jansen op de Haar
NL-WpDStvA-C8524

Coll. Jansen op de Haar

Collectie Fam. Jansen op de Haar

Gev. Arnhem

Gevangenis en Huis van bewaring te Arnhem,
Register voor de bevolking, 1941 januari - oktober
1940-1972
Gelders Archief
<https://permalink.geldersarchief.nl/5B339C21A5F14192B50CC00D742467FF>
NL-AhGldA, 0258, 189

Gedenkboek Beekvliet

Gedenkboek Gijzelaarskamp "Beekvliet" St.
Michielsgestel
1946
P. Geyl e.a.
NL-WpDStvA-C9866

NA KvK AkC

Handelsregister Dossier Assurantiekantoor de
Combinatie / Eklana bv
1954-1976
In dit dossier wordt verwezen naar dossier 48358
(voorganger?) en 50505 (opvolger Eklana). Volgens
de archiefinventaris zijn dit enkele van vele
ontbrekende dossiers en konden niet geraadpleegd
worden.
NL-HaNA 3.17.13.04, inv.nr. 283, conc. HA
-049340/2.283, Dossiernummers: 49316 - 49420,
Dossier 49330

NA FdB

Nota inzake de verdediging van Europa, met name de
voorbereiding en preventieve werking van een
guerrilla tegenover de Russen.
1951
Dr. W.K.H. Feuilletau de Bruyn
Ministerie van Defensie
NL-HaNA, 2.13.151 MvD Verbaalarchief, conc. 8

NA De Dienst

Brief over de Dienst
01-06-1960
NL-HaNA, 2.21.424 Kluiters, F.A.C., inv.nr. 73

NA Cie O&I

Instelling van de Commissie Operation en Intelligence
(Commissie Ruppert) om te onderzoeken of het
gewenst is een dienst te hebben die taken uitvoert in
eventueel bezet Nederlands gebied.
09-06-1964
Ministerie van Defensie
NL-HaNA, 2.13.151 MvD Verbaalarchief, conc. 9

NA Opheffingsbrief

Brief van de minister-president aan de medewerkers
van de National Clandestine Service (NCS)
betreffende de opheffing van de organisatie
1992
Minister-President Lubbers
Ministerie van Algemene Zaken
NL-HaNA, 2.03.01 Kabinet Minister-President, inv.nr.
12412

NA Onderzoek

Brief openbaarmaking Institutoneel-Onderzoek
27-04-2004
min.pres. Mr.dr. J.P. Balkenende, min. Def. Mr. H.G.J.
Kamp
Ministerie van Algemene Zaken en Ministerie van
Defensie
NL-HaNA, 2.21.424 Kluiters, F.A.C., inv.nr. 72

PV Eklana

Proces-verbaal afdreiging C.V. Eklana
1955
P.A. van Noothoorn / J.R. Tjepkema
Rijksrecherche 's-Gravenhage / Gemeentepolitie 's-
Gravenhage
NL-WpDStvA-C16208

KMar Objecten

Historisch overzicht objecten Kon. Marechaussee
28-02-1991
kap. Buisman
Koninklijke Landmacht, PC-NH
Amsterdam
NL-WpDStvA-C1804

Coll. Wiebes Wapenschild

Kleurenfoto (20x30 cm) van het wapenschild van
SAZ.
NL-AsdIISG, ARCH02008, inv.nr. 191.1

Coll. Wiebes O&I 1

Interne officiële geschiedenis van O&I, Deel I.
Hoofd SAZ
NL-AsdIISG, ARCH02008, inv.nr. 191.3

Coll. Wiebes O&I 2

Interne officiële geschiedenis van O&I, Deel II.
Hoofd SAZ
NL-AsdIISG, ARCH02008, inv.nr. 191.4

Coll. Wiebes O&I 3

Interne officiële geschiedenis van O&I, Deel III.
Hoofd SAZ
NL-AsdIISG, ARCH02008, inv.nr. 191.5

SAZ h.1

Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken,
Hoofdstuk I Voorgeschiedenis 1945-1946
Hoofd SAZ
Zie Coll. Wiebes, O&I 1.

SAZ h.2

Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken,
Hoofdstuk II Oprichting mei 1946
Hoofd SAZ
Zie Coll. Wiebes, O&I 1.

SAZ h.3

Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken,
Hoofdstuk III Begin 1946-1948
Hoofd SAZ
Zie Coll. Wiebes, O&I 1.

Beste Nederlanders

SAZ h.4

Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken,
Hoofdstuk IV Opbouw 1948-1962
Hoofd SAZ
Zie Coll. Wiebes, O&I 1.

SAZ h.5

Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken,
Hoofdstuk V Ontplooiing 1962-1970
Hoofd SAZ
Zie Coll. Wiebes, O&I 1.

SAZ h.6

Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken,
Hoofdstuk VI Consolidatie 1970-1981
Hoofd SAZ
https://www.cryptomuseum.com/spy/sbo/nl/files/Geschiedenis_SAZ_6.pdf
NL-WpDStvA-C9361

SAZ h.7

Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken,
Hoofdstuk VII Voortgang 1981-1987
Hoofd SAZ
https://www.cryptomuseum.com/spy/sbo/nl/files/Geschiedenis_SAZ_7.pdf
NL-WpDStvA-C9362

SAZ h.8

Geschiedenis van de Sectie Algemene Zaken,
Hoofdstuk VIII Van stroomlijning tot opheffing 1987-1994
Hoofd SAZ
https://www.cryptomuseum.com/spy/sbo/nl/files/Geschiedenis_SAZ_8.pdf
NL-WpDStvA-C9363

AZ Docs

Documenten Organisatie O&I (Stay behind
Organisatie) 1
2021
ministerie van Algemene Zaken
's-Gravenhage
Correspondentie WOB-verzoeken en Institutioneel
Onderzoek Stay-Behind.
NL-WpDStvA-C10510

US FM31-20

Special Forces Operational Techniques
Field Manual nr. 31-20
30-12-1965
US Army, Department of the Army Field Manual
<https://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/FM31-20%281965%29.pdf>
NL-WpDStvA-C15400

US FM31-21

Special Forces Operations, U.S. Army Doctrine
Field Manual nr. 31-21
14-02-1969
US Army, Department of the Army Field Manual
https://ciehub.info/ref/FM/31-21_1969.pdf
NL-WpDStvA-C15401

EAI Nigtevecht

Plattegrond Fort bij Nigtevecht 1:200, gebouw A
1965
Eerstaanwezenschap Utrecht
NL-WpDStvA-C687

Lokaties SAZ

Lokaties in gebruik bij Algemene Zaken
SAZ
NL-WpDStvA-C8988

Snellen van Vollenhoven 1940-1945

1955
J.S. Snellen van Vollenhoven
NL-AsdNIOD 244 inv.15
NL-WpDStvA-C9810

Brieven Th. Thijssen

Theo Thijssen - Brieven aan zijn uitgever
2-1970
Eddy Mielen
NL-WpDStvA-C670

Woningkaarten Vaassen

Woningkaarten Villa Het Hattum, Huize de Woestijn
en Villa De Kroon
1943-1972
gemeente Epe
NL-WpDStvA-C9805

BVD Bakkerskil

Observatie Fort Bakkerskil
29-04-1986
Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
Zoetermeer
<https://www.aivd.nl/>
Onderdeel van kennisneming gebruik zes forten door
BVD/AIVD of Stay Behind-organisaties.
NL-WpDStvA-C14773

MID Wapenvondst

Aantekeningen bij Wapenvondst naar aanleiding van
de aanhouding van twee personen.
1991
Ministerie van Defensie, MID/KL-B, Dreigingsanalyse
<http://www.defensie.nl/>
NL-WpDStvA-C2437

Arrest Klepper en Mieremet

Uittreksels Arrest Klepper en Mieremet
25-05-1992
Gerechtshof te Amsterdam
Amsterdam
NL-WpDStvA-C2436

EOC 20001464

Meldingsformulier en Ruimrapport EOD/KL
betreffende Huize De Kroon te Vaassen
2000
Ministerie van Defensie, Explosieven
Opruimingscommando KL
Culemborg
<https://www.defensie.nl/organisatie/landmacht/inhoud/eenheden/oocl/eod>
NL-WpDStvA-C10507

RAM 136

Mysterie in Utrecht
Radio Amateur Magazine nr.136 p.17-19
10-1992
Wim Kramer
https://www.cryptomuseum.com/spy/sbo/nl/files/ram136_17_19.pdf
NL-WpDStvA-C9682

RAM 191

Mysterie in Utrecht na jaren opgelost
Radio Amateur Magazine nr.191 p.32-35
10-1997
Wim Kramer
https://www.cryptomuseum.com/spy/sbo/nl/files/ram191_32_35.pdf
NL-WpDStvA-C9683

Bio Peters

Chronologisch Curriculum vitae Paul Peters
2001
Paul Peters
https://www.weggum.com/Paul_Peters.html
NL-WpDStvA-C9741

Gesprek Schoemaker

Gespreksverslag Herman Schoemaker
2014
René Ros
Uithoorn
Geluidsopname beschikbaar.
NL-WpDStvA-C5103

Gesprek Dor

Bezoek aan Hanneke en Frits Claus-Dor d.d 12 juli
2019
15-7-2019
Hadewych Jansen op de Haar
NL-WpDStvA-C8519

Gesprek Uidam

Gespreksverslag A. Uidam
12-2022

Hadewych Jansen op de Haar
NL-WpDStvA-C14379

Tableau Amsterdam

Het Tableau van de Amsterdamse Rechtbank
23-03-2020

Amsterdamse Orde van Advocaten
<https://www.advocatenorde-amsterdam.nl/>

KdNO

administratie Nederlandse Orden
18-06-2020

Kanselarij der Nederlandse Orden
's-Gravenhage

<https://www.lintjes.nl/>

Telefoongids 1950

Telefoongids van Nederland 1950
20-03-2020

Jan van Griethuysen, Hans den Braber, Herman de Wit (bewerking)

<https://www.geneaknowhow.net/script/dewit/tel1950/>

SAA Telefoongidsen

Collectie Stadsarchief Amsterdam: telefoongidsen en gele/gouden gidsen

22-03-2020

<https://archieff.amsterdam/inventarissen/details/30273/>
NL-AsdSAA, 30273

Documenten Navis

Scans van documenten Christiaan Navis
Erik Naberhuis

NL-WpDStvA-C9651

KvK 27050505

Bedrijfsprofiel Eklana

13-06-2020

Kamer van Koophandel (KvK)

<https://www.kvk.nl/>

27050505

NL-WpDStvA-C9672

KvK 41165021

Bedrijfsprofiel Stichting Hendrik van Borselen
10-04-2020

Kamer van Koophandel (KvK)

<https://www.kvk.nl/>

41165021

NL-WpDStvA-C9356

NRO Piet Dor

Persoonskaart Pieter Johannes Dor
2020

Centraal Bureau Genealogie

's-Gravenhage

<https://cbg.nl/>

NL-WpDStvA-C9717

LvC Ovl.akte Dor

Overlijdensakte Pieter Johannes Dor
juli 2022

gemeente Land van Cuijk

NL-WpDStvA-C12783

WSBI

"Wapenschild B.I."

1989

Hooymayers Heraldische Wapen Industrie

Vlaardingen

NL-WpDStvA-C16508

Bronvermelding

52

Secundaire bronnen

De volgende bronnen zijn gemaakt door niet-direct betrokkenen en/of de informatie van primaire bronnen is geanalyseerd, samengevat, geïnterpreteerd of anderszins bewerkt.

PIVOT 166

PIVOT-rapport nr.166: De Nederlandse stay behind-organisatie in de koude oorlog 1945 - 1992

2005

dr. D. Engelen

https://www.inlichtingendiensten.nl/literatuur/Engelen_PIVOT_Stay_behind_organisatie.pdf

ISBN/ISSN 9059090489

NL-WpDStvA-C1906

KdN WO2

Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede

Wereldoorlog

1988

L. de Jong

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD)

<http://www.niod.nl/>

NL-WpDStvA-C1797

TK Vragen 630

Vragen van de leden met door de regering gegeven antwoorden

Vergaderjaar jrg. 2007-2008 nr. 630

11 september - 9 november 2007

Teeven en Boekstijn (VVD)

's-Gravenhage

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20072008-630.pdf>

Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar

2007-2008, Aangangsel van de Handelingen nr. 630

ISSN 09217398

NL-WpDStvA-C15863

TK Vragen 631

Vragen van de leden met door de regering gegeven antwoorden

Vergaderjaar jrg. 2007-2008 nr. 631

13 september - 9 november 2007

Van Velzen (SP)

's-Gravenhage

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20072008-631.pdf>

Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar

2007-2008, Aangangsel van de Handelingen nr. 631

ISSN 09217398

NL-WpDStvA-C15864

TK Vragen 1149

Vragen van de leden met door de regering gegeven antwoorden

Vergaderjaar jrg. 2007-2008 nr. 1149

29 november 2007 - 29 januari 2008

Teeven (VVD) en Van Velzen (SP)

's-Gravenhage

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20072008-1149.pdf>

Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar

2007-2008, Aangangsel van de Handelingen nr. 1149

ISSN 09217398

NL-WpDStvA-C15862

HvB 80J

Tachtig jaren Mars, Mercurius en Neptunus

1976

Anoniem [Vice.Adm.b.d. A. van der Moer]

Stichting Hendrik van Borselen

NL-WpDStvA-C16505

Beste Nederlanders

Londen roept Amsterdam

Londen roept Amsterdam, De missie van de geheim agenten Tobs Bialosterski en Henk Veeneklaas
1992
Eddy de Roever
Amsterdam
ISBN 9789064100475
NL-WpDStvA-C11594

Interview P.

Interview over oprichting van I&O ("Gladio"), staybehind organisatie, met P.
09-08-1992
Karen Polak
NL-WpDStvA-C9811

Gesprek Oostveen

Aantekeningen telefoongesprek met nazaat van Oostveen
02-12-2020
NL-WpDStvA-C12306

Ned. I&V Diensten

De Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten
1993
F.A.C. Kluiters
ISBN 9789012080033
NL-WpDStvA-C9645

Villa Maarheeze

Villa Maarheeze, De geschiedenis van de inlichtingendienst buitenland.
1999
Bob de Graaff, Cees Wiebes
's-Gravenhage
ISBN 9789012082198
NL-WpDStvA-C9670

NA Achterblijvers

De Achterblijvers
2007-2009?
F.A.C. Kluiters
Ongepubliceerd manuscript, zonder hoofdstuknummers.
NL-HaNA, 2.21.424 Kluiters, F.A.C., inv.nr. 70

Politie Rotterdam

E-mail met foto's ingeleverde munitie
29-06-2020
Politie Eenheid Rotterdam, Team Wapens, Munitie en Explosieven

MvC IJssellinie

Drijvende stuwen voor de landsverdediging, Een geschiedenis van de IJssellinie
1997
Stichting Menno van Coehoorn
Utrecht
<https://www.coehoorn.nl/>
ISBN 9789060119914
NL-WpDStvA-C419

De Russen komen!

2009
M. Traa
ISBN 9789025366995
NL-WpDStvA-C324

KLD

Luchtwachttorens, Uit de Koude Oorlog
2022
Sandra van Lochem
ISBN 9789462086906
NL-WpDStvA-C14058

Interview dochter Uidam

De dochter van de fortwachter
De Proosdijkoerier jrg. 27 nr.1 p.13-18
03-2011
Piet van Buul
Historische Vereniging De Proosdijlanden
Mijdrecht
<https://www.proosdijlanden.nl/>
NL-WpDStvA-C9376

DStvA Stay-Behind

Thema-nieuwsbrief: Stay Behind organisaties in de forten
27-09-2007
René Ros
Documentatiecentrum Stelling van Amsterdam
Weesp
<https://www.stelling-amsterdam.nl/nieuwsbrief/2007/nieuwsbrief-279/>

MS Beginfase 'O'

De beginfase van de 'O'-tak van de Nederlandse stay-behind-organisatie
Militaire Spectator jrg.189 nr.7/8 p.372-385
7-2020
drs. Jelle Hooiveld
Saxion
Apeldoorn
<https://www.militairespectator.nl/thema/geschiedenis-operaties/artikel/de-beginfase-van-de-'o'-tak-van-de-nederlandse-stay-behind>
NL-WpDStvA-C9740

TwN Geslaagd

Twentsch Nieuws; Geslaagd
16-07-1942
Twentsch dagblad Tubantia en Enschedesche courant
[https://resolver.kb.nl/resolve?](https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSAEN01:000057288:mpeg21:a0009)
urn=MMSAEN01:000057288:mpeg21:a0009

AH Aftreden wethouder

Wethouder Tabak treedt af. Mr. Bootsma genoemd als opvolger.
16-03-1968
Algemeen Handelsblad
[https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?](https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&identificer=KBNRC01:000035311:mpeg21:p001)
coll=ddd&identificer=KBNRC01:000035311:mpeg21:p001

WK 1975-1

'Die prijs zien ze nooit meer terug'
Waterkampioen jrg. 1975 nr. 1
1975
NL-WpDStvA-C16511

NRC Twee Wethouders

Twee wethouders van Amsterdam keren niet terug in nieuwe raad
15-12-1977
NRC Handelsblad
[https://resolver.kb.nl/resolve?](https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026745:mpeg21:a0020)
urn=KBNRC01:000026745:mpeg21:a0020

VK Rheden

Geheim wapendepot Rheden was van Nederlandse Staat
6-10-1983
Volkskrant
NL-WpDStvA-C15807

NRC Nutricia

Afpersers van Nutricia beroepen zich op de schijnwereld Gladio
02-12-1993
NRC Handelsblad
[https://resolver.kb.nl/resolve?](https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000030870:mpeg21:a0098)
urn=KBNRC01:000030870:mpeg21:a0098

LwC Gladio

Gladio leverde IRA en ETA explosieven
10-09-1994
Leeuwarder Courant
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010623335:mpeg21:a0009>

Parool Oudebildtzijs

Crimineel en wapenhandelaar vastgezet
26-07-1995
Het Parool
[https://resolver.kb.nl/resolve?](https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD001:010842057:mpeg21:a0122)
urn=ABCD001:010842057:mpeg21:a0122

Beste Nederlanders

KRO Gladio

Geheime verzetsorganisatie O&I - de Nederlandse Gladio
09-08-2007
KRO Reporter
<https://www.youtube.com/watch?v=SuK-cc7ULN0>
NL-WpDStvA-C1697

Trouw Gladio wapens

'Wapens Gladio in handen criminelen'
09-09-2007
Trouw
<https://www.trouw.nl/nieuws/wapens-gladio-in-handen-criminelen~b559f660/>

MG Wapenarsenaal

Jongeren vinden wapenarsenaal van geheime dienst
17-01-2011
MijnGelderland.nl
https://mijngelderlandmedia.azureedge.net/files/verhalen_pdf/Jongeren_vinden_wapenarsenaal_van_geheime_dienst.pdf
NL-WpDStvA-C9684

TG Schoemaker

'Ik trainde geheim sabotage- leger'
09-11-2013
Bart Olmer
De Telegraaf
NL-WpDStvA-C14292

TG Dor

'Mijn vader was een held'
13-01-2014
Bart Olmer
De Telegraaf
NL-WpDStvA-C14291

NOS Wapens Rotterdam

Honderden wapens ingeleverd in Rotterdam
waaronder Colt van 35.000 euro
04-02-2019
NOS Nieuws
<https://nos.nl/artikel/2270519-honderden-wapens-ingeleverd-in-rotterdam-waaronder-colt-van-35-000-euro.html>

MC Spronk

Oud-inlichtingenchef Spronk
Marechaussee Contact jrg. 2022 nr. 3
2022
Rob van Cutsem, Henk Westland
Stichting Marechaussee Contact
NL-WpDStvA-C12742

DM51

Weapon Systems, DM51
22-05-2020
vrijwilligers
<https://weaponsystems.net/system/689-BB01%20-%20DM51>

IWM Wapenschild

Plaque 'Nunquam Animo Deficiemus'
Imperial War Museums
Londen (UK)
<https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/30082444>
EPH 2712

Kadaster

Directie Landregistratie en Geografie.
Informatieteam 3
Eindhoven
5000873225

KDC De Vreeze

Vreeze, J.T.M. de
14-03-2020
Katholiek Documentatie Centrum (KDC)
https://www.ru.nl/kdc/bladeren/archieven-thema/subpagina-archieven-thema/zieken-gezondheidszorg/archieven_van_0/personen/vreeze/

KDC Wit-Gele Kruis

Het Wit-Gele Kruis
14-03-2020
Katholiek Documentatie Centrum (KDC)
https://www.ru.nl/kdc/bladeren/archieven-thema/subpagina-archieven-thema/zieken-gezondheidszorg/archieven_van/archieven_i/wit-gele-kruis/

Wiki M.-Br. Dalmulder

lemma Dalmulder, Jan
29-03-2020
Wiki Midden-Brabant
https://wikimiddenbrabant.nl/Dalmulder,_Jan

VM Staking

De April-meistakingen
27-04-2020
Verzetsmuseum Amsterdam
Amsterdam
<https://www.verzetsmuseum.org/nl/kennisbank/april-meistaking>

ON Staking

Oorlogsdoden Nijmegen, April-Meistaking 1943
06-04-2020
Oorlogsdoden Nijmegen 1940-1945
<https://www.oorlogsdodennijmegen.nl/gebeurtenis/747bcbf6-89ec-4656-a0d0-dff7feb9e103>

PDC Brouwer

L. Brouwer
10-04-2020
Parlement.com
https://www.parlement.com/id/vg09lly29wyf/l_brouwer

PDC De Jong

P.J.S. (Piet) de Jong
14-03-2020
Parlement.com
https://www.parlement.com/id/vg09ll213ezn/p_j_s_piet_de_jong

PDC Van Lier

Mr. Th.J.A.M. (Theo) van Lier
02-06-2020
Parlement.com
https://www.parlement.com/id/vg09ll2v15tp/th_j_a_m_theo_van_lier

PDC Ruppert

Dr. M. (Marinus) Ruppert
14-03-2020
Parlement.com
https://www.parlement.com/id/vg09ll6av4zs/m_marinus_ruppert

PDC Staf

Ir. C. (Kees) Staf
14-03-2020
Parlement.com
https://www.parlement.com/id/vg09ll98m9zu/c_kees_staf

HI Feuilletau de Bruyn

lemma Willem Karel Hendrik Feuilletau de Bruyn
(1886-1972)
25-02-2023
Huygens Instituut
Amsterdam
<https://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn2/feuilletau>

HI Sassen

lemma Ferdinand Léon Rudolphe Sassen (1894-1971)
06-04-2020
Huygens Instituut
Amsterdam
<http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn1/sassen>

Beste Nederlanders

HI Van Waning

lemma WANING, Christiaan Jan Willem van (1901-1989)
12-11-2013
Huygens Instituut
Amsterdam
<https://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn4/waning>

WP d'Aulnis de Bourouill

lemma Pierre Louis d'Aulnis de Bourouill
02-04-2020
Wikipedia
https://nl.wikipedia.org/wiki/Pierre_Louis_d%27Aulnis_de_Bourouill

WP Gladio

lemma Gladio, Nederland
23-03-2020
Wikipedia
https://nl.wikipedia.org/wiki/Operatiën_%26_Inlichtingen
Later lemma Operatiën & Inlichtingen, Nederland.

Wegens de onbetrouwbaarheid, zeker wat dit onderwerp betreft, is Wikipedia alleen gebruikt als er geen alternatief was.

Bronvermelding

10

Archieven

De volgende archieven zijn geraadpleegd voor een aantal van de bovenstaande bronnen:

NL-AhGIdA

Gelders Archief
Arnhem
<https://www.geldersarchief.nl/>

NL-AsdIISG

IISG Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
Amsterdam
<https://iisg.amsterdam/>

NL-AsdIISG CNV

Archief CNV
1912-2005
IISG Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
Amsterdam
<https://hdl.handle.net/10622/ARCH00296>
NL-AsdIISG, ARCH00296

NL-AsdIISG Wiebes

Collectie Cees Wiebes
1923-2005
IISG Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
Amsterdam
<https://hdl.handle.net/10622/ARCH02008>
NL-AsdIISG, ARCH02008

NL-AsdSAA

Stadsarchief Amsterdam
Amsterdam
<https://archief.amsterdam/>

NL-HaCBG NRO

Nationaal Register Overledenen (NRO)
CBG | Centrum voor familiegeschiedenis
's-Gravenhage
<https://cbg.nl/bronnen/cbg-verzamelingen/persoonskaarten-en-lijsten/>

NL-HaNA

Nationaal Archief
's-Gravenhage
<https://www.nationaalarchief.nl/>

NL-UtUA

Het Utrechts Archief
Utrecht
<https://www.hetutrechtsarchief.nl/>

NL-WpDStvA

Documentatiecentrum Stelling van Amsterdam
Weesp
<https://doccentrum.stelling-amsterdam.nl/>

Defensie SSA

Ministerie van Defensie, DCDI / Semi-Statistische Archiefdiensten

Bronvermelding

10

Websites

De volgende websites zijn geraadpleegd voor genealogische en historische feiten.

BAG Viewer

Kadaster

<https://bagviewer.kadaster.nl/>

Graftombe.nl

vrijwilligers

<https://graftombe.nl/>

KB Delpher

Delpher

Koninklijke Bibliotheek (KB)

's-Gravenhage

<https://www.delpher.nl/>

KNMI

KNMI Weerdata

KNMI

De Bilt

<https://www.daggegevens.knmi.nl/klimatologie/daggegevens>

NIMH Onderscheidingen

Defensie Databank Dapperheidsonderscheidingen

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)

's-Gravenhage

<https://www.defensie.nl/onderwerpen/onderscheidingen/dapperheidsonderscheidingen/databank-dapperheidsonderscheidingen/>

OGS

Oorlogsgravenstichting

's-Gravenhage

<https://oorlogsgravenstichting.nl>

Online Familieberichten

vrijwilligers

<https://www.online-familieberichten.nl/>

Oorlogsdoden Nijmegen

Nijmeegs Comité 4 en 5 mei, Werkgroep

Oorlogsdoden Nijmegen

Nijmegen

<https://www.oorlogsdodennijmegen.nl/>

TopoTijdsreis

TopoTijdsreis.nl

Kadaster

<https://www.wiewaswie.nl/>

WieWasWie

CBG | Centrum voor familiegeschiedenis

's-Gravenhage

<https://www.wiewaswie.nl/>

Meer gedetailleerde bronvermeldingen zijn bij de samensteller bekend.

Bronvermelding

27

Geraadpleegd

De volgende boeken, websites en archieven zijn geraadpleegd, maar zijn niet als directe bron gebruikt. Ze bevatten geen nieuwe of relevante informatie voor deze publicatie.

Briefcorrespondentie over samenwerking O&I

1953

Dr. W. Drees, Mr. C.L. Fock, Gen. B.R.P.P.

Hasselman, C. Staf

collectie Historische Verzameling Militaire

Inlichtingendienst

NL-WpDStvA-C15806

Oude natte en droge wetten

1977

Anoniem [Vice.Adm.b.d. A. van der Moer]

Stichting Hendrik van Borselen

NL-WpDStvA-C16507

Dr. Laurens Reael (1583-1637)

1978

Anoniem [Vice.Adm.b.d. A. van der Moer]

Stichting Hendrik van Borselen

NL-WpDStvA-C13852

Leven en werken van Pieter van den Broecke (1585-1640)

1979

Anoniem [Vice.Adm.b.d. A. van der Moer]

Stichting Hendrik van Borselen

NL-WpDStvA-C16503

Maritiem Journaal (1600)

1980

Anoniem [Vice.Adm.b.d. A. van der Moer]

Stichting Hendrik van Borselen

NL-WpDStvA-C16506

Zes zeelieden uit drie eeuwen

1981

Anoniem [Vice.Adm.b.d. A. van der Moer]

Stichting Hendrik van Borselen

NL-WpDStvA-C8001

Gladio, Operaties en Inlichtingen

1991

Anoniem, Frits Muller

collectie Historische Verzameling Militaire

Inlichtingendienst

NL-WpDStvA-C15807

Gladio der vrije jongens

1992

Bob de Graaff, Cees Wiebes

Over particuliere veiligheids- en inlichtingendiensten

m.n. Stichting Opleiding Arbeidskrachten Nederland

(SOAN).

NL-WpDStvA-C7112

Dubbelleven nekt 'Soldaten van Oranje'

18-9-1993

Gerard den Elt, Eric Stolwijk

Algemeen Dagblad

NL-WpDStvA-C5784

The Dutch Stay-Behind Organization; Success or Failure?

Anoniem

collectie Historische Verzameling Militaire

Inlichtingendienst

NL-WpDStvA-C15805

Van tuindersknecht tot onderkoning, biografie van Marinus Ruppert, Deel I: de jaren 1911-1947

2001

J. de Bruijn, P.E. Werkman

ISBN 9789065506535

NL-WpDStvA-C14968

Beste Nederlanders

Is er in Nederland, na de Tweede Wereldoorlog, door de overheid gesanctioneerd terrorisme bedreven?

10-2008

Herman Schoemaker †2016
Universiteit van Utrecht
NL-WpDStvA-C8517

Een geheime organisatie in beeld, Hoe verborgen was de Nederlandse stay-behind tijdens en na de Koude Oorlog?

06-2010

Herman Schoemaker †2016
Universiteit van Utrecht
NL-WpDStvA-C8518

Operatiën en Inlichtingen, The Dutch Stay-Behind Organisation during the Cold War

>2013

Crypto Museum
<https://www.cryptomuseum.com/spy/sbo/nl/>

Geheime operaties van 'grijze muizen'

Oud Utrecht jrg. 86 nr. 3

2013

Maurice van Lieshout
Vereniging Oud-Utrecht
Utrecht
NL-WpDStvA-C15236

Een geheime organisatie in beeld, De Nederlandse stay-behind-organisatie, geheim, onafhankelijk en zelfstandig?

07-06-2013

Herman Schoemaker †2016
Universiteit van Utrecht
NL-WpDStvA-C4907

Samen met de CIA - Operaties achter het IJzeren Gordijn

2016

Cees Wiebes
ISBN 9789089537584
NL-WpDStvA-C6250

Kald krig, hemmelig hæ: Stay Behind i Norge (Cold War, Secret Army: Stay Behind in Norway)

18-05-2016

Frode Fanebust
Universitetet i Stavanger
Stavanger (NO)
https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/2401029/Fanebust_Frode.pdf

Rats, kuch en elektronen, Memoires uit een militaire loopbaan tegen de achtergrond van Koude Oorlog, p.173

2020

R. H. Rijntalder
ISBN 9789464035254
NL-WpDStvA-C9845

Warmlopen voor de Koude Oorlog, De Nederlandse stay-behind-organisatie Inlichtingen en Operatiën, 1950-1980

Militaire Spectator jrg.189 nr.1 p.28-39

21-01-2020

Wouter Kuijl
<https://www.militairespectator.nl/thema/geschiedenis-operaties/artikel/warmlopen-voor-de-koude-oorlog>
NL-WpDStvA-C9365

Pierre Lardinois - een leven voor de landbouw, Actief in Gladio

11-2020

Peter Bootsma
NL-WpDStvA-C10017

De Stay Behind organisatie, Impact op de agenten en hun gezinsleven.

2021

L.E.H.J. Gunneweg
NL-WpDStvA-C14769

De Koninklijke Marechaussee en het inlichtingenwerk tijdens de Koude Oorlog

Brochure 57

12-2021

gen.-maj. b.d. C.N.J. Neisingh en maj. b.d. H. Engels
Stichting Vrienden van het Museum der Koninklijke Marechaussee

<https://vrienden.stichtingmuseumkmar.nl/homepage/brochures/brochure-57/>

In het hoofdstuk over de Stay Behind-organisaties is, naast typefouten zoals 'Zomerhof' i.p.v. 'Zomerfort', ook informatie die volgens onze bronnen onjuist is of verkeerd geïnterpreteerd. Bovendien wordt René Ros genoemd alsof hij een oud-medewerker van een Stay Behind organisatie is, die zijn geheimhoudingsplicht zou hebben geschonden, hetgeen nadrukkelijk niet juist is.

NL-WpDStvA-C11969

Koopman & Co., Technical trading company · 1887-1972

2022

Paul Reuvers
Crypto Museum
<https://www.cryptomuseum.com/manuf/koopman/>

De mysterieuze villa in de van Eeghenstraat

November Hotel

9-2022

NL-WpDStvA-C14967

Eme Kadijk was lid van geheime verzetsorganisatie Stay Behind

Kroniek jrg. 2022 nr. 3

12-2022

Anita Blijdorp
Historisch Genootschap Wieringermeer
<https://wieringermeer.nl>

Betreft waarschijnlijk een Inlichtingen-agent in de Wieringermeer die van 1955 tot ca. 1967 actief was. Vermoedelijk door publieke functies als raadslid en wethouder niet langer geschikt als agent. Rond 1967 werd hij raadslid van de gemeente Wieringermeer.

NL-WpDStvA-C14964

De AIVD-topman die zag hoe Rusland zich voorbereidde op oorlog met het Westen: 'Het zijn meedogenloze cynici'

2023

Tom-Jan Meeus
NRC Handelsblad
NL-WpDStvA-C15738

Dankbetuiging

De auteur is veel dank verschuldigd aan de onderstaande personen en instellingen voor hun adviezen, informatie en/of andere medewerking.

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Zoetermeer
<https://www.aivd.nl/>

Historische Vereniging Ampt Epe

<https://www.ampt-epe.nl/>

gemeente Amstelveen

Amstelveen
<https://www.amstelveen.nl/>

Freek Bomhof

Vaassen

Pim van den Bos

stichting Cultureel Erfgoed Koude Oorlog
<https://www.erfgoedkoudeoorlog.nl/>

Erna en Jan Brilleman

CBG | Centrum voor familiegeschiedenis

's-Gravenhage
<https://cbg.nl/>

gemeente Land van Cuijk

J. Kuiper, Senior coördinerend Wob-functionaris DCO

Ministerie van Defensie
's-Gravenhage
<http://www.defensie.nl/>

Hanneke Dor

dr. Dick Engelen

dr. Bob de Graaff

Michael Gunneweg

Huib ter Haar

Stichting Herstelling

Haarlemmerliede
<https://www.herstelling.nl/>

Historische Verzameling Militaire

Inlichtingendienst

't Harde
https://www.nederlandsartilleriemuseum.nl/?page_id=2948

Koen de Jager

Hadewych Jansen op de Haar

Maarten Jansen op de Haar

Winfried Jansen op de Haar

Mirjam Jansen-Schaap

Fort bij Uithoorn

Fred Kanters

Stichting Herstelling
<https://www.herstelling.nl/>
vm. werkmeester Fort bij Nigtevecht

Arthur Koks

stichting Stop Windturbines Geingebied

Lise Koning

Noord-Hollands Archief
Haarlem
<https://noord-hollandsarchief.nl/>

Koninklijke Marechaussee (kazerne Biltstraat, Brigade Recherche)

Utrecht
<https://www.defensie.nl/organisatie/marechaussee>

Gerrit Kouwenhoven

Streekarchief Epe, Hattum en Heerde
Epe
<https://www.streekarchiefepe.nl/>

Wim Kramer

Inspecteur van Politie E.C. van Loenen

Politie Eenheid Rotterdam, Team Wapens, Munitie en Explosieven
Rotterdam

Jan Milders

Erik Naberhuis

Wim de Natris

De Natris Erfgoedprojecten
<https://www.linkedin.com/in/wimdenatris/>

Kees Neisingh

Sandra van Lochem

Vereniging Natuurmonumenten
<http://www.natuurmonumenten.nl/cultuur-historicus>

Corné Zandbergen

Vereniging Natuurmonumenten
http://www.natuurmonumenten.nl/gids_Fort_bij_Nigtevecht

Bart Olmer

Karen Polak

Monique le Poole en Agaath Reijnders

Amsterdamse Orde van Advocaten
Amsterdam
<https://www.advocatenorde-amsterdam.nl/>

Hetta van der Schraaf-Prijs

Studiecentrum voor Publieke Veiligheid

Vaassen
<https://www.spv.nu/>

Mark de Reus

Paul Reuvers

Crypto Museum
<https://www.cryptomuseum.com/>

Alexander Senger

Senger Communicatie
Bennebroek
<https://www.sengercommunicatie.nl/>

Jos Slats †2021

KRO Reporter
Hilversum
<https://kro-ncrv.nl/>

Joan C. Snellen van Vollenhoven

Emma Staf

Henk Thijsen

Mark Traa

gemeente Utrecht, afd. Burgerzaken

Utrecht
<https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/burgerzaken/>

Het Utrechts Archief

Utrecht
<https://www.hetutrechtsarchief.nl/>

Carola van der Velde

Kanselarij der Nederlandse Orden
's-Gravenhage
<https://www.lintjes.nl/>

Wim van der Velden

Lunteren

Carolien Vernout

Wiecher de Vreeze

Fokke de Vries

Vereniging Natuurmonumenten
http://www.natuurmonumenten.nl/boswachter_Vechtplassen_b.d.

Ronald Vrolijk

Marian van Weert

Rachel Westerveld

Gelders Archief

Arnhem

<https://www.geldersarchief.nl/>

Aad Weaver

Cees Wiebes

Jaap de Zee

Tevens dank aan een aantal personen die om verschillende redenen onbekend wensen te blijven. Zij worden met 'Anoniem' als bron vermeld en dat kan staan voor een of meer personen.

Wijzigingen

11

Hieronder volgen omschrijvingen van de wijzigingen sinds de vorige openbare versie van deze publicatie.

Eerste openbare versie

10-10-2020

Correcties

16-10-2020

Enkele kleine tekstuele verbeteringen, twee nieuwe geraadpleegde bronnen en correcties in de webadressen van het Crypto Museum in de bronvermelding.

Aanvullingen 1 (v18)

10-06-2021

- Vice-adm. Kist als coördinator toegevoegd;
- Brantsma en Eindhoven kenden elkaar mogelijk als gegijzelden in St. Michielsgestel;
- munitievondst in 2000 bij Huize de Kroon;
- fortwachter Prijs van Fort bij Spijkerboor;
- fortwachter Uidam van Fort bij Uithoorn;
- O-dienst medewerkers behielden radio-apparatuur;
- bijlage stichting Quia Opportet toegevoegd.

Aanvullingen 2 (v21)

23-04-2022

- Felix Brakel is overleden en wordt nu niet meer geanonimiseerd genoemd;
- Onderschrift van foto Veeneklaas gecorrigeerd en aangevuld m.m.v. een familielid;
- Informatie over vernieuwen caches door een anonieme betrokkene;
- Meer nauwkeurige locatie van de in Overijssel gevonden cache;
- Annotaties over de forten die gebruikt werden, in een nieuwe bijlage geplaatst met aanvullende informatie over de forten en over de fortwachter van Fort bij Nigtevecht;
- Boek 'Londen roept Amsterdam' toegevoegd als bron vanwege enkele kleine verbeteringen;
- Boeken 'Samen met de CIA' en brochure 'De Koninklijke Marechaussee en het inlichtingenwerk tijdens de Koude Oorlog' toegevoegd als geraadpleegd.

Aanvullingen 3 (v22)

01-10-2022

- Correctie periode Marine van Piet de Jong;
- Huisvesting stafkantoor Operaties op MEA Kattenburg bevestigd, inclusief gebouw;
- Correctie 'Commandant Generale Staf' naar 'Chef Generale Staf';
- Afbouw O&I is uitgevoerd door Spronk (BVD) en Peperkoorn (KMar);
- Exemplaar van boekje 'Dr. Laurens Reaal' verworven en titel in de tekst gecorrigeerd;
- Adressen advocatenkantoren Oude Gracht Utrecht mogelijk vastgesteld;
- Oefening in 1988 bij Den Helder werd uitgevoerd door MARID;
- Vergeten foto's aan Bijlage G. Forten alsnog toegevoegd;
- Aanvulling over dichtgemetselde deuropeningen in Fort bij Nigtevecht;
- Aanvulling over resterende interieur-elementen in Fort aan de Uppelse Dijk;
- Actualisering van collectie van op foto getoonde Zender-Ontvanger 47/01.

Beste Nederlanders

Aanvullingen 4 (v23)

16-01-2023

- Nieuwe bijlage over het werk van Piet Dor en zijn overlijden tijdens het begraven van een cache;
- Aan de bijlage over de forten is, als resultaat van een WOB-verzoek, een paragraaf toegevoegd over verdachte personen bij Werk aan de Bakkerskil;
- Aan de sectie over Fort bij Uithoorn zijn meerdere paragrafen toegevoegd n.a.v. een gesprek met de dochter van fortwachter Uidam;
- Koopman & Co, werkgever van d' Aulnis de Bourouill, is importeur van crypto-apparatuur geweest;
- Korte verklaring toegevoegd aan de bronvermelding van 'De Koninklijke Marechaussee en het inlichtingenwerk tijdens de Koude Oorlog'.

Toegevoegd als geraadpleegde bronnen:

- Boekpagina's 'Actief in Gladio' in boek 'Pierre Lardinois - een leven voor de landbouw';
- Artikel over Inlichtingen-agent Eme Kadijk (Wieringermeer);
- Boek 'Van tuindersknecht tot onderkoning, biografie van Marinus Ruppert';
- Scriptie 'De Stay Behind organisatie, Impact op de agenten en hun gezinsleven';
- Artikel 'De mysterieuze villa in de van Eeghenstraat'.

Aanvullingen 5 (v24)

17-01-2023

- Op de groepsfoto van CNV met Piet Dor blijkt Marinus Ruppert niet te staan, zoals in het bijschrift was genoemd,
- Van Oort was niet de tweede vrouw van Marinus Ruppert.

Aanvullingen 6 (v25)

27-08-2023

- Volledige namen en jaartallen Somer en Fock opgenomen,
- Intrekking opdracht Hoofd O De Boer (Bax),
- Aanvullende informatie instelling en leden commissie Ruppert,
- Voorstel uit 1951 van W.K.H. Feuilletau de Bruyn genoemd,
- U.S. Army Field Manuals genoemd in Nawoord vanwege voorkomen van Stay-Behind daarin.
- Jaartallen notaris Cornelis Diederikus Jalink opgenomen.
- In bijlage H wordt nu "de tuin" genoemd als codenaam voor Fort bij Uithoorn,
- Aanvullende informatie over deuren en elektra in Fort bij Nigtevecht.

Toegevoegd als geraadpleegde bronnen:

- Dubbellevens nekt 'Soldaten van Oranje'
- Geheime operaties van 'grijze muizen'

Aanvullingen 5 waren per abuis niet genoemd in de vorige versie. Zie hierboven.

Aanvullingen 7 (v26)

04-03-2024

- Meijuffrouw Prins kon geïdentificeerd worden maar er werd geen bewijs gevonden dat zij 'Zwaantje' zou zijn.
- Was Pelt de eerste medewerker met een Koninklijke Onderscheiding?
- Er blijken geen bronnen dat de dienstnaam Van Eyck/Eijck door Veeneklaas al tijdens de bezetting zou zijn gebruikt. De annotatie daarover is verwijderd.
- Raadpleging archief Handelsregister Den Haag i.v.m. Eklana.

Kleine correcties waarbij de paragraaf niet als gewijzigd is gemarkeerd:

- Schrijfwijzen van rangen en functies verbeterd,
- Dienstnamen zijn nu met enkele aanhalingstekens omgeven,
- Enkele formuleringen in annotaties verbeterd (deels aangegeven),
- Diverse tekstuele correcties en verwijzingen naar andere paragrafen.

Toegevoegd als geraadpleegde bronnen:

- NRC Spronk
- Briefcorrespondentie over samenwerking O&I
- Gladio, Operaties en Inlichtingen
- The Dutch Stay-Behind Organization; Success or Failure?

Aanvullingen 8 (v27)

15-10-2024

- Paragraaf in nawoord over locaties archieven O&I verwijderd, omdat het onjuist en incompleet bleek te zijn. Zie 'Advies NIMH ten aanzien van een historisch onderzoek naar de Nederlandse Stay Behind-organisaties tijdens de Koude Oorlog' d.d. 7-8-2023.
- In de bijlage Rekrutering Christiaan Navis is informatie toegevoegd over het bedrijf Eklana, haar rol voor de BID en de functie van Navis daarin. Documenten hierover werden door Bob de Graaff beschikbaar gesteld.

Aanvullingen 9 (v28)

21-02-2025

- In bezit gekomen van een exemplaar van Wapenschild B.I. met een toelichtende tekst achterop. Een foto en de tekst is overgenomen in het Nawoord,
- In bezit gekomen van vijf exemplaren van uitgaven van de Stichting Hendrik van Borselen, waardoor vermelding van exemplaren in de collectie is aangepast in de bijlage over de stichting. Op één exemplaar na geen toegevoegde aantekeningen aangetroffen.
- In één uitgave van de Stichting Hendrik van Borselen is een boodschap van Van Waning (handtekening) aan een Fred Spits (ex libris) aanwezig. Beide personen zijn geïdentificeerd en geprobeerd is om te achterhalen of ze een relatie met O&I hadden.
- Alsnog vermelding dat personeelsdossiers CNV zijn vernietigd.
- Onterecht vervangen van de werkelijke naam Veeneklaas door dienstnaam Van Eyck ongedaan gemaakt.
- Diverse kleine correcties in tekst en webadressen.

Toegevoegd als secundaire bron o.a.:

- Tachtig jaren Mars, Mercurius en Neptunus

Toegevoegd als geraadpleegde bron:

- Gladio der vrije jongens,
- Oude natte en droge wetten
- Leven en werken van Pieter van den Broecke (1585-1640)
- Maritiem Journaal

Beste Nederlanders

Termen

A.C.B.

Afkorting van organisatie Allied Clandestine Base.

A.C.C.

Afkorting van organisatie Allied Clandestine Committee.

A.I.V.D.

Afkorting van organisatie Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst.

AFCENT

Afkorting van organisatie Allied Forces Central Europe.

ANWB

Afkorting van organisatie Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB.

B.A.G.

Afkorting van term Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG).

B.B.O.

Afkorting van organisatie Bureau Bijzondere Opdrachten.

B.I.

Afkorting van organisatie Bureau Inlichtingen.

B.I.D.

Afkorting van organisatie Buitenlandse Inlichtingendienst.

B.N.V.

Afkorting van organisatie Bureau voor Nationale Veiligheid.

B.R.D.

Afkorting van organisatie Bijzondere Radio Dienst.

B.S.B.

Afkorting van organisatie Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (B.S.B.).

B.V.D.

Afkorting van organisatie Binnenlandse Veiligheidsdienst.

B.Z.

Afkorting van organisatie Binnenlandse Zaken.

'Bax'

Dienstnaam van persoon Michiel de Boer.

'Beekman'

Dienstnaam van persoon Pieter Johannes (Piet) Dor.

'Berends'

Dienstnaam van persoon Joannes Wilhelmus (Jan) Herrijgers.

'Bram'

Dienstnaam van persoon Pieter (Bram) de Vos.

C.B.G.

Afkorting van organisatie Centraal Bureau voor Genealogie.

C.N.V.

Afkorting van organisatie Christelijk Nationaal Vakverbond.

C.P.C.

Afkorting van organisatie Clandestine Planning Committee.

C.P.N.

Afkorting van organisatie Communistische Partij Nederland.

C.V.D.

Afkorting van organisatie Centrale Veiligheidsdienst.

C1LK

Afkorting van functie Commandant 1e Legerkorps.

'Carels'

Dienstnaam van onbekende.

CE

Afkorting van term Counterespionage.

CIA

Afkorting van organisatie Central Intelligence Agency.

ComDet. BLS

Afkorting van organisatie Communicatie Detachement BLS.

CSV

Afkorting van functie Commandant Strijdkrachten te Velde.

'David van Eyck'

Dienstnaam van persoon Gerrit Menne Hendrik (Henk) Veeneklaas.

"de Generaal"

Dienstnaam van persoon Michiel de Boer.

'De Lange'

Dienstnaam van onbekende.

'De Vries'

Dienstnaam van persoon Paul Polak.

'Dekker'

Dienstnaam van onbekende.

DPL

Afkorting van term DORPSPLEIN.

E.O.C. KL

Afkorting van organisatie Explosieven Opruimingscommando.

E.O.D.

Afkorting van organisatie Explosieven Opruimingsdienst.

'Faber'

Dienstnaam van persoon Ludovicus Marinus Maria (Louis) de Vreeze.

'Hengel'

Dienstnaam van persoon Maarten Visser.

'Hofman'

Dienstnaam van persoon dr. Marinus Ruppert.

I en O

Afkorting van organisatie Operaties & Inlichtingen.

I.D.B.

Afkorting van organisatie Inlichtingendienst Buitenland.

I.R.T.

Afkorting van organisatie Interregionaal Recherche team Noord-Holland/Utrecht.

I&O

Afkorting van organisatie Operaties & Inlichtingen.

K.V.N.R.O.

Afkorting van organisatie Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reserve Officieren.

'Kramer'

Dienstnaam van persoon Hermanus Cornelis (Herman) Schoemaker.

Lamid

Afkorting van organisatie Landmacht Inlichtingen Dienst.

M.W.O.

Afkorting van onderscheiding Militaire Willems-Orde.

MARID

Afkorting van organisatie Marine Inlichtingen Dienst.

'Martens'

Dienstnaam van persoon Paul Dupuits.

M16

Afkorting van organisatie Secret Intelligence Service.

MID

Afkorting van organisatie Militaire Inlichtingendienst.

'Mulder'

Dienstnaam van persoon Leendert Brouwer.

Beste Nederlanders

Termen

N.A.V.O.

Afkorting van organisatie Noord-Atlantische Verdragsorganisatie.

N.C.S.

Afkorting van organisatie National Clandestine Service.

N.S.F.

Afkorting van organisatie Nederlandsche Seintoestellen Fabriek.

NATRES

Afkorting van organisatie Korps Nationale Reserve.

'Noordam'

Dienstnaam van persoon Max van der Stoel.

O.D.

Afkorting van organisatie Ordedienst.

O.S.S.

Afkorting van organisatie Office of Strategic Services.

O&I

Afkorting van organisatie Operaties & Inlichtingen.

'Peelen'

Dienstnaam van onbekende.

'Pelt'

Dienstnaam van persoon Gerardus Antonius (Gerard) Jansen op de Haar.

PMC-NH

Afkorting van organisatie Provinciaal Militair Commando Noord-Holland.

pov

Afkorting van organisatie Psychologische oorlogsvoering.

PW

Afkorting van term Psychological warfare.

R.T.

Afkorting van functie radiotelegrafist.

S.A.Z.

Afkorting van organisatie Sectie Algemene Zaken.

S.B.

Afkorting van organisatie Stay Behind.

S.D.

Afkorting van organisatie Sicherheits Dienst.

S.I.S.

Afkorting van organisatie Secret Intelligence Service.

S.M.I.D.

Afkorting van organisatie School Militaire Inlichtingen Dienst.

S.O.E.

Afkorting van organisatie Special Operations Executive.

'Snijder'

Dienstnaam van persoon mr. Johannes Bootsma.

'Swane'

Dienstnaam van onbekende.

T.B.O.

Afkorting van organisatie Territoriaal Bevelhebber Oost.

T.C.H.

Afkorting van organisatie Tripartite Committee Holland.

U.S.S.R.

Afkorting van land Sovjet-Unie.

'Van Dobbenburg'

Dienstnaam van persoon Johan Samuël Snellen van Vollenhoven.

'Van Eyck'

Dienstnaam van persoon Gerrit Menne Hendrik (Henk) Veeneklaas.

'Van Eyk'

Dienstnaam van persoon Gerrit Menne Hendrik (Henk) Veeneklaas.

'Van Gils'

Dienstnaam van persoon Henricus Adrianus Maria Gunneweg.

'Van Randwijk'

Dienstnaam van persoon Mr. Pierre Louis baron d'Aulnis de Bourouill.

XO

Afkorting van organisatie Exodus.

Z.O. 47

Afkorting van radio-apparatuur Zender-Ontvanger 47.

Z.O. 47/01

Afkorting van radio-apparatuur Zender-Ontvanger 47/01.

'Zwaantje'

Dienstnaam van onbekende.